
3 1761 06556719 0

DEN GAMLE

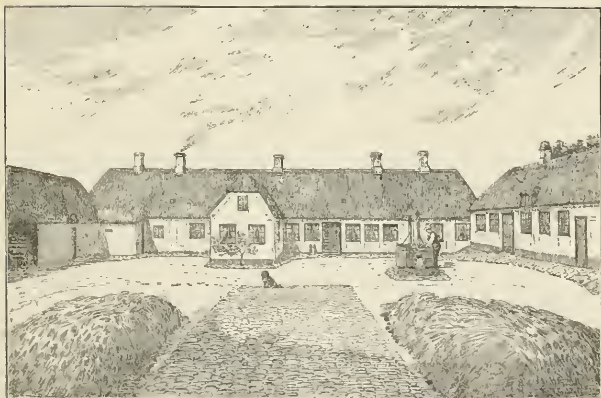
PRÆSTEGAARD

DEN GAMLE

PRÆSTEGAARD

AF

EN GAMMEL FELTPRÆST

KJØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)

GRÆBES BOGTRYKKERI

1896

DE GAMLE PRÆSTEGAARDE

OG

DE UNGE PRÆSTER

TILEGNES

DETTE MIT TESTAMENTE.

I mit lange Liv faldt Snorene for mig paa lifflige Steder, men intet Sted var liffligere end de gamle Præstegaarde, enten det saa var min egen eller mine Venners. Intetsteds har mit indvortes Menneske havt mere Opbyggelse end der, og intetsteds følte jeg mig Sandhedens Aand nærmere end der. Derfor har jeg under Nedskrivningen af denne Bog stadig tænkt paa Eder, I gamle, lave, næsten faldefærdige Præstegaarde! og jeg vilde saa gjærne have skrevet Noget, der kunde blive en levende Steen under de skrøbelige Bygninger, i hvilke mange af mit Livs bedste Dage tilbragtes.

Men det er ikke Stenene, der levendegjør, det er Aanden, og det er ikke Murene, men Menneskene, der ere Aandens Bærere, og i de gamle, simple Præstegaarde er der vel som oftest unge og ikke meget erfarne Præster; dem har

jeg bestandig i denne Bog havt for Øie, om jeg dog maaskee i mit Testamente kunde efterlade dem en lille Arv.

Det er tre og halvtredsindstyve Aar, siden jeg blev Præst, og jeg har været det under ikke ganske almindelige og lette Forhold, saavel i Krig som i Fred; selv om jeg nu ligeoverfor min Herre og Gud aldrig naaede længere end til «den unyttige Tjener», og selv om jeg tog feil og kunde have gaaet en anden og rigtigere Vei, saa er der dog uden Modsigelse falden nogen Erfaring af til mig. Det er langt fra min Mening, at den skulde have nogen Værd for Alle, men maaskee kunde en eller anden Lærvillig iblandt de unge eller alleryngste Præster finde en Antydning af Noget, som han kunde anvende paa sin Maade; det er kun det, jeg har ønsket, naar jeg ogsaa har tilegnet de unge Præster dette mit Testamente.

Jeg tør nok kalde denne Bog mit Testamente, det Sidste, jeg skriver; thi en gammel Mand, der gaaer i sit ni og halvfjerdsindstyvende Aar, han er opslidt; han tør ikke have mere at sige, for ikke at forspilde det Venskab, han vandt fra saamange Sider, og han bør være taknemmelig for, at han er kommen til denne Erkjendelse.

For en Deel Aar siden var jeg tilstede ved et meget stort Missionsmøde; den rummelige Sal var propfuld af Mennesker. Det sidste Foredrag trak længe ud, og, da jeg skulde med Toget, forlod jeg henimod Slutningen min Plads, og gik hen og stillede mig ved Udgangsdøren. Til min Forundring blev jeg fulgt af en Deel Bønder med en net ung Kone i Spidsen, og, da de standsede foran mig, hørte jeg en Mand sige til Konen: «Jeg forsikkrer Dem, det er ham, De kan rolig gaae hen til ham!» Paa disse Ord kom Konen mig nærmere, tog min Haand og sagde: «O! Gud velsigne Dem!» Paa mit Spørgsmaal, om hun ikke tog feil af mig og en Anden, svarede hun blot: «Jeg veed virkelig ikke, hvad De hedder; men er det ikke Dem, der har skrevet «Præsten i Krigen»?»

«Jo! det er det».

«Ja! derfor siger jeg og vor hele By: Gud velsigne Dem!»

Af alle de kjærlige Hilsener, jeg har modtaget fra mange ubekjendte Mennesker, som jeg aldrig har seet eller faaer at see, var der ingen, der var mig kjærere end Bondekonens. Dersom derfor en Enkelt, jeg tør ikke gjøre Regning paa Mange, i dette mit Testamente

finder en Smule, der vækker en kjærlig Følelse for «en gammel, udrangeret Feltpræst», der nu tager Afsked med sin Pen, saa beder jeg, siig blot saameget: «Gud velsigne ham!» — men det er maaskee formeget; thi det Ord indeholder jo Alt.

Til Afsked vil jeg sige til alle mine Læsere: «Gud velsigne Eder!»

Randers.

E. Høyer Møller.

I.

En Præstegaard!

Ja, kjære Læser og Læserinde! Du vil maaskee sige: Kan der virkelig siges Noget, som er værd at læse, om en Præstegaard, til med om en gammel og grim, lav og forfalden Præstegaard?

Jo! du kan troe, der kunde fortælles meget af den, der havde Evne til at samle alle de forskjellige Indtryk og Erindringer fra den, og som saa kunde forstaae at udtale det Altsammen saa tydeligt og klart, at du kunde opleve det med ham.

Dersom denne Evne var givet mig, saa troer jeg nok, at du, naar du havde endt Læsningen, vilde kunne sige: «Jo! den havde virkelig noget Godt at fortælle, den gamle Præstegaard!»

Jeg maa strax bekjende, at jeg ved «Præstegaarde» kun forstaaer dem paa Landet. Kjøbstadpræstegaardene ere af en ganske anden Slags; de ligge i den lange Huusrække, og har ikke noget særegent Præg; de kan være Præstegaard i Aar,

og næste Aar faae en ganske anden Bestemmelse; Bornenes Barndomsindtryk fra dem har ikke nogen Magt for hele deres Liv, fordi de ikke ere begrændsede af dette ene Huus, men ere fordeelte paa alle Nabohusene.

En Landsbypræstegaard, en af de ægte gamle, lave, men endeløs udstrakte, den ligger ene, har Plads nok rundtom og præsenterer sig, saa lav den end er, for hele Sognet «som Staden paa Bjerget». Den er en Verden ganske for sig selv; ikke et eneste Huus i Nærheden, hverken Herregaarden eller Bondegaarden, har det Præg, den har, den har mange Gange skiftet Beboere, den ene Slægt gaaer og den anden kommer, men det var dog altid en Præsteslægt, der bærer samme Stempel som dens Forgjænger, og det er vel nærmest Aarsagen til, at Alle kunne kjende Gaarden og dens Bestemmelse.

Det skifter derinde med Velstand og Fattigdom, med lyse og med morke Dage, med Fred og Ufred; Kjærlighed og Selvopofrelse kan drage ud, Egenkjærlighed og Fordringsfuldhed ind; men den gamle Præstegaard er Vidne til det Altsammen, maa see at faae Plads til mange, istedetfor et Par Born; den bliver ikke spurgt, men Enhver, der tager Bolig i den, rumsterer i hver Krog, bygger op og river ned, og forlanger,

at den Gamle skal finde sig taalmodig i ethvert Indfald.

For Præstens Børn er disse gamle Huse den hele Verden, eller maaskee jeg skal sige, at den var det i min Barndom, dels fordi de ydre Omgivelser dengang vare langt mere tillukkede end nu, dels fordi Verdens Tillokkelser og Tilbud om Nydelser, ligesom ogsaa Letheden til at faae Noget at see af dem, langt fra var saa stor som nu.

Men Præstegaarden, det var en Verden for sig; i den gik hver Dag hen med at gjøre Opdagelser; der var ikke et Rum, selv ikke det, der endog savnede den lille fire Tommers Blyrude til at lyse det op, uden at det var gjennemsøgt; der var ikke en Vandpyt uden at dens Dybde var loddet med de bare Been; der var ikke et Træ, uden at enhver Green var prøvet, og ikke en større Steen, uden at den jo havde sit Navn og sin Bestemmelse i Barnets Phantasi. Og ikke det alene; nej! der var ikke en Krog, uden at dens Værdi som Skjulested var kjendt, ikke en Dør, uden at dens særegne Knirken satte mange Tanker i Bevægelse, og ikke en Plet, uden at den havde sin Historie, ukjendt for de Voxne. Ja! der var ikke et Dørtrin iblandt de hundrede, uden at Alle havde det paa Følelsen, hvor høit Benet skulde løftes for at komme over; thi det

havde længe kostet daglig Øvelse og Kraftanstrængelse at naae over paa den anden Side, og det naaedes kun ved stor Øvelse med begge Armene omkring Dørstolpen.

Endelig kommer Timen; Drengen maa bort, ud iblandt Fremmede. Den Dag veed han mindst af Alle, hvad det gjælder; medens Forældrenes Smerte viser sig tydelig nok, er hans Tanker ude i den nye store Verden, hvoraf han hidtil Intet har kjendt, men som for ham har en fortryllende Glæde. Det bliver snart anderledes, for hver Dag der gaaer derude, trænge Minderne fra Hjemmet sig frem med stærkere og stærkere Magt, og overalt gaar Længselen i deres Følge. I min Skoletid voxede den fra Ferie til Ferie; jeg har vandret paa Veien, og fulgt Fuglene i deres Flugt ad den Kant, hvor Præstegaarden laa, jeg har misundt den røde Kusk paa Postvognen, fordi han kunde styre sin Vei hen til mine Ønskers Maal.

Hvor godt forstod jeg det ikke, da min Formands Søn, som nu var bleven en ældre Mand, kom til mig i Besog; han begyndte med at sige: «Maa jeg faae Lov til at gaae omkring allevegne; men maa jeg gaae ganske alene?» Han gik for os at synes alene, ganske alene, men der var en Hær af Barndomsminder som fulgte med. Jeg fulgte ham med Oinene, jeg forstod nok, hvorfor

han stod stille, snart paa et, snart paa et andet Sted; jeg forstod, hvad han følte, da han endelig, som Solen sank, steg op paa den lille Høi i Haven, der vendte ud til Kirkegaarden, hvor hans Forældre og flere Sødskende laa, tog Hatten af og lagde Hænderne sammen i en stille Bøn. Det var sidste Gang han kom der, men nu var alt det Gamle fornyet, og endnu engang havde han seet «alle sin Barndoms Riger og Herligheder». Han gik bort med et kort Farvel og et varmt Haandtryk; han havde atter faaet noget at leve af.

Den gamle mosbegroede Præstegaard har en Evne til at gjæmme Minder, som intet andet Huus. Jeg vil ikke prøve paa nøiere at udvikle Grunden; men jeg vil spørge alle I kjære Venner, ældre og yngre, som om Sommeren har opholdt Eder i en gammel Præstegaard, eller som blot en kort Stund paa en Fodtur ere dragne derind, for at hvile Eder, om I ikke bære Minder hos Eder fra den gamle Gaard, der indeholde meget mere end en Opskrift af Spise og Drikke. Minderne i en Præstegaard ere saa forunderlig stærkt knyttede til de bestemte Steder; det staaer for En, som om man ikke kan faae Minderne med, uden at faae Stederne med; derfor er den stakkels fattige Præsteenkes Bortgang saa usigelig svær; thi hun skal flyttes og kan ikke blive paa Stedet.

Der boede en Præstefamilie i en gammel Præste-

gaard; den havde boet der i fyrretyve Aar; ni Børn vare fødte og opdragne i den, nu vare de næsten alle borte og havde selv Huus og Hjem. Saa brændte den gamle Gaard i Løbet af en Time, og meget ubetydelig Indbo blev reddet. Gaarden blev bygget op igjen, rummelig og bekvem, med mange og store Værelser. Vinteren med Mørket kom, de Gamle flyttede ind, nye Møbler vare anskaffede, og enhver Fremmed fik det Indtryk, at nu var Alt dog ganske anderledes end i den gamle Tid.

Det syntes, som det var saa; men over Moderen hvilede der et Tryk, og hun bar paa et Savn, som hun ikke kunde bære, et Savn af Minder om det Kjæreste, hun eiede. Vinteren gik dog, men da Vaaren brød frem, formaaede hun ikke længere at bære sit Savn, og skrev derfor følgende Brev, der skulde gaae rundt til de fraværende Børn:

Kjære Børn!

Vi ere, Gud være lovet! komne godt over Vinteren, og nu synes det, som om Foraaret og den deilige Sol har faaet Magten; saa kommer Sommeren, da der kan reises, og skjøndt det er i god Tid — I sagde jo altid: «Moder kommer immer for tidlig!» — saa vil jeg dog allerede nu tage et Løfte af Eder Alle uden Undtagelse. Naar

vi i den gamle uerstattelige Præstegaard havde drukket vor The Kl. 5, — I husker nok, at naar Kongens Fødselsdag den 28. Januar oprandt, saa var den Signalet til, at vi første Gang drak The uden Lys; naar Fader saa vandrede op og ned ad Gulvet med sin Pibe og spekulerede, saa satte jeg mig op paa Forhøiningen ved Vinduet med min Strikkestrømpe. I undrede Eder saa ofte over, at jeg kunde strikke med en Bog ved Siden, hvori jeg samtidig læste; dette kunde jeg jo ikke i Tusmørket; naar jeg saa lukkede Bogen, saa læste jeg «udenad», det vil sige, saa læste jeg i mit Hjerte Eders hele Liv om igjen. Jeg saae Eder saa tydelig som Smaa, saa søde I allesammen var; jeg saae Eder kravle paa Gulvet, lege og læse, smile og græde; og i de mange Aar havde paa denne Maade enhver af Eder faaet sin bestemte Plads her i Stuen; Eders hele Skikkelse, snart i den ene, snart i den anden Situation, stod saa levende for mig, og den blev mest levende, naar jeg lod mine Øine følge Eder hen i den Krog, jeg havde givet Navn efter Eder.

Mine elskede Børn! I Vinter har jeg ikke ret kunnet finde Eder; I har bestandig staaet for mig, omgivne af en Taage. Det er, fordi alle Eders velsignede Barnehoveder ere brændte med den gamle Gaard; jeg kan ikke ret faae fat i i Eder, og det piner mig hver Dag. Det nytter

ikke, at jeg lader tænde Lys; thi det Sted, jeg søger, det er øde.

I kan forstaae, at jeg maa have Eder tilbage, og derfor er det nu Eders Moders Bøn til Eder Alle, at I ville indrette Eder saaledes, at I uden Undtagelse, — thi jeg har ikke Raad til at miste en Eneste, ikke en Eneste —, ville komme her til Sommer, blive her nogle Dage sammen, idetmindste saalænge, indtil jeg har faaet Eder stillet op, hver paa den Plads, hvor jeg kan finde Eder i Vinteraftenerne, og passiare lidt med Eder.

Fader siger, at jeg til alle Latinere skal slutte med: «Hoc volo, hoc jubeo».

Mater tua.

Det stillede sig saaledes, at dette Ønske kunde blive opfyldt, og de bleve placerede, som hun vilde; der havde hun dem staaende indtil den Dag kom, da hun blev nødt til at forlade det nye Hjem med de gamle Husguder. For Børnene blev den nye Bolig aldrig som den gamle, der var brændt, og som havde taget det med sig, der aldrig kunde erstattes.

Den gamle Præstegaard var et velsignet Sted; de, der traadte derind, følte, at der var noget Helligt over Stedet, og, naar de gik derfra, forsikkrede saa Mange, at de bar Fred med sig; de,

der kjørte forbi paa Landevejen saae over til den, og udbrød: «Der boer en lykkelig Familie!» —

Hvori laa dette Trylleri?

Saae man blot paa det Udvortes, saa maatte man langt snarere føle sig frastødt end tiltrukken.

Naar man fik det første Glimt af Gaarden oppe paa Bakken, fremtraadte den virkelig, omgiven af de mægtige Elme- og Asketræer, og udstyret med de syv Skorstene, der rigtignok ikke, paa Grund af Husets forskjellige Høide, viste sig i samme Linie, med en vis Fordringsfuldhed, men som man nærmede sig, forsvandt Anseelsen mere og mere.

Idet man dreiede fra Landeveien for at kjøre ind i Præstegaarden, aabenbarede den strax sin hele Elendighed i al dens Nøgenhed. Man maatte igjennem et Hul, som rigtignok i daglig Tale kaldtes «Sønderport»; men havde Vognene dengang ikke været saa lave og uanselige som de vare, var man i Tvivl, om det dog ikke var sikkrest at staae af foran Indkjørselen eller dog i det mindste lægge sig ned, for ikke at støde Hovedet mod Tværliggerne.

Var man sluppen vel igjennem, stod tilbage at komme over en ikke jævn Dæmning imellem to dybe Basiner, hvor det, om hvilket det dengang hed, «at det satte Kagen paa Bordet», med stor Omhyggelighed gjæmtes. Det kunde hændes,

at en mindre heldig Kusk læssede Passagererne af for tidlig og imod deres Villie. Saaledes kom en Dag Familiens kjære Huuslæge, der aldrig forsømte at komme ind, naar han var i Praxis i Nærheden, for at han en Times Tid kunde slaae sine egne Sorger hen, mens han sad paa dette fredelige Sted, og nød, navnlig de voxne Pigebørns Spøg og Latter, kjørende ind ad Sønderport; da han allerede havde opdaget, at de venlige Ansigter stod i Karnapvinduet og nikkede, reiste han sig op og svingede med sin nye graa Hat; men ved denne uforudsete Bevægelse blev Kudskens Opmærksomhed draget fra Hestene, og i samme Øieblik laa det Hele i Møddingen. Doktorens nye graa Hat havde faaet sit Banesaar, og hans Paaklædning saae sørgelig ud; men, sagde han, det der havde harmet ham mest, var, at Pigebørnene ikke stode jamrende i Vinduet, men derimod laae med Hovedet ned i Vindueskarmen for at skjule den ustandselige Latter, som brød frem over hans komiske Stilling.

Dæmningen var i Virkeligheden en gennemhullet Steenbro, som førte op til Stuehuset, der med sin to store Fags Karnap med de spinatgrønne Stolper, saae hel venligt ud. Var man per tot discrimina rerum kommen saa vidt, maatte man dog endnu i Vendingen foran Doren vogte sig for en stor Hob mægtige sprængte Kampe-

steen, der, skjulte af Græs og andet Ukrudt, kunde være et farligt Skjær at undgaae. Naar disse Steen vare lagt der, det vidste intet Menneske, ligesaalidt, som hvor de vare komne fra; kun Præstens Børn kjendte dem nøie; thi imellem dem var deres Legeplads, de forestillede Butikker, hvorfra de solgte deres Varer til hinanden; der var Kolonial- saavel som Isenkrambutik, vel forsynet med forskjellige Huusflidsvarer, dannede med egne Hænder af det bløde Leer, hentet fra Dammen udenfor Gaarden, og Udvalget var saa stort, at Kjøberen ikke forgjæves spurgte om Noget.

Nødt, som man var i Regelen, til at kjøre Fod for Fod igjennem Gaarden, havde man Tid til at faae et Indtryk af alle Udbygninger. Man kunde næsten troe, at de vare fra Middelalderen, dersom deres aabenbare Skrøbelighed ikke havde vidnet imod dem. De begyndte lave og hævede sig lidt efter lidt, saa sank de igjen et Stykke, og paa Rygningen var der ligesom Kameelpukler, der afløstes af andre mærkelige Figurer. Alt, ogsaa paa Stuehuset, selv paa Gaardens Stolthed den grundmurede Karnap, var Straatag, pyntet med forskjellige Landskaber af Mos og de St. Hansløg, der aarlig blev opsat af Karlene og Pigerne; og for hvis Fremtid det havde stor Betydning, om de voxede eller gik ud.

Paa Grund af Gaardens urimelig store Ud-

strækning var det vanskeligt at holde Taget vedlige; det blev tyndere og tyndere, og naar der saa kom en Storm, gik det Hele op og ned som et Lagen; da maatte alle Folk paa Benene, forsynede med Stiger, Harver, Vognhjul o. s. v., som bleve lagt paa de mistænkeligste Steder, indtil Stormdagene vare forbi. Naar dette var sket, bleve alle Hullerne stoppede med Halmvisker; det pyntede, saa de gamle Huse saae ud, som Folk, der havde havt Børnekopper.

Alle Udhusene og en Deel af Stuehuset havde Leervægge, som ved et Tværstykke vare deelte i to Dele. Der gik naturligvis hvert Aar Fald paa en stor Deel af dem, og mod Slutningen af Vinteren gik man, hvis der ikke var stukket Halm i Hullerne, eller sat gamle Dørre for, og havde frit Indblik i Stalde og Loer; men hen ad Foraaret begyndte det aarlige Arbeide med at opføre nye Vægge. Leret blev æltet, kjørt til, Lag for Lag stampet fast, og naar den halve Aabning var fyldt, stod Væggene nogen Tid for at synke; saa kom Resten paa, for senere at kalkes.

Det var en gylden Tid for Præstens Børn, ikke alene, fordi der kunde falde saa mangt et Stykke Leer af, hvoraf der kunde dannes Fugle og Heste og andre mærkelige Dyr, men, fordi Væggene var for dem, hvad Træerne var for Børn i Skovegnen. Det var en Glæde for dem,

saa snart den bløde Væg var opført, med Fingrene at skrive Initialer til deres Navne, og det var med stor Tilfredsstillelse, at de Aar efter Aar saae, hver paa sit Monument. Alle de Vægge, der bleve staaende, og paa den sydlige Side kunde de staae i mange Aar, vare de aarlige Vidnesbyrd om Børnenes Fremskridt i Skrivekunsten.

Ja! hvor fik de dog engang en levende Illustration til et Sted i Bibelen en saadan Foraarsdag, da Præsten, der rigtig nok var hjemme i den hellige Skrift fremfor de Fleste, kom ud i Gaarden, hvor det saakaldte «Klinearbejde» ret dreves paa Kraft, og han da sagde: «Veed I, hvad dette betyder? Det er et talende Billede paa de Ord, der staae at læse hos Profeten Ezechiel i det trettende Kapitel: «Mit Folk opfører en Væg, og de stryge den an med løs Kalk; men siig til dem, som anstryge med den løse Kalk, at den maa falde af; der kommer en stærk Skylregn, Haglen styrter ned, og et Stormveir bryder løs. Og see, naar Væggen er falden, mon der da ikke skal siges til Eder: hvor er Anstrygningen, med hvilken I have anstrøget den?»

Se, kjære Børn! det kan vi let finde os i, og det ere vi saa vante til, men lad os vogte os for, at ikke de følgende Ord skal opfyldes paa os:

«Jeg vil lade et Stormveir bryde løs i min Harme, siger Herren, og der skal komme en Skylregn i min Vrede, og Hagelstene i min Forbittrelse, som skal fuldende det, og jeg vil nedbryde Væggen, som I have anstrøget med løs Kalk, og styrte den til Jorden, og dens Grundvold skal blottes; og den skal falde, og I skal omkomme derudi og fornemme, at jeg er Herren. Og jeg vil fuldkomme min Harme paa Væggen og paa den, som har anstrøget den med løs Kalk; og jeg vil sige til Eder: Borte er Væggen, og borte er I.»

Præsten føiede til: «I forstaae nok Meningen, at vi skal ikke sætte vort Haab til Leervægge, men til Grundmuur; thi det falder ikke, naar Storm og Regn kommer; det vil sige: sætte al vor Lid til vor himmelske Fader, og bygge paa den Grundvold, som han har lagt, og hvis Plads intet Andet kan indtage, Jesus Christus; han har sagt os: hvo som hører mine Ord og gjør efter dem, det er en forstandig Mand, som byggede sit Huus paa en Klippe; naar Skylregnen og Vandet og Stormene komme, — saa bliver Huset staaende.» —

Vognen med de Fremmede standsede endelig foran den grønne Gangdør, over hvilken der i mange Præsteslægter havde staaet indskrevet:

En Christens Huus er stillet saa,
Med- og Modgang ud og ind gaae,
Kommer Modgang, ej forsag,
Kommer Medgang, far i Mag.

Med de nuværende, magelige Befordringer, der have bekvemme Trin paa Siderne, vilde Gjæsterne næsten kunne være i Entreen, for gamle Bedstemoder, der sad paa Forhøiningen og altid havde taget sine Sko af, havde faaet Tid til det sædvanlige Udraab: «O! hvor er mine Sko! hvor er mine Sko!» eller inden Børnene, der af Nysgjerrighed sade med fladtrykte Næser imod de smaa Ruder, havde sundet sig saameget, at de kunde forsvinde. Men saaledes gik det ikke til den Gang, da var man nødt til at give Tid og til at tage al Ting med Ro: Da der nemlig ingen Trin fandtes paa Vognen, vare Gjæsterne, maaskee med Undtagelse af et enkelt ungt, gymnastisk øvet Menneske, nødte til at blive siddende, indtil Befrieren kom. Det var Stuepigen. I den Anledning stod der altid i Krogen ved Gangdøren en Trappestige, som var til at slaae sammen, og ved den første Lyd af en Vogn foer Stuepigen ud, slog Stigen op, som var forsynet med to Jærnkroge til at lægge paa Vognkanten; saa først kunde Aflæsningen, der ikke altid var ganske let og sikker uden Haandsrækning, især naar Trinene paa Trappen vare glatte af Isslag, foregaae.

Imidlertid, det gik; den ene Pakke efter den anden blev, halvt baaren, halvt ledsaget af Pigen, ført hen til Gangdøren. At det var andet end Pakker, var ikke let at forstaae; thi om Vinteren maatte Passagererne paa de aabne Vogne indpakkes og indhylles og indbindes i den Grad, at der Intet af dem var at see; og de vare derfor fuldstændig ukjendelige, indtil de vare udløste af lige saa mange Lag Tøi som en ægyptisk Mumie. Langsomt nærmede Pakken, hvis Indhold var ubekjendt, sig den aabne Gangdør, hvor Præstemadammen, som hun den Gang altid kaldtes, allerede stod, bestandig i Uvished om, hvem Gjæsterne var, men, selv om Hjærtet ikke var ganske let, fordi Tankerne vankede omkring fra Kjøkken til Spisekammer, og hun ikke ret kunde faae Alt til at slaae til, altid dog med det milde Ansigt og med et velsignet Velkomstsmil, der mindede om Ordene i Psalmen:

Hvor lutter milde Blik man faaer,
Og Hjærte imod Hjærte slaaer,
Af Kjærlighed og Glæde.

Naar Afviklingen var endt med de hyppige Udraab: «O, er det Dem!» aabnedes den tarvelige Dagligstue for Gjæsterne. Tarvelig var det hele Møblement: en steenhaard Kanapé, betrukken

med blaatærnet hjemmelavet Hørlærred, sex Stole og et stort og et lille Bord, samt, foruden et Spejl, et Par Forhøininger ved de hoitsiddende Vinduer. Paa Væggene hang, hvad der i mange Aar blev betragtet som Kostbarheder, Billeder i røde Glasrammer af de tolv berømteste Komponister; for at hæve enhver Tvivl om virkelig Lighed, var der paatrykt ethvert: Nach dem Leben gezeichnet!

Men Gjæsterne befandt sig usigelig vel derinde, uagtet Traktementet var tarveligt som Stuen, og det af den haarde Nødvendighed.

Familien i den gamle Præstegaard var nødt til at følge med; enhver, selv den allermindste, Udgift udenfor det Allernødvendigste straffede sig selv. Præsten havde tiltraadt Embedet paa en Tid, der endnu i de følgende ti à tolv Aar stadig gik nedad, og for at kunne betale Enhver Sit — og det var en ufravigelig Regel — maatte der med de usle smaa Indtægter paa det Strængeste gjennemføres et Selvfornægtelsens System.

Det var fra et af de forste Aar i denne Tid, at Præsten fortalte Følgende: Ved en Deel Opofrelse af flere Familier, var det lykkedes at faae en fattig Huusmand til at hente Posten i Byen een Gang om Ugen. Indholdet af denne indskrænkede sig gjærne til den lille Stiftsavis, der baade i Form og Indhold bar Vidnesbyrd om

Tidens Noisomhed og Stillestaaen; Breve hørte til Sjældenheder, baade fordi Papiret var dyrt, og fordi Portoen var saa høi, at et Brev til Kjøbenhavn kostede to og halvtredsindstyve Øre.

Embedsbreve vare, selv om Indholdet ikke altid strængt taget angik Kongens Tjeneste alene, kjendelige paa deres K. T.; mange af dem bleve omsendte fra Provsten i den saakaldte Provstetaske, der blev besørget fra Præst til Præst af Skolelæreren, som i Regelen selv maatte løbe med den, for ikke at skulle have Udgift med at leie et Bud. En Dag ankom et Embedsbrev med Posten; det var tydeligt, at det ikke indeholdt noget behageligt, thi Præsten saae helt forfærdet ud, og betroede sin ulykkelige Kone, at det var et strængt Rykkerbrev fra Enkekassen, hvori han blev truet med den største Ulykke, dersom han ikke uopholdelig indsendte den resterende Præmie. Det stod klart for dem Begge, at det var en Umulighed at skaffe Pengene til Veie, og dog maatte der findes paa en Udvei for at afværge det truende Uveir. Man blev da enig om, at Præsten skulde gaae over til den meget ældre Nabopræst, som var en mere forsøgt Mand, der ansaaes for at leve under lignende Kaar, for at faae et godt Raad. Han tog sin Stok og vandrede derover; da han havde aabnet sit Hjerte for den mere erfarne Nabo, tog denne ham, uden

at sige et Ord, med ind i sit Studerekammer, hvor han aabnede et gammelt Chatol, trak en stor Skuffe ud, som var fyldt med Breve, Aar efter Aar indkomne og aldeles ligelydende med det, han nu for første Gang havde faaet. Nabopræsten forsikkrede, at Enkekassens Samvittighed var stillet tilfreds, naar den blot fik sine Breve, hvorpaa der aldrig kom Svar, afsendte; thi der var i de mange Aar endnu aldrig timedes ham nogen Ulykke i den Anledning. Med denne Trøst vandrede han atter hjem; og lidt efter lidt fyldtes ogsaa hans Skuffe.

Ikke alene Levemaaden, ogsaa Klædedragten var simpel i Præstegaarden, og jeg er vis paa, at hverken Præsten eller hans Kone i mange Aar kjøbte nogen Kjole; de bar begge det Tøj, hvortil deres egne Faar havde leveret Ulden, som Huusmoderen og Pigerne havde spundet og farvet, Væveren i Sognet vævet, og som en Mands- eller Kvindeskrædder, der gik paa Omgang, havde syet. Som Børnene voxte til, fik de ældste Forældrenes aflagte og omsyede Klæder, der saa gik i Arv til de næste, men stadig blev kortere og kortere.

Træsko var for Børnene det eneste og bedste Fodtøi udenfor Huset; det var istand til at bære igjennem tykt og tyndt, og i Løbet var det saa let at tage dem af for at tømme Vandet ud af dem, og saa fortsætte med de pjaskvaade Fødder.

Den ældste Søn havde aldrig havt Støvler, for han blev otte Aar, da fik han det første Par, og hans Glæde var usigelig. En gammel fordrukken Skomager, der gik paa Omgang, blev hentet for at sye dem; det stod flere Dage paa, og ethvert Øjeblik, der kunde afsees fra Læsningen, blev benyttet til at staae over Skomageren. Endelig blev de færdige; at de paa sine Steder var for store, paa andre for smaae, det blev der aldeles ikke taget Hensyn til; af økonomiske Grunde vare Hælene belagte med Jernsko, som smaa Hestesko, og det var en utrolig Glæde for Drengen, da han første Gang skulde ned til en af Herregaardene, for at vise sin Stolthed, at gaae et stort Stykke af Veien baglæns, for at see, hvor tydelig Hesteskoene bleve staaende i den bløde Jord.

Vistnok var det en stor Hjælp i det tarvelige Huus, at som Aarene gik, voxede Præst og Menighed inderligere og inderligere sammen, og Bonden er altfor praktisk anlagt til ikke at vide, at der gives andre Beviser paa Venskab end venlige og anerkjendende Ord. Beboerne nøiedes ikke alene med at svare deres Smaaredsel, Smør, Ost og Æg, som de vare pligtige til; nei! der var ikke mange Dage, paa hvilke der ikke kom Gaver af Kjød, Fisk, Vildt og andet Godt til den gamle Præstegaard. Jeg tør vel ikke paastaae,

at Gaverne altid vare udsprungne af en reen og ublandet Kjærlighed; det gamle Ord: Noget for Noget, laa mere i hin Tid, som en Arv fra Fædrene, end i Nutiden; men vist er det, at der paa den Maade blev lukket mangt et Hul, og bødet paa mange Savn.

Det er Tendentsen i vore Dage, at enhver Afgift in natura bør converteres til Penge, og at alle Ydelser skal forvandles til Kontanter. Jeg har altid seet betænkeligt herpaa; thi jeg mindes saa godt den Tid, hvor Tienden kun kunde leveres, fordi den leveredes in natura, af det, som var i enhver Bondes Gaard, og hvor det vilde have medført baade Indførsel og Udpantning, dersom der skulde have været betalt Penge. Og hin Tid, da en Mand, for at kunne betale sine Skatter, ofte maatte kjøre sit Korn fra Kjøbmand til Kjøbmand, og tigge ham til at give ham en ringe Priis for den, fordi Terminen stod for Døren, den kan komme igjen, om ikke af de samme Grunde som dengang.

Det gjaldt i disse Aar, hvor Sparsommeligheden maatte gjennemføres i alt muligt, først og fremmest om at undgaae enhver Pengeudgift, og heraf fulgte atter, at Enhver ikke alene maatte lære at nøies med det han havde, men at Fordringerne maatte indskrænkes saaledes, at de kunde tilfredsstilles ved det, der var i Huset, og

til at gjøre Udbyttet af dette saa stort som muligt.

Dette forstod Præstefruen trods Nogen; hun var en udmærket Økonom, og i høi Grad arbeidsom. Bedre end Præsten forstod hun at tage Forholdene som de vare, og, naar han undertiden kunde nære Ønsker, som, i hvor smaa de end vare, dog overgik de beskedne Evner, da var hun med sin dybe Natur altid istand til at give Forklaring, saa han opgav dem.

Hun var et arbeidsomt Menneske, som aldrig syntes at kunne blive træt; hun færdedes tidlig og sildig i sit Huus, ikke alene inde, men i den uhyggelige Udenomsleilighed, i et Bryggers og en Mælkestue med toppet Steengulv, klinede Vægge, utætte smaa blyindfattede Vinduer, hvori det tudede, saasnart Vinden rørte sig, kort sagt, paa Steder, hvor der var saa uhyggeligt og koldt som der vel kunde være.

Da Børnene bleve større, sagde de ofte: «Men, Moder! hvorfor gaaer du dig dog aldrig en Tour?» Hun svarede dem altid med et Smil, at hun havde Motion fra Morgen til Aften i sit Huus, og hun saae ingen Grund til at søge nogen anden.

Var der nogen Tid tilovers fra Husets indvortes Gjerning, saa kom den kjære Spinderok frem, og med en utrættelig Haand forstod hun at drage den fineste Traad frem om Tenen. Naar Aftenen

kom, det tynde Talglys, som skulde oplyse hele Stuen, blev sat paa Bordet, tog Præsten sin Guitar, og sang med sin rene og klare Tenor de gamle Sange, ledsaget af sin Kones Stemme, og paa den Maade glemtes Sorgerne en stakket Stund. Han var en begeistret Beundrer af Oehlenschläger, og kunde mange af hans Digte, der nylig vare udkomne, udenad. Naar han saa gik op og ned ad Gulvet og reciterede sine Yndlingsdigte, enten Wiedewelts Dødssang:

Natten blinker,
Stjernehæren vinker,
Eensom krummer sig den grønne Strand osv.

eller Wahls:

Dækker Graven, grønne Urter smaa!

saa kunde han blive saa greben af Indholdet, at Børnenes Taarer brød frem, og de havde en Følelse af, at de havde været i Kirke.

Talglyset! Ja! dette med tilhørende Lysesax var en meget vigtig Deel af Husets Inventarium, og det havde sin egen Historie.

Naar Julen nærmede sig, begyndte Huusmoderens strængeste Tid; der skulde slagtes ind, brygges og bages, og der skulde støbes Lys. Det Sidste var et møisommeligt og vistnok meget usundt Arbeide; Huusmoderen maatte selv be-

sorge det, det kunde ikke betroes nogen Anden; thi paa dette Arbeides Resultat beroede hele Husets Oplysning den lange Vinter igjennem.

Apparaterne vare ikke saa ganske faa; de gik derfor ogsaa ofte fra Huus til Huus. De bestod først af en meget stor rund Bordplade, der hvilede paa en stor Fod, saa den kunde dreies rundt, og hvis Kant var besat med en Mængde smaa Jernkroge. I disse sidste hang en Deel smaa runde Brikker, paa Undersiden besat med flere Hægter, hvori Vægerne til Lysene hængtes, — og ved Siden stod et Kar med den smeltede Talg. Brikken med Vægerne toges af Bordet og sænkedes med stor Forsigtighed ned i Karret, toges meget varsomt op, for at Vægerne ikke skulde hænge sammen, saa hængtes den paa Bordet, dette dreiedes lidt, og Raden kom til den næste, der behandledes som den forrige; saaledes gik det, Gang for Gang, i en Talgos, som ikke syntes at være til at udholde, indtil den tilsigtede Tykkelse var naaet.

Der var Praase — Lamper kjendtes ikke — til at løbe med i Huset, der var smalle Lys med grove Blaargarnsvæger til Folkestuen, der var Lys til daglig Brug i Stuen, og tykkere Lys med Bomuldsvæger til Stads; og der var endelig en Slags for sig selv, som optog alle Børnenes Tanker, naar Støbningen gik for sig, nemlig Hellig

tre Kongers Lyset. Naar Tiden til Støbningen af dette var kommen, saa veeg Børnene ikke fra Stedet; thi det var for dem som om et helt Konstværk skulde fremstaae. Det var nemlig ikke tilstrækkeligt, at Lyset var trearmet, nei! der skulde i det Rum, hvor de tre Arme mødtes, nedlægges et vist Kvantum Krudt. Naar Hellig tre Kongers Aften da kom, Lyset tændtes, blev Børnenes Spænding større og større jo mere Armene forkortedes, og Tidspunktet nærmede sig, da Explosionen kom og Lyset slukkedes. Dette skete ikke altid, thi undertiden, naar der intet Krudt var at faae, bleve de bedragne; men saa lovede Moderen, at det ganske bestemt skulde skee næste Aar.

Til Lyset hørte den uundværlige Lysesax af Messing eller Staal, forsynet med en Beholder, hvori den afklippede Tande gjæmtes. Folkene kom dog lettere til Pudsningen; de havde ingen Sax, men spyttede paa Fingrene, greb den gloende Tande, og kastede den ned paa Steengulvet.

Det var trange Tider, da Alle i een Stue maatte see ved et simpelt Lys. Krogene bleve lige mørke; nu har man Stearinlys uden Lysesax, Olie- og Gaslamper, og Ingen kan sætte sig ind i den gamle Tid. Hvor maa Arbeidet nu ikke være blevet let, og Studeringerne ganske anderledes alvorlige end den Gang.

Den daglige Levemaade i Præstegaarden var naturligviis yderst tarvelig. Kaffe kjendtes ikke uden paa ganske enkelte Høitidsdage. I de første Aar af Præstens Ægteskab gaves der aldrig mere end een Ret Mad til Middag, men den blev dog snart udvidet til to, da der ikke syntes at være noget sparet derved. Ved Middagsbordet stode Børnene altid op, de skiftedes til at bede Bordbønnen, og efter Maaltidet kyssede de Forældrene paa Haanden med Tak for Mad.

Det følger af sig selv, at der var ikke mange Festdage i Huset foruden de kirkelige; Fødselsdagene bleve vel erindrede, men Gaver kjendtes ikke, i al Fald havde det Hele stor Lighed med den kjære Claudiusses Høitider med de stegte Æbler paa Kakkelovnen. Da den ældste Søn fyldte sit sjette Aar, var hans Fødselsdagsgave fra Moderen en Rugtvebak med tyndt Smør, og fra Faderen det meget indholdsrige Løfte, «at i Morgen maa du faae Lov til at begynde paa Latinen».

En Undtagelse dannede Julen; med sin forunderlig gribende Magt over Alle, kastede den ogsaa sit Skjær ind i den gamle Præstegaard. Der gaves aldrig Julegaver, den Skik kjendtes ikke, der fandtes hverken Juletræ eller Julebord — den ældste Søn saae for første Gang et tændt Juletræ, da han havde været Student i to Aar —

men det havde heller ikke det Mindste at betyde, «den store Glæde» var der, og brød maaskee stærkere igjennem, fordi Tankerne ikke bleve forstyrrede af noget Andet, men ganske kunde optages af den. At det kunde være saaledes, maa vel forekomme den nulevende Slægt forunderligt; thi den er vant til de store Forberedelser, til de lange Ønskesedler med Børnenes Forhaabninger, og deres Spænding, mens de staae udenfor og vente paa, at Døren til den Stue, hvor Juletræet er tændt, aabnes; se! hvor forunderligt, at der i de Dage, der aldeles intet kjendte til Sligt, kunde være en ligesaa jublende Glæde og ligesaa taknemmelige Hjerter.

Hver nøies med det han har, Jul er Jul; lige rig og lige velsignet for Alle, der har aabne Hjerter, og kunne synge Glæden ud med det rette Barnesind.

Det gamle Ord

Aaret er aldrig saa lang,
Juleaften er dog trang!

blev i Julen stadfæstet i Præstegaarden; thi Forberedelserne begyndte længe iforveien, og lagde Beslag paa alle Kræfter, selv Børnenes. De bleve tagne i Brug, deels til at snitte Pebernødder, og deels til at lave de meget nødvendige Pølsepinde. Til det Sidste hørte der en vis Øvelse; thi det

var ikke nok, at de havde den bestemte Længde, men de maatte heller ikke være for glatte eller for skarpkantede. Det var ikke langt fra, at Børnene, naar Pølserne med Pindene kom paa Bordet og bleve roste, da tilegnede sig en stor Deel af Æren for Pindenes Skyld. Den Gang havde man, naar man vilde betegne en tynd Suppe, det Udtryk, at den var kogt paa en Pølsepind; nu seer man aldrig Pølsepinde, og de tynde Supper grassere alligevel, saa Folk har vel fundet paa noget Andet at koge dem paa.

Endelig kommer Hoitidsaftenen; Tusmørket tager til; Huusmoderen kaster det sidste Blik over Alt ude og inde, for at see, om Alt er i Orden. Solen er gaaet ned, den store Forsabbat er begyndt; Præsten sidder paa sit Værelse med Tankerne paa den Dag i Morgen. Børnene komme frem, lidt undseelige i deres Søndagsklæder; Karlene staae ude ved Brønden, vadskende sig i Vandtruget og tørrende sig i Vesteforet, Pigerne gjøre deres Toilette, — saa slaaer Klokken. Der bliver sat to Lys paa Bordet, Præsten træder ind fra Studerekammeret, og Festen begynder.

Nu træde alle Folkene ind, hver med sin Psalmebog, Alle tage Plads, det mindste Barn «paa Moders Skjød», Præsten intonerer: «Op glædes Alle, glædes nu!» og Alle stemme i. Med at Enhver gav den anden sin Haand med et

«Glædelig Fest!» var Julen begyndt; nu først var den bleven til Virkelighed.

Indtil denne Akt var endt, var Middagsmaaltidet opsat; nu begyndte det. Spiseseddelen lød altid eens: Risengrød, der paa de fleste Steder, forsynet med Kaneel og et stort Smørhul, kom ind i et stort fælles Fad, Gaasesteg, og, som Dessert, Æbleskiver.

Naar Maaltidet var endt, Alt var ryddet tilside, kom Kortene frem, — de ældste og mest ukjendelige kom ud i Folkestuen, de mindre makulerede maatte endnu holde denne Jul ud — og Spillet begyndte. Heri deeltoge Alle, med Undtagelse af Præsten, der næste Morgen Kl. 7 i Mulm og Morke skulde kjøre en Miil til Annexkirken, og det bestod i Halvtolv eller «den store og den lille Comet» om Pebernodder. Heraf var der to Slags, de hvide og de graa; de første vare de bedste, derfor naaede de i Antal aldrig de sidste. Man kunde være vis paa, at Gevinsten aldrig blev betalt med en hvid, men altid med en graa, og var det muligt, saa blev een gjort til to.

Kl. 9 præcise gik Alle i Seng; de af Bornene, der laae i det kolde Værelse mod Nord, hvor der ikke var Tale om Kakkelovn, klædte sig af, hvor Væggene skinnede som glimrende Diamanter af Salpeter og Iis; naar de vaagnede næste Morgen,

var Lagenet foran deres Mund saa stivt som et Bræt; men Aftenens Herlighed havde gjort sin Virkning:

De havde drømt saa sødt om Bethlehem,
Og var det end forblommet,
De drømte dog sandt om Barnets Hjem,
Som laa i Krybberummet.
De drømte, de legte Jul med dem,
Hvis Sange de havde fornummet. —

Man kjendte dengang ikke til de mange sanitære Forholdsregler, som Nutiden anseer for en Nødvendighed, endnu mindre til de mangfoldige smaalige Bekymringer for Børnenes Sundhed. I den Henseende vare Børnene i den gamle Præstegaard aldeles frit stillede, og dog vare de ældste komne ikke lidt frem i Aarene, før de saae nogen Læge i deres Hjem. Drengene kjendte hverken til Under- eller Overtøj: den første Overfrakke fik den ældste Søn, da han blev Student; han laante den ud til en Fætter, der skulde reise en Tour, og han saae den aldrig mere. Uden noget om Halsen, med aaben Krave og bart Bryst, færdedes de hele Dagen ude i Sne og Iis; med vaade Fødder og med kolde «priklende» Hænder, der vel kunde smerte til Taarer, kunde de vende hjem; men sunde Lunger og røde Kinder bragte de ind med i Stuen.

De to ældste Børn bleve underviste af Forældrene, indtil Drengen, ti Aar gammel, blev sendt i Latinskolen. Han følte det i Begyndelsen som en Befrielse; thi deels stod Faderens Taalmodighed ikke altid i Forhold til hans Fordringer, deels var Drengen selv hverken flittig eller begavet.

Da Tiderne forandrede sig lidt, Børneflokken blev større, holdtes der en Lærerinde til en meget billig Løn, senere Huuslærer af større eller mindre Værdi. En af disse var en gammel forfalden Student, en anden en lille selvdannet pukkelrygget Skolelærer, der havde maattet tage sin Afsked for Svagelighed; en tredie var Seminarist, men en temmelig bornert Person med en saa indskrænket Synskreds, at det var ham umuligt at udvide Børnenes; hertil kom, at han var temmelig partisk. De havde ham paa den Tid, da de saakaldte gudelige Forsamlinger begyndte, og Læreren hadede disse af sit ganske Hjerte, fordi han ikke havde ringeste Forstand paa, hvad det var, der samlede Folk. Naar der derfor var det Mindste i Veien med et af Børnene, var hans stadige Skjældsord dette: «Naa! han (hun) hører nok til Konventikelbrødrene!» og naar denne Dom var afsagt, fulgte Straffen uvægerlig.

De alleryngste Børn havde den Lykke at have

en dygtig, from og kjærlig Mand til Lærer; og han efterlod dem en god Arv.

Der holdtes aarlig Examen; men den gik ikke af uden at der gik megen Ængstelse forud, baade for Læreren og Børnene. Fra begge Sider blev der forberedt til den saa godt som muligt; men, naar den var forbi, var det som om et Mareridt var overstaaet. Iblandt Børnene var der især en lille sød, samvittighedsfuld, meget flittig og begavet Pige, for hvem Examen stod som en sand Rædsel, skjøndt hun maaskee allermindst havde Grund til at frygte for Udfaldet. Middagen var forbi, og Kl. to skulde Examen begynde. Da hun gik ud, for at gaae over i Sidehuset, hvor Skolen holdtes, mødtes hun af den store Kalkunhane, der pustende og pludrende, med en grænseløs Vigtighed, kom hen imod hende; hendes Hjerte var saa forpint, at hun standsede foran den med de Ord: «O! Lyksalige Pludderkok! Du skal ikke til Examen!»

Ja! der var mange Mangler og mange Savn i den gamle Gaard, og man følte dog saa lidt til dem; opdagede man dem ved et Besøg paa en af Herregaardene, saa glemte man dem hurtig. En stor Velsignelse har de bragt Børnene; de lærte dem i en tarvelig og stille Barndom ikke at stille større Fordringer til Livet, end dette senere kunde indløse, og som det, Gud være

takket! ogsaa har indløst tilfulde. Ingen af dem har havt større Vexler at præsentere, end de har kunnet faae betalt; det skyldes deres Barndom.

Begge Forældre vare troende Mennesker, og den Tanke faldt dem vist aldrig ind, at noget af Børnene kunde falde fra. De arbeidede for dette Maal paa den Viis, som hørte Tiden til. Der prædikedes ikke i Hjemmet, der lød ikke bestandig Formaninger, indklædte i Skriftsteder; der var maaskee mindre Bekjendelse i Ord af Troen, end der nu vilde have været; men at den var tilstede, det saaes og føltes paa Alt; thi, naar Herren lover, at «hvo som troer paa ham, af hans Liv skal flyde levende Vandstrømme», saa saaes denne Vandstrøm allevegne: i de glade Dage som inderlig Taknemmelighed, i de sørgelige som Ydmyghed og Taalmodighed, i de haabløse som det «levende» Haab, der gav Sikkerhed og Frimodighed.

Det var saadanne Vandstrømme, der dem selv ofte ubevidst, flød ud til Børnene.

Der fortælles os et Sted i Apostelen Paulus's Liv, da den romerske Høvedsmand havde bundet ham for at lade ham pidske, at han lader denne hente for at advare ham med de Ord: «Jeg er romersk Borger». Da Høvedsmanden svarer: «Hvorledes er du fattige Menneske bleven det; den Ret har jeg maattet kjøbe for en høj Priis?»

bemærker Apostelen blot: «Jeg er fodt til den». Børnene i den gamle Præstegaard forlode den, et efter et, uden at noget af dem tænkte paa, at der kunde være anden Vei for dem end deres Forældres; de vare fødte til den samme Tro, og det faldt dem aldrig ind, at det kunde være eller blive anderledes; de anede ikke, at Mange maa kjøbe det for en høi Priis, som de havde faaet i Vuggegave, kjøbe det igjennem Fald og Tvivl og Anfægtelse i lange Tider. Naar alle Bornene, hvor forskjellig deres Levevei end har været, ere gaaede frem i fast Overbeviisning om deres Troes Sandhed og Styrke, saa skyldes det Vandstrommen fra det gamle Hjem; «Forældrenes Velsignelse bygger Bornenes Huse».

En af Nabopræsternes Fruer var kommen i Besøg i Præstegaarden; hun var en usædvanlig elskelig og aandrig Kone, der selv havde mange Born, og hun havde talt om sit Haab for disse. I Samtalens Løb havde hun til Huusmoderen yttret, at det var sjælden, at der i Huse, hvor der var mange Børn, ikke gik et af dem tabt. En af de smaa Drenge, en Purk paa en syv, otte Aar, havde hort denne Udtalelse, og, da de Fremmede var reist, gik han hen og lagde grædende sit Hoved i Moderens Skjød, idet han sagde:

«Moder! jeg er saa bange!»

«Hvorfor, min Dreng?»

«Fordi Fru P. sagde, at af mange Sødskende blev der gjærne en forloren Søn, og det bliver vist mig!»

«Nei!» svarede hun med et moderligt Kys, «det bliver ikke Dig, og det bliver ingen af Eder, det er jeg vis paa, fordi jeg hver Morgen og Aften beder for Eder, og overgiver Eder til vor himmelske Fader, for at han kan bevare Eder Alle».

Hendes Spaadom slog til; hun mistede ingen af dem, der vare hende betroede.

Den ældste Søn var bleven Student, og samtidig en Søn af en af Præstens ældste Venner. De talte om Reisen og om de Unges Ophold i den store Stad; men, da Præsten yttrede, at det var et farligt Liv, fuldt af Fristelser, og han føiede til: «Hverken Du eller jeg kan bevare dem!» svarede Vennen meget rask: «Ja, jeg forlanger ikke af min Søn, at han skal være nogen Helgen».

De skiltes ad, Afreisen fra det gamle Hjem nærmede sig; Hestene vare trukne ud for at spændes for; men Luften var saa trykkende baade for Forældre og Søn. Da vinkede Præsten Sønnen hen til sig og førte ham ind i Studerekammeret, der gjemte saa mange Minder fra Barndommen, og Moderen sad der allerede med Torklædet for sine Øine. Da Døren var lukket,

fremtog Faderen et ganske simpelt Billede til nogle faa Skilling; det forestillede en Mand med sin Kone, der tage Afsked med en Søn, der skal paa Vandring, og som staaer midt imellem dem med Ranselen paa Ryggen og udstrækker sin Haand til Afsked.

«Min store, kjære Dreng! Tag dette Billede med dig; Moder og jeg har skrevet vore Navne nedenunder, for at Du kan forstaae, hvem de tre Personer er. Bær det hos dig, og naar det Onde kommer, saa tag det frem, saa kan du see os som vi med vor hele Kjærlighed omfavne dig, og saa vil du nok faae Kraft til at sige til Fristeren: «Viig bort fra mig!»»

Moderen stod op og kastede sig om Sønnens Hals; hun hviskede sin Afsked saa stille: «Du, der er min Stolthed, det veed du, og hvis Røst altid har havt en Klang som ingen Andens, fordi jeg af din Mund første Gang hørte mit kjæreste Navn: «Mo'er!» Du vil ikke slaae mig feil; thi saa bryder du mit Hjerte i Stykker; naar du kommer tilbage, saa er dit Øie og dit Smil det samme som i Dag. Tag nu din Moders Kys med paa Veien, og Gud velsigne dig!»

Vognen var kjørt frem, de maatte rive sig løs fra hinanden. Sønnen kjørte langsomt ud ad Landeveien; men der stod en Flok paa Høien i Haven, vinkende med deres Lommetørklæder,

indtil Bakken skjulte dem og det gamle kjære Hjem for ham.

Det lille simple Skillingsbillede er gjemt i tresindstyve Aar; det har vandret vidt omkring i disse Aar, i Krig og i Fred; af og til bliver det taget frem, saa taler det endnu ligesaa inderligt som hin Septemberdag, og stiller Virkeligheden i Mindets Skikkelse frem; thi naar det lukkes op, strømmer der en Duft ud af det, som levendegjør den gamle Kjærlighed til dem, der ere dragne bort; — det er Sønnens Jerichorose.

Nu er den gamle Præstegaard forsvunden, dens Sted kjendes ikke mere. En skjøn Junidag blev der stukket Ild paa den af en lille Tjenestedreng, der ikke vidste, hvad han gjorde; og inden en Time var den en rygende Tomt; Alt, hvad der var samlet i fyrretyve Aar, alt, hvad Hjertet havde faaet saa kjært, hvert Stykke, som havde sin Historie, alt var borte. Præsten var ikke hjemme, da Ulykken skete, han var flere Miil borte paa en Embedsreise; en Søn, som var hjemme, blev sendt til ham for at bringe ham den sørgelige Efterretning saa skaansomt som muligt. Dagen efter Branden ventedes han hjem; han og hans Hustru vare i de mange Aar saaledes voxede sammen, at de vare «eet Hjerte og een Sjæl». Hun havde i den lange Tid saa ofte erfaret, at i Prøvelsen var hun, den lille skrøbelige

Kvinde, den stærkeste: stærkere end han, den høie ranke Mand. Hun sad derude paa Udsigtshøien i Haven og speidede ud imod Bakken; hun frygtede for at Slaget havde været for haardt for ham, da det havde truffet ham uden hans Støttestav. Nu skimter hun Vognen, reiser sig, gaaer ud imod ham, og naaer ham i rette Tid. Han havde allerede seet, at der slet Intet var tilbage af det gamle Hjem, kun en Brandtomt, hvorover de store svedne Elmetræer nu stode som Sørgeaske; i det Øieblik sank han sammen, og da hun naaede ham, var en Krampegraad ved at bryde frem. Da tog hun hans Hoved imellem sine Hænder, og gav ham Trøst i de Ord: «Fader! elskede Fader! Vi kan ikke glemme fyrretyve Aar, fulde af usigelig Naade, over en eneste Dags Sorg!» Det var for ham det forløsende Ord, saa han kunde svare: «Tak! hvor kunde jeg dog glemme det? jeg har jo dig endnu!»

«Det er ikke godt, at Mennesket er ene; jeg vil gjøre ham en Hjælp, som skal være hos ham», saaledes talede Herren i Skabningens Begyndelse, og han har holdt sit Ord rundt om i den hele vide Verden; jeg veed intet Sted, hvor dette Ord er skjønnere opfyldt end i de gamle Præstegaarde.

Gud velsigne fremdeles Samlivet derinde!

Inden jeg foreløbig forlader den gamle Gaard, maa jeg endnu omtale en Egenskab ved den, det var Gjæstfriheden. Den fandtes i høi Grad; Huset stod ikke alene aabent for dem, der droge forbi paa den alfare Vei, og som søgte derind for at hvile sig en Stund, nei! det stod aabent for Enhver, som trængte.

Det var en nødvendig Følge af de fattige Tider, at Tiggeriet var almindelig udbredt; det antog tilsidst en saadan Udstrækning, at Sognet maatte antage en stor, stærk Mand til «Stodderkonge»; hans Hverv var det, at vise alle fremmede Tiggere udenfor Sognets Grændse, og navnlig at passe paa de saakaldte «Natmandsfolk». Disse droge om i meget store Flokke; Mændene forsynede med Glarmester- og Kjedelflikkerværktøj, Kvinderne ofte med en Vugge, hvori et Barn laa, paa Ryggen, og paa Brystet med en Pose, hvoraf et større Barnehoved stak frem; de laa ude om Sommernætterne, om Vinteren gjærne i Bøndernes Loer, og de kunde undertiden, navnlig paa mindre stærkt befolkede Egne, være temmelig nærgaaende. Det kunde hænde, at de følte sig generede af en for stor Børneflok, saa lod de det mindste af Børnene blive tilbage et eller andet Sted ved en befaret Vei, og saa drog de videre.

Saaledes fandt Præsten engang, da han vilde gaae i Marken, et spædt Pigebarn i Veigrøften

ved Havelaagen; det blev dobt, sat i Pleie, og, da hun var confirmeret, kom hun til at tjene hos en rigtig flink Gaardmand. Forunderligt var det; hun havde det saa godt i alle Henseender; men Fuglenaturen var i hende, Naturen gik over Optugtelsen; da den forste Natmandsflok drog forbi, kunde hun ikke modstaae Fristelsen, hun forlod Alt, forsvandt, og kom forst tilsyne mangfoldige Aar efter, da hun blev afleveret til Fattigvæsenet.

Hun gik altid stille omkring og indlod sig ikke gjærne med Andre; hun var trofast, og Alle vilde gjærne have hende i Arbeide, men selv blandt Fremmede gik hun altid grublende omkring. Hvad grublede hun over? Ved en Hændelse kom det engang frem; hun nærede kun eet Ønske endnu i Livet, nemlig det, at hun kunde komme til Alters. For at hun kunde naae dette Maal, tog Præsten hende til sig, for at gjennemgaae hendes Børnelærdom med hende, og det viste sig da, at medens Læsning og Skrivning var fuldstændig glemt, saa var Børnelærdommen det ikke; men Alt laa saaledes hulter til bulter, blandet med de meest forskjellige Ting, at det syntes uoverkommeligt at faae det bragt i nogenlunde Sammenhæng. Hun forklarede, at hun i de mange Aar stadig havde vandret omkring, meest i Østerrig og Ungarn, og næppe nogensinde havde været flere Dage paa eet Sted. Der var bestandig Noget,

der drog hende opad, og som voldte hende Uro; i Kirke havde hun aldrig turdet komme, men saa snart hun kom forbi en Skole, droges hun med usigelig Længsel efter Børnene, og bad da Læreren, om hun ikke maatte sidde et Øieblik indenfor Døren, mens han havde Religion. Naar hun da syntes, at nu kunde hun ikke rumme mere, saa gik hun atter bort, og tænkte over det, hun havde hørt, lagde det sammen med hvad hun havde faaet andetsteds, og saaledes vandrede hun grublende, til hun atter fandt en Skole. Ved denne Maade at lære paa naaedes det, at Alt laa imellem hinanden; den dybeste Sandhed laa ved Siden af den meest barokke Vildfarelse, og der udgik Svar, som vidnede om begge Dele. Men, Gud være lovet! naar et Menneske «er af Sandhed», saa nøies Vorherre jo med saa lidt, saa lidt fra vor Side, og hun var virkelig af Sandheden. hun naaede den store Glæde at komme til Herrens Bord; — saa var der ikke mere for hende at leve for, — og hun gik bort kort efter.

Da det blev paalagt alle Øvrighederne i Jylland, at der paa en og samme Dag skulde holdes en Razzia paa alle de omvandrende Folk, bleve disse samlede og tilsidt henviste hver til sit Hjemsted, og dermed hørte denne Plage for en stor Deel op.

Men «de Fattige have I altid hos Eder», det

viste sig ogsaa her; Antallet af disse var meget stort; navnlig henimod Jul var Døren aldrig lukket. Præsten kom op ad Gaarden og mødte en stor Flok med fyldte Kurve; da han kom ind sagde han til sin Kone:

«Jeg synes næsten, at det bliver formeget!»

«Ja, det synes jeg rigtignok ogsaa; endnu er det næppe Middag, og her har dog været to og tredive i Dag».

«Det kan virkelig ikke blive ved at gaae saaledes».

«Nei! det er jeg enig i; vil Du sige det til dem».

«Sige det til dem?»

Dermed gik han, og der blev Intet sagt; siden forandrede Tiderne sig, men indtil det skete, var Præstegaarden de Fattiges Asyl.

Der laa i det Hele taget en meget stærk dragende Magt i den gamle Gaard, uden at det egentlig er let at sige, hvori den laa; der kom en Mængde Fremmede, og de kom atter og atter igjen.

Jeg havde en god Ven, som en Dag noget før Middag kom hjem og fortalte sin Kone, at han havde truffet nogle gamle Bekjendte paa Gaden, og dem havde han bedt om at komme til Middag. Da hun tilsyneladende blev meget ubehagelig overrasket, fordi hun intet Extra havde at give dem, svarede han: «O! bryd dig slet ikke om det, sorg blot for et venligt og glad

Ansigt i Tallerkenen; det er Hovedsagen». Dersom det slaaer til, saa er Gaaden med Hensyn til de mange Fremmede i Præstegaarden rigtignok løst; thi milde og venlige Ansigter vare de altid sikkre paa at møde saavel hos Præsten som hos hans Kone.

Men til disse to maa det ganske vist indskrænkes. Børn pleie ellers gjærne at ville see Fremmede, men det var paa ingen Maade Tilfældet her; mere ugjæstfrie Skabninger findes ikke. Jeg kan næppe angive Aarsagen; maaskee var det, fordi de vare sig selv nok, maaskee fordi deres rolige og ensformige Liv blev afbrudt; et Bidrag var den ueftergivelige Omklædning og den fatale Præsentation.

Saasnart en Vogn saaes eller hørtes, gav Bornene sig ikke Tid til nærmere Undersogelse, de forsvandt; thi hvem det saa var, saa var det en Fjende. De gav den samme Forestilling som en Slags Natinsekter i gamle Huse, i Mørket vrimle de paa Gulvene, men i samme Oieblik Nogen træder ind med et Lys, fare de ind i deres Smuthuller og skjule sig. Bleve Bornene ikke ganske overraskede ved et aldeles uventet Angreb, saa foer de ud ad Døren, bort, blot bort; men var Retraiten ad denne Vei dem afskaaren, saa ud igjennem Vinduerne, ud i Haven eller Marken, for at afvente, hvad Tiden vilde bringe.

Var det til al Held kun et kort Besøg, til Eftermiddags The Kl. fem, saa lode de sig slet ikke see; men bleve de Fremmede til Aften, saa maatte de tilsidst bide i det sure Æble, og liste sig ind ad en Bagdør. Der kunde endnu i den ældre Tid vindes en Smule Udsættelse; thi, naar de vare smuttede ind i Kjøkkenet, bleve de modtagne af et stort Baal paa Skorstenen, hvor der hang en Gaas eller en Kalkun paa Spid. Kunde Kokkepigen nu forbarme sig over et Par af dem, og sætte dem til at dreie Spiddet, saa havde de jo en Undskyldning til at forhale Indtrædelsen; og hvilken Glæde var det desuden ikke, naar de ikke blot dreiede, altid uvægerlig i det samme rolige og langsomme Tempo, men især, naar de dyppede Kosten i Fløden og overstænkede Stegen dermed, saa Ilden gnistrede og sprudede af de Stænk, der faldt ned i den.

Men som al Ting i Verden faaer en Ende, saaledes ogsaa dette Arbeide, og nu stod det Værste tilbage: Indtrædelsen i Stuen og Præsentationen for de Fremmede. Børnene bleve pudsede op, de gik til Dagligstuedøren, lyttede, vendte om, fordi de ikke fandt Øieblikket passende; de kom igjen, havde Haanden paa Laasen, men vendte atter om; — saa kom pludselig en Voxen uventet ud af Døren, de vare opdagede, og de maatte ind. Hvilken Tortur! Jeg tør ikke inde-

staae for, at denne Pine blev bestandig hos dem alle, men om en af dem veed jeg, at den hængte ved i mange Aar, i mange forskjellige Stillinger, i Krig som i Fred, og at det først efter megen Overvindelse lykkedes ham at være sig selv, naar han traadte ind i et stort Selskab.

Det var Landsbyborn; de vare ingenlunde uopdragne, heller ikke mere keitede i deres Fremtræden end mangfoldige andre Børn; men de var dog Landsbybørn, uberørte af den store Verdens Former og Fordringer, og som dengang heller aldrig ønskede, at det nogensinde skulde blive anderledes.

En særegen Aarsag til denne «Fjalethed» var vel nok, at de forud vidste, at de som oftest skulde optræde som Sangere for de Fremmede. De vare alle, uden Undtagelse, komne til Verden med rene og smukke Stemmer; det hørte dem alle til, at de havde sunget i Vuggen. Da den ældste Son næppe var halvtredie Aar gammel, kom den høieste Embedsmand, Stiftamtmanden, paa en Embedsreise til Præstegaarden; han var en venlig gammel jævn Mand, en stor Borneven, som havde hørt om dette Vidunderbarn, og derfor endelig vilde høre Drengen synge. Barnets Undseelse var ikke til at overvinde, for det fik Lov til at staae i en Krog, med det lille Ansigt vendt ind imod Væggen; saa sang det

Fryd dig ved Livet
I dine Ungdomsaar o. s. v.

men jeg tvivler paa, at disse Ord fandt nogen Gjenklang i hans eget lille Hjerte.

Sangen dannede en betydelig Hjælp til at forslaae Tiden for Gjæsterne. Dersom Præsten havde nogen Afgud, saa var det Musiken; og det var det ikke alene i hans kraftige Alder, men ogsaa i hans høie Alderdom. Havde den i hans Ungdom havt en henrivende Magt over ham, saa beholdt den denne ogsaa i den sidste svære og smertelige Sygdom; da var det, saa snart han hørte Toner fra Sideværelset, som om han oplevede Psalmens Ord:

Jeg fornemmer Folkestemmer
Bølge hen i Englekor;
Tonestrømme om mig svømme
Og forkynde, Gud er stor!
O! hvor da min Sjæl kan sige
Glad Farvel! til Verdens Rige,

— og dog trillede den ene store Taare ned ad den gamle Kind efter den anden; thi det kan ofte falde saa svært, at «sige Verden ret Farvel».

I den første Tid indskrænkede Musiken sig til Sang med Guitar; og hver Aften gik Præsten op og ned med sin Violin, som han i sin Stilling som Huuslærer i et meget musikalsk Huus havde

lært at spille mere end almindelig godt; naar han da spillede Rodes talende Melodier med Variationer, havde han en meget taknemmelig Tilhørerkreds. Da Børnene voxte til og lærte et eller andet Instrument, da Tiderne tillode, at der blev anskaffet et ældre brugt Klaver — som Præsten aldrig undlod at præsentere med den Bemærkning, at «det var af Marschals», — da nøiedes man ikke med det Gamle, men der blev arrangeret baade Trioer og Kvartetter.

Der maatte ganske vist vises en vis Opfindsomhed, for nogenlunde at instrumentere, og der maatte gjøres mange Kunster; thi at udføre de oprindelige Stemmer, som de vare skrevne, derom kunde der navnlig i Begyndelsen ikke være Tale. Præsten eiede et sjælden smukt og kostbart Instrument, en Viola da Gamba, som han havde faaet foræret af en Adelsmand, der havde kjøbt det i Neapel; det havde et bredt Gribebrædt af Ibenholt, indlagt med Perlemoer; istedetfor de oprindelige sex Strenge fik det nu fire Cellostrenge, og beholdt en mærkelig blød og indsmigrende Tone. Første Violin tilfaldt den ældste Søn; men dersom han maatte overtage Bratschen, blev der taget tiltakke med en Fløite.

Da den ældste Datter havde lært at spille paa Fortepiano, avancerede man til de skjønne Trioer af Mozart, Beethoven og Mendelssohn.

Hvor det var skjønt! og med hvilken Andagt blev der baade spillet og hørt. De ere borte, de der spillede; Viola da Gamba brændte, den gamle Præstegaard er forsvunden; men Tonerne fra de Timer leve endnu, og hver Gang en af Melodierne vende tilbage, maa den ældste Søn holde Haanden for Øinene; thi de Minder, der ligge skjulte i disse Toner, blive for stærke.

II.

I Dronning Dagmars Vise hedder det jo:

Da Kongen red over Randbøl Hed'
Da fulgte hannem femten Svende,
Men der han kom over Ribe Bro
Da red den Herre alene!

Det er vel ikke saa sjælden gaaet Forfattere paa lignende Maade: en heel Deel Læsere har begyndt paa en af deres Bøger, lidt efter lidt under Læsningen er den ene falden fra efter den anden, saa til sidst — red den Herre alene.

Idet jeg nu kommer til et nyt Afsnit af min Bog, føler jeg en vis Frygt for, at det Samme vil overgaae mig, og derfor vil jeg helst strax sige, hvad Indholdet bliver, for ikke at bedrage Nogen.

Hidtil har Bogen handlet om den gamle Præstegaard, og om Livet i den; det følgende Afsnit gaaer videre. Ligesom en Præstegaard er

uadskillelig fra en Kirke og en Kirkegaard, saaledes er jo ogsaa Præstens Liv i Hjemmet uadskillelig fra hans hele geistlige Virksomhed; ja, man tør vel sige, at ligesom det Ord, der lyder fra Prædikestolen, altid maa minde Tilhorerne om: «Gak hen og gjør det», saaledes lyder det ogsaa for enhver Præst, der er et Vidne for sin Herre: «Siig ikke mere end du selv kan staae ved, men gaa nu hjem med det, som Herren har givet dig saavel som de Andre; lev nu i det og af det i dit Hjem, at du næste Søndag kan «staae ved» mere end den sidste».

Det er derfor min Hensigt i dette Afsnit at give en Skildring af Præsten, som vi nu kjende lidt til fra Præstegaarden, i Kirken og i hans Menighed. For at alle femten ikke lige strax skulle falde fra, vil jeg navnlig bede mine unge Præstevenner om endnu at følge et lille Stykke med; thi selv om de ikke skulde finde Noget, — Tiden er jo gaaet frem paa mange Maader — som de mene, at der kan tjene dem til Efterfølgelse, saa vil der dog maaskee kunne findes noget Lidet, som det kan være værd for dem at tænke lidt nøiere over.

Dette saa meget mere, som en Deel af det Følgende er fremkommen i en særegen Anledning.

Da den ældste Søn var naaet saa vidt, at han

kunde hjælpe Faderen i hans besværlige Embede, da var det dennes inderlige Bøn, at han maatte blive til Glæde for hans gamle kjære Menighed, og han tillod derfor ikke, at Sønnen begyndte med at gaae paa egen Haand, det vil sige, uden at veiledes af den Erfaring, Faderen havde vunden i de mange Aar; han søgte at forberede ham, saa godt han formaaede.

Dersom Sønnen derfor ved det mundtlige eller skrevne Ord har haft den Lykke at være til Glæde for Nogen, saa har han, næst Gud! at takke den Fader for det, som saa kjærlig førte ham ind paa Veien.

Jeg har derfor tænkt mig, at der maaskee kunde være andre unge Præster, hvem det kunde interessere at vide, hvad den Gamle havde at betroe den Unge, og hvorledes han selv udrettede den Gjerning, der er fælles for gamle og unge Præster.

Nu har jeg forklaret mig forud, og maa saa overlade Enhver selv at afgjore, om han vil standse paa Randbøl Hede, eller han vil følge med til Riber Bro.

Det vil maaskee være rigtigst at begynde med at beskrive Præstens Person lidt nøiere.

Han var en smuk Mand, temmelig høi; bag Brillerne skjulte sig et Par Øine, der til sine Tider kunde være strænge, men som i Regelen vidnede om det bløde og varme Hjerte, der boede i ham. Det første Indtryk, den Fremmede fik af ham, naar han traadte frem, var vistnok, at han var en Mand, der forstod at bruge Myndighed, baade i Tale og i Handling, og at han havde en Villie, der var vant til at blive sat igjennem.

Denne Myndighed var ikke paataget, som den jo undertiden kan være; den var saaledes smeltet sammen med hans Natur, at Børnene, medens de vare smaae, havde stor Respekt for den. Senere, da de bleve voxne, faldt dette Indtryk aldeles bort; da kom det fortrolige Samliv frem, hvor Intet, hverken fra hans eller deres Side, behøvede at skjules. Da kom hans Hjerte til sin fulde Ret, og viste sig blandt Andet deri, at skulde han tale til nogen af dem, ved en eller anden betydningsfuld Leilighed, da formaaede han det ikke uden efter en haard Kamp for at holde sin Følelse tilbage.

Han var af Naturen en begavet Mand, og dertil kom, at han havde en mærkelig sympathetisk Røst. Den var ikke stærk, men hvor var

den dog gribende, og saa boielig, at den kunde trænge ned til det Allerdybeste, enten den saa lød fra Prædikestol og Alter, eller naar den næsten hviskende blev ledet ind i den Syges eller Døendes Øre. Bønderne havde en tydelig Fornemmelse heraf, og derfor sagde de om ham, «at han var en Engel paa Prædikestolen, men en reen Djævel, naar han kom for Alteret».

Det maatte for en ikke ringe Deel tilskrives Stemmen, at han var en saare heldig Leiligheds-taler; han kunde spille paa alle Hjertets Strenge.

Han var en ung Mand, da han blev kaldet til sin store Menighed; og ligesom han altid, selv som gammel Mand, aldrig gik paa Prædikestolen uden en vis Ængstelse og en levende Følelse af sit store Ansvar, saaledes gik han med samme Sind til sin Tiltrædelsesprædiken.

Bondernes Hukommelse var, dengang vist langt meer end nu, forbausende, naar det gjaldt om at erindre en Prædiken, hvori der var en ordentlig Gang. Jeg har fra den Tid Exempler paa, at enkelte flittige Tilhorere kunde gjengive den næsten Ord til andet, ligesom de ogsaa flere Aar, efter at en Prædiken var holdt, kunde sige: «Kan De huske, at den og den Sondag talte De disse Ord til os?»

Saaledes gik det ogsaa med Præstens Tiltrædelsesprædiken, den bevaredes paa Manges Læber

saalænge den Slægt levede, der havde hørt den; vel ikke mindst, fordi Formen var saa forskjellig fra den, hvori den Slags Prædikener i den Tid holdtes, navnlig var Slutningen det.

Denne lød nemlig saaledes:

«Efter at have udlagt Dagens skjønne Evangelium for Eder, efter den Naade, der blev mig given, maa jeg slutte med at tale Noget om mig selv, som nu ikke alene skal bygge og bo iblandt Eder, men som skal være Herrens Vidne for Eder. Jeg siger ikke, at jeg skal være Eders Veileder; thi Veilederen er fælles for Eder og mig, Jesus Christus; jeg skal kun være et Vidne om og for ham og hans Naade; og det staaer saa sikkert for mig, at jeg kan ikke fremføre andet Vidnesbyrd end det, Herren selv har givet og vil give mig. Ikke alene som en ung Mand i Alder kommer jeg til Eder, men ogsaa som ung i Tro, og jeg er ikke istand til at give mere end jeg har; jeg kan ikke laane hos Andre eller tage paa Borg, og give det ud for mit Eget; derfor beder jeg Eder herinde, som ere langt videre i Vorherres Jesu Christi Erkjendelse, langt mere prøvede i Tro og fremskredne i Kjærlighed end jeg, at I ville tage imod mig som jeg er, og have Taalmodighed med mig, mens jeg mere og mere skrider frem ad den Vei, som fører til Livet. Jeg retter den Bøn til Eder, som høre til

de Gamle i Troen, at I ikke ville forlade denne Forsamling og mig, men at I for mig ville være, hvad Aron og Hur vare for Moses under Kampen, bede for mig, at jeg, som Tiden gaaer, kan blive mere og mere frigjort ved Sandheden, saa jeg kan blive et rigtigt Herrens Vidne for Eder».

Det blev senere fortalt, at disse Ord havde gjort et meget forskjelligt Indtryk paa Tilhørerne, der ikke vare vante til den Slags Tale. Nogle havde meent, at det var underligt, at den Mand, der skulde være deres Lærer, vilde begynde med den Bekjendelse, at han skulde lære af dem; det passede ikke, syntes de, til en Præsts Værdighed, men de, til hvem Talen egentlig var henvendt, forstode den, og opfyldte hans Bøn om «aldrig at forlade vor egen Forsamling».

Hans Værdighed havde ikke taget nogen Skade.

Hertil bidrog ikke saa lidt en Begivenhed, som vakte megen Opsigt i Menigheden.

Præstens Formand havde kun været i Embedet i elleve Maaneder; han havde for et halvt Aar siden ført sin unge Brud ind i Præstegaarden, da han efter et Par Dages Sygeleie døde, to og tredive Aar gammel. Dødsaarsagen var en Lungebetændelse, som han en Fasteonsdag havde paadraget sig ved Uforsigtighed. Om denne Sag havde dog alle Sognebeboerne en ganske anden

Mening. Der boede i Annexet et ældre Fruentimmer, som af alle fjærn og nær var stemplet som en rigtig udlært Hex, og, naar hun kom rokkende med sin lange Kjæp, gik Folk helst tilside; naar hun ikke var tilstede, blev hun aldrig kaldt andet end Kirsten Hex. At hun virkelig var en Hex, derom var der og kunde der billigviis aldeles ikke være nogen Tvivl, ikke alene fordi hun kunde gjøre Kreaturer syge, udfinde Tyve, ikke alene fordi der altid stod et Kosteskaft bag hendes Kjøkkendør til Brug St. Hans Aften, naar hun drog til Bloksbjerg, men fordi hun havde en Søn, som hun havde indviet i nogle af sine Konster. Medens Moderen var meget ondskabsfuld, var Sønnen Skikkeligheden selv, saa han fortrædigede aldrig noget Menneske; men det havde Mange seet, da han tjente hos en Gaardmand, at naar han om Sommeren laa paa Marken og «slog Hjul», saa kunde man see de skjønneste Slotte og Paladser, som hurtigt forsvandt igjen. Dette Syn havde der været altfor mange vederhæftige Vidner til, saa det kunde ikke drages i nogensomhelst Tvivl, dersom man da ikke vilde gaae for at være et reent vantro Menneske.

Medens Mange vare enige om, at de havde seet Tegn nok baade paa Kirstens og Sønnens Magt, saa er Følgende ẹn uimodsigelig Kjendsgjerning. Da den afdøde Præst en Fasteonsdag

kom til Annexet og gik ind i Kirken, saae han Hexen staae i Vaabenhuset med en sort Hund; da han saae Degnen, anmodede han denne om at sørge for, at Hunden ikke kom ind og forstyrrede Gudstjenesten. Skjøndt den gamle hæderlige Degn, der hørte til anden Aprils Heltene og havde mistet sin ene Arm i Kongedybet, slet ikke var videre dristig ved at bringe Præstens Befaling til Hexen, saa maatte han dog gjøre det, men han fik det Svar, «at hvor hun var, skulde ogsaa hendes Hund være, og de havde begge Ret til at komme i Kirke». Da han imidlertid forsikkrede hende, at hun maatte opfylde Præstens Paalæg, gik hun ud med de Ord: «Ja! ja! maa jeg ikke komme i Kirken, saa siig til Præsten, at jeg skal være ham Kone for, at han aldrig mere skal komme paa Prædikestolen her».

Det gik virkelig ogsaa saaledes; thi næste Søndag var den unge Mand død.

Nu kom den nye Præst og den samme Historie gjentog sig, akkurat paa samme Maade: Hexen og Hunden var i Vaabenhuset, Forbudet blev givet, og hun gav det samme Svar som sidst.

Det var en meget kold Dag, Præsten havde en halv Miil hjem, som han tilbagelagde kjorende og siddende i en af de saakaldte magelige Doktorstole. Da han holdt for Døren, og Trappen blev sat til Vognen, var det ham ikke muligt at røre

sig eller reise sig for et voldsomt «Hold» over Lænden; man maatte bære ham ind, og han gik tilsengs.

Efter at have ligget et Par Dage gik Ondet over, og næste Søndag stod han atter paa sin Prædikestol; men fra den Time af var det klart nok for Alle, der vilde troe, at der havde staaet en Kamp mellem den Stærkere og den Stærke; men at Præsten havde seiret i Striden, forringede ikke hans Værdighed.

Hexen selv havde en Følelse af, at hendes Magt var brudt, hun trak sig, som den Overvundne, mere og mere tilbage, og Præsten og hun mødtes ikke mere. Hun havde i mange Aar ikke været til Alters, vel sagtens, fordi hun ikke vilde træde sin gamle Modstander under Øinene; men, da den ældste af Præstens Sønner var bleven indsat som Capellan, og hun, der nu var nogle og firsindstyve Aar, laa dødssyg, sendte hun Bud til ham om at komme og berette hende. Det var hans første Embedsgjerning af den Slags, og det er vel let forstaaeligt, at han ikke følte sig videre oplagt til den. Aldeles uforberedt, som hun i enhver Henseende var, fik hun ikke Sakramentet; men Ønsket herom viste sig ogsaa kun at være et Paaskud. Da han, som Ritualet byder, spurgte hende, om hun havde nogen Hemmelighed paa Hjerte, som hun ønskede at lette sin Sam-

vittighed for, svarede hun: Ja. Da alle de Tilstedeværende vare fjernede, og Capellanen bøiede sig ned til hende, for at høre hendes Skriftemaal, hviskede hun: «A vil sei ham, te a foer for lidt aa æ Kas!» (Jeg vil lade ham vide, at jeg faaer for lidt af Fattigkassen). Anden Bekjendelse havde hun ikke at gjøre, anden Trang eller Længsel følte hun ikke; men næste Dag var hun død.

Præsten var i det Hele taget en meget konservativ Natur, og denne viste sig især i Forhold til Kirke og Gudstjeneste. Han tillod sig aldrig nogen Forandring i Formerne; som det stod i Alterbogen, saaledes blev det udtrykt; hans Maade at udføre de geistlige Handlinger paa blev indtil Slutningen den samme som den Dag, da han overtog sit Embede; som Menigheden havde vænnet sig til dem, saaledes bleve de, og han holdt fast ved den Overbeviisning, at selv om han kunde nære Ønske om Forandring, saa tilkom det ikke ham at gjøre det paa egen Haand; thi han var en ydmyg og meget samvittighedsfuld Mand.

Hans Medtjenere maatte tilstaae, at han baade havde og kunde give Grunde for sin Konservatisme. Naar der dengang, som senere, blev gjort Forslag snart i en og snart i en anden Retning, og naar en enkelt yngre Præst stødte sig over Et eller og Andet, og derfor fulgte sit eget Ho-

ved og hjalp sig selv, saa kunde han aldrig gaae ind paa Sligt, men kunde blive meget varm i sine Udtalelser.

«Jeg gaaer aldrig ind paa Sligt; thi i min Præsteed har jeg lovet: ceremoniæ in ecclesia receptæ observentur, og indtil den Øvrighed, jeg er underlagt, forordner noget Andet, bliver jeg ved det, jeg har modtaget. Endnu er det dog, Gud ske Lov! saaledes, at jeg kan gaae fra den ene Kirke til den anden, og føle mig hjemme, fordi der er Ensartethed tilstede, men hvorledes vilde det dog gaae, naar det blev overladt til enhver Præst, som baade er ny i Tro og i Embede, at forandre hvad han vil, om ikke i Realiteten saa i Formen; det kan jo paa den Maade komme saa vidt, at der ikke findes to Kirker her i Landet, hvor den enfoldige Christen gjenfinder det, han bevarede og holdt hellig fra sin Barndom. Lad det Nedarvede have sine Mangler, og det har det vel, jeg siger dog: «Fordærv det ikke, thi der er Velsignelse deri».

«Og desuden; dersom nu alle disse Former, som skal bære Skylden for, at en Præsts Virksomhed ikke kan have Frihed til at udvikle sig, dersom disse nu bleve forandrede efter Enhvers individuelle Ønske, vilde de saa kunne give mere, end Former overhovedet kunne give? Det er jo ikke dem, der bringer Aanden, ligesaalidt som

det er Karret, der forvandler Vand til Viin. Jeg troer, at denne megen Tale om Forandring i Formerne let kan blive brugt som Undskyldning for at vi ikke arbeide paa os selv, fordi vi mene, at vi ikke kan faae Lov til at bruge de Kræfter, Vorherre gav os, som vi vil.

«Det er Aanden, der levendegjør de døde Former, og som danner dem til rette Tjenere for sig; og Aanden kan ingen, selv den bedste, Form erstatte. Hvor den levendegjørende Aand boer og virker, der forandrer den selv de gamle Former, og danner dem som den behøver dem. Aanden kan være saa stærk, at den ikke alene fylder, men sprænger de gamle Former — de gamle Læderflasker sprænges af den nye Viin; ja! saa er Tiden der, saa skeer det, hvad Mange ønske; men saa er det ikke Menneskets Haand, der øver Vold mod det Gamle; saa er dets Time kommen, og Aanden bygger sig et nyt Huus istedetfor det gamle».

«Gamle Bugenhagen har sagt i Enchiridion: «Curatores ecclesiarum reqvirimus, non turbatores», og det staaer fast endnu. Jeg har i denne Tid læst om en stor Kunstner, som er fremtraadt i den musikalske Verden, og som har frembragt Compositioner, hvis Form er forskjellig fra de gamle. Han har yttret, at han var kommen for at reformere Musiken, altsaa som en ny Messias. Vil

det lykkes ham? og behoves denne Reformation? Da det unge Menneske, der kaldtes Mozart, optraadte i al Beskedenhed og uden Spaadom om Virkningen af sit Arbeide, da talte han ikke et Ord om, at han tænkte paa at ville reformere Musiken, han havde ingen Pretentioner i den Retning, men, da han saa tidlig gik bort, kun fem og tredive Aar gammel, da var Reformationen foregaaet, de gamle Former vare sprængte».

«Vi ere ikke uenige om Maalet, men om Veien dertil, og jeg har Taalmodighed til at vente, indtil den Dag kommer, da Aanden blæser, hvorhen den vil».

Den gamle Præst vilde i vore Dage have hørt de samme Klager som i sin Tid, været Vidne til Kamp om Formerne og til megen Selvraadighed, men han vilde nu have talt som dengang; thi han var meget konservativ.

Lader os en Søndag vandre til Kirke med Præsten; men vi maa være meget præcise; thi han hørte ikke til dem, der har saa liden Agtelse for deres Menighed, at de af Magelighed lade den vente paa sig. Paa Slaget gik han ud af

Præstegaarden, og, naar han kom til et bestemt Sted paa Veien, begyndte «bitte Kjeld», Ringeren, at trække i Klokkestrengen, og de, der vilde med, vidste godt, at paa dem blev der ikke ventet.

Hvor smuk kunde den gamle St. Peders Kirke, en Augustiner Klosterkirke fra det tolvte Aarhundrede, ikke have været, med de høie Hvælvinger, de smukke Blændinger, og fremfor Alt med den skjønne og sjældne Apsis; men den bar desværre altfor mange Spor af Vanrøgt og Tidernes Fattigdom; ikke engang Lysene paa Alteret vare skaanede, saa baade Nadvere og Vielse maatte skee med de tomme Messingstager; thi det var jo Oplysningens Tid, derfor havde Skolevæsenet tilegnet sig de Lysepenge, som Tiendeeieren skulde svare.

Vi modtages altid, selv i daarligt Veir, af en stor Forsamling, der har fordeelt sig, deels inde i Kirken, deels ude paa Kirkegaarden; thi den egentlige Gudstjeneste er ikke begyndt; der er Skriftemaal. Dette blev dengang holdt i det store Sakristi; thi, naar Antallet af Confitenter tillod det, tog Præsten dem ind, helst familievis, for at han kunde give Skriftetalen en saa aaben og fortrolig Henvendelse som muligt; kunde dette ikke naaes, blev der dog kun indladt saa mange, som kunde knæle paa een Gang, og hvert Sæt

fik sin Tale. Døren ud til Kirken blev lukket, og udenfor stod den gamle Degn som en Cerberus, deels for at sammenligne de Indtrædende med sin Liste, og deels for at hindre dem, der ventede udenfor, fra at lægge Øret til Døren.

Den gamle Degn var en ganske mærkelig Person. Særegent for ham var, at det dybt furede Ansigt altid var det samme, altid ubevægeligt; ligesom han aldrig i sin Gang, i Kirken eller paa Veien, var seet i anden Takt end fire Fjerdedeels, saaledes var der aldrig den mindste Forandring at opdage i hans Ansigtsudtryk, enten han fungerede i Sorg eller i Glæde; han stod uberørt af Alt, hvad der foregik omkring ham, og vendte stadig den store Skraa i det samme Tempo. Skumlere vilde paastaae, at det eneste Øieblik, da der kunde spores noget fremmed Udtryk i hans Ansigt, var, naar Fadderne efter Daaben gik op at offre; naar han gav Tegnet til at de skulde komme, ved at intonere Offerpsalmen:

Jeg glæder mig
O! Jesu! ved min Daab.
Og takker dig
Af Hjertet inderlig osv.,

da vilde onde Mennesker mene, at der var mere Udtryk i Sangen end ellers.

Sangen! Desværre! der var virkelig ikke Tale om Sang; thi der var ikke Spor af Tone i ham. Det var ikke underligt, at han optog det som en personlig Fornærmelse, naar man, idet man gav ham Psalmenummerne, spurgte, om han kunde synge den eller den Melodi; thi alle 306 Psalmer i Kingos Psalmebog løde alle eens, uden anden Forskjel, end at han i den ene slugte flere Ord end i den anden. Man kan jo desværre vænnes mere eller mindre til sligt forargeligt Uvæsen; men det var ganske vist en utaalelig Overgang, naar Præsten med sin rene Tenor begyndte:

Aleneste Gud i Himmerig
Være Lov og Pris for al sin Naade!

og Degnen saa fortsatte med:

Der han haver gjort i Jorderig
I disse samme naaderige Dage;

og han samtidig begyndte sin langsomme Gang op og ned ad Kirkegulvet.

Han kunde ikke paa nogen Maade lide, at Menigheden vilde synge med, og hans Kone ligesaalidt; naar hendes Sidemænd vilde gjøre Tegn til at stemme i, hviskede hun strax til dem: «Aa, lad Fatter! lad Fatter alene!» Der var een Mand, en Kirkegænger, som aldrig svigtede; i mange Aar, lige til sin Død, Søndag efter Søndag,

kjæmpede han en Kappestrid med Degnen; han satte Tonen høiere og høiere, men var som Sanger omtrent ligesaa uheldig som denne, saa det var for alle Tilhørerne en øreskjærende Væddestrid.

I vore Dage vilde der ganske vist paa sine Steder være blevet bødet paa dette uhyggelige Uvæsen derved, at Præsten gjør sig selv til Kirkesanger, og lader denne sidde i Degnestolen, medens han selv vandrer op og ned ad Kirkegulvet. Dette blev nok ogsaa undertiden foreslaaet, men Præsten nægtede det paa det Bestemteste. «Jeg har virkelig slet ingen Ret til at sætte ham fra Bestillingen; det er beklageligt, at han nogensinde er kommen her, han burde aldrig have været Kirkesanger, men nu er han det engang. Hvad vilde en Præst gjøre, naar han syngende vandrer op og ned, og han saa saae Degnen komme for at hævde sin Ret til at vandre ved Siden af ham; det blev sikkert Præsten, der kom til at trække det korteste Straa. Nei! den eneste Udvei er vist den, at besøge Skolerne ret ofte, og der at indøve Børnene i Psalmemelodierne, fortsætte ved Confirmationsforberedelsen og saaledes opdrage sig et Sangkor, der i Kirken kan «tage Troen» fra Degnen. Paa den Maade træde vi Ingens Ret for nær».

Modsætningen mellem Præst og Degn traadte ingensinde grellere frem end ved den hellige Nad-

vere. Naar den Første messede, — jeg har aldrig hørt Nogen gjøre det mere opbyggeligt, — Indstiftelsesordene: «Vor Herre Jesus Christus, i den Nat, da han blev forraadt» osv., sænkede han Røsten, naar han kom til dette «forraadt», og det hele Drama traadte saa levende frem; men, naar saa Degnen udstødte, eller rettere udhalede, sit gyselige Amen! — saa var det hele Indtryk forstyrret.

Det meest paalidelige Billede af Præsten i hans hele Virksomhed kan vistnok gives ved at aftrykke den Instrux, han gav sin ældste Søn, da denne i hans syv og halvtredsindstyvende Aar, medens han endnu stod i sin fulde Aandskraft, blev Capellan hos ham.

Den lød saaledes:

Veiledning for min kjære Medhjælper, da han traadte ind i den geistlige Stand, fordi det er min inderlige Bøn, at min Erfaring maa komme ham, mit Hjertes Søn, tilgode.

Allerførst vil jeg tale om dit Forhold til den Menighed, der bliver dig betroet; ikke alene til denne, hvor jeg staaer ved Siden af dig, men ogsaa til den, du i Fremtiden skal kalde din.

Det vil vel sagtens blive din Lod, som det har været min og mange Andres, at du maa begynde med et Embede, der kun kan give dig en tarvelig Indtægt. Alligevel bør du ved din Tiltrædelse holde alle Tanker om, at du om kortere eller længere Tid skal forlade den, langt borte fra dig, og du skal fra den første Dag holde fast ved, at det er denne Menighed, der er din, og det er den og dig, som Gud har sammenføiet. Thi dersom du kommer med Tanker om snart at drage bort igjen, saa vil der ingen Fasthed og ingen ret Sandhed være i din Gjerning. Hold din Indtrædelsesprædiken i den Tro, at der skal du blive til din Død; skal det ikke være saaledes, saa faaer du nok et eller andet Bud fra Vorherre om, at nu har han Brug for dig et andet Sted. Hvorledes man saa end betragter Præsters Forflyttelse, saa er det dog en afgjort Sag, at ligesom Herren i Lignelsen om Kongesønnens Bryllup ikke sender de samme Tjenere hver Gang til de Budne, men først sine, og dernæst andre, saaledes kan det for Guds Rige være nødvendigt, at der kommer en ny Røst til at lyde i en Menighed, men betragt det blot ikke som din Sag alene at bestemme Tid og Stund.

Men paa den anden Side: med vor Egenkjærlighed og Lyster for Øie skal du vogte dig for

at udgive det som Herrens Kald, der dog mere er dit eget. Du husker nok, at da en meget bekjendt Præst søgte og fik Befordring til et andet Embede, og han i sin Afskedsprædiken udtalte sin Sorg over at forlade sin gamle kjære Menighed, men forsvarede sig med, at det var ikke hans egen Lyst, men den Hellig Aands Kald, der havde drevet ham til at søge bort, da blev den spydige Bemærkning gjort, at det var hoist mærkeligt, at den Hellig Aand altid drev Præsterne bort til Embeder med større, men aldrig med mindre, Indtægter. Ja! hvor dog ogsaa Præster kunne være forunderlig taktløse. Pastor N. i T. søgte syv Embeder forgjæves, men han havde sat sig det saa fast i Hovedet, at han fik et af dem, og hver Gang holdt han Afskedsprædiken om det Tunge i, at han var tvungen til at forlade Menigheden. Naar det ene Embede saa var givet bort, tog han fat paa det andet; men da han endelig fik det ottende, saa var der Ingen i Menigheden, der brød sig om den Hellig Aand; det gik nu som med Hyrdedrengen, da Ulven endelig kom.

Er der nogen forsvarlig Aarsag til at forlade din Menighed, saa forklar den det ligefrem og redeligt; men hvad det indvortes Kald angaaer, saa lad det blive en Sag mellem dig og den

Herre, du dog først og fremmest skal tjene, og som er den Samme allevegne.

Naar du har gjort dig ret klart, at du nu boer i din Menighed, det vil jo sige, at der er mange Menigheder, store og smaa, paa Heden og i skjønne frugtbare Egne, men af dem alle er der kun en eneste, der er din, saa vil jeg sige dig, hvad der følger deraf. Du behøver kun at bringe een Gave med dig, som indeslutter alt Andet i sig, det er Hengivelsens Naadegave. Der staaer jo, hvor der tales om Herrens Forhold til Menigheden, at han hengav sig for den, og deraf var Følgen, at Menigheden blev helliget og renset, en herlig Menighed, som maatte være hellig og ustraffet. Dette store Maal blev naaet ved hans Hengivelse, og ved din Hengivelse, først til ham og derefter til din Menighed, skal ogsaa det naaes, som er hans Villie og Hensigt med din Gjerning i hans og din Menighed. Mangler du Villie til at hengive dig, til at ville tjene Alle af den Aand, der boede i ham, saa forslaae dine gode Evner, dine Kundskaber og Forstand aldeles ikke; men har du den, saa begynd med Frimodighed, og du skal see, hvilke skjønne Frugter der vil voxe paa Hengivelsens Træ.

At hengive sig, det betyder jo at offre sig selv og sit Eget for Andre. En god Præst har det tilfælles med Lyset, at jo stærkere det lyser,

desto mere fortærer det sig selv, og det slukkes tilsidst; men til hvilken Velsignelse har det ikke været for Mange, som saae ved dette Lys? — saaledes vil du ogsaa fortære dig selv ved Hengivelsen, og tilsidst gaaer ogsaa du bort; men frygt ikke: de der lærte at see ved dig, og de som fandt den rette Vei ved dig, og derved selv bleve Lys i Menigheden, de ville staae omkring din Grav med Velsignelse og Tak; og den Herre, som hengav sig selv for sin store Menighed, han vil holde den Tale over dig: «hvo som vil frelse sit Liv, skal miste det, men hvo som mister sit Liv for min Skyld, han skal frelse det».

Du vil maaskee spørge: hvorvidt skal Hengivelsen strække sig? for hvem skal jeg hengive mig? Jeg kan ikke sige Andet end at du skal forsøge paa at hengive dig for ethvert Menneske, der derved er dig betroet, at han boer inden dit Sogns Grændser. Det kan vel synes, som om dette er et daarligt Skjel, men det er nu engang Grændsen for dig; det gjor Forskjel imellem dem, der ere indenfor og dem, der ere udenfor, og dersom Nogen vil ansee denne Grændse som en Hindring for sin Gjerning, saa vil han, jo længere han rykker frem i Hengivelse, lære at takke Herren, fordi Grændsen ikke ligger længere ude. Skulde Nogen mene, at det jo dog er noget aldeles vilkaarligt, hvor et Sogns Grændser

begynde og ende, saa er der saameget Andet i Livet, der seer ud som en blot Hændelse, og som dog er noget langt mere. Ordet staaer, saavidt jeg husker, kun en eneste Gang i det nye Testamente, «af en Hændelse drog en Præst den samme Vei», men denne Hændelse havde dog større Betydning baade for Præsten og for den Overfaldne.

Altsaa, med det Forsæt, at du vil forsøge at være Noget for Alle, maa du komme. Du har ved din Tiltrædelse ikke Ret til at betragte Nogen, som om han ikke kom dig ved, — at dette vel senere kan skee, er noget Andet; men du maa begynde med Apostelens store Regel for Øie: «Jeg har gjort mig til en Tjener for Alle, paa det jeg kunde vinde des Flere; jeg stræber i Alt at tækkes Alle, idet jeg ikke søger det, som er mig selv, men det som er Mange nyttigt, at de kunne frelses».

Du har i denne Henseende een stor Fordeel, at du nemlig ikke hører til noget Parti; — jeg ønsker, at du aldrig maa komme til at høre til andet end det, der nøies med at have Jesus Christus til Fører. Dersom en Præst kommer til sit Embede, og Rygtet om, at han hører til et bestemt Parti, er gaaet iforveien, saa bliver han øieblikkelig taget til Indtægt af dem i Sognet, som høre til det samme; de ville strax vise, at

først og fremmest hører han dem til, derved skydes de Øvrige tilside, og der indtræder en Spaltning, som ikke altid er let at udjævne. Denne Snare, som er kommen mangen Præst dyr at staae, kan du undgaae ved at minde dig selv om: «Alle ere de mig betroede, og jeg er Alles Tjener».

Dette udelukker ingenlunde, at der i Tidens Løb udvikler sig en Forskjel i dit personlige Forhold til den Enkelte, men saa har det en naturlig og ingen unaturlig Grund, nävnlig den, at I begge ere Eet i vor Herres og Frelsers Tro.

Du kan vel have Grund til at spørge: Skal jeg ogsaa gaae til dem, om hvem alle ere enige, at der vil og kan ikke knyttes noget Forhold imellem dem og mig? Vantroe, aabenbare Syndere, Folk, som aldrig sætte deres Fod i Kirken? Jeg kan ikke svare andet end Ja! Til alle uden Undtagelse, om det saa er den eneste Gang, du kommer i deres Huus; det er din Pligt at gaae, for at tilbyde dem det Naadesbudskab, du er sendt med, og som skal forkyndes for «den ganske Verden»; hvem veed, om du maaskee ikke kan være heldigere med at vinde dem end dine Formænd vare. Accidit sæpe in puncto, qvod non speratur in anno. Frygt ikke! Du behøver ikke at være bange for at blive smidt ud, om du end kan opleve Herrens Ord: «Dersom Nogen i et

Huus ikke vil annamme Eder, og ikke høre Eders Tale, saa gaa ud af det Huus og ryster Støvet af Eders Fødder»; men selv da har du gjort, hvad du burde, ved ikke at gaae Huset forbi.

Et særegent Forhold maa jeg her berøre: Det første Huus, du bør besøge, er Skolen, hvor den Mand boer, der fra nu af skal være din Medhjælper i Kirke og Skole. Du kan være heldig og du kan være uheldig med ham; du kan der for første Gang møde en Mand, der for hver Dag I leve og arbeide sammen, kan blive inderligere og inderligere knyttet til dig, som bliver dig en trofast Ven og en kjær Omgang; men du kan ogsaa træffe en Mand, som er saa lidt sympathetisk, og saa forskjellig fra dig i Alt, at der ikke kan være Tale om noget nærmere Forhold. Jeg vil fortælle dig, — du var et Barn, da det skete, — hvor uheldig jeg var i mit Annex. Kort efter min Indsættelse traadte Kirkesangeren en Søndag midt under Prædikenen frem paa Kirkegulvet og raabte, med Armene løftet op imod mig: «Det er Løgn, hvad du siger; det er Løgn altsammen!» Alt kom i Forvirring, Gudstjenesten maatte hæves; men næste Søndag stod han udenfor Vaabenhusdøren med et Bord, besat med de væmmeligste Ting, og raabte til Kirkegængerne: «Kom! her kan I faae Jesu Legem og

Blod!» Han blev saa endelig fjærnet, kom paa en Daareanstalt, hvor han døde.

Han var jo utilregnelig, hvad saa Aarsagen var dertil, og Forholdet til ham hørte op af sig selv. Men du kan komme til at staae i Forhold til Lærere, der ingenlunde er behageligt; du kan træffe paa en Mistro, som er vanskelig at overvinde, som vel kan synes at vige en ganske kort Tid, men som bestandig ved den allermindste Anledning, eller ogsaa uden den, vender stærkere tilbage; du kan træffe paa en overvættes Følsomhed, der ved enhver Leilighed mærker Tilsidesættelse, hvor der aldrig har været tænkt paa den; og alt dette giver sig Udslag paa forskjellig Maade, f. Ex. ved at forlade Kirken, naar du gaaer paa Prædikestolen, eller ved at sidde og læse Aviserne under Prædikenen osv.; og alt Sligt fører med sig, at Forholdet bliver køligere og koligere. Jeg behøver ikke at sige dig, at det Onde skal overvindes med det Gode, men der er en Regel, som jeg raader dig til uvægerligen at følge, det er, aldrig at indlade dig i Brevvexling med ham, aldrig at modtage eller at besvare Billetter; thi gjør du det, da er du inde paa den Vei, som fører til nye Misforstaaelser; det er at kaste Ved paa Ilden. Ere vi ærlige og sandhedskjærlige Mennesker, saa kan vi staae Ansigt til Ansigt med hinanden, udtale os for hinanden

uden Bitterhed, og lade os overbevise, hvis vi have taget feil.

Forholdet kan være anderledes; jeg har blandt mine Lærere havt en af mine kjæreste og trofasteste Venner, en Mand, som jeg efter næsten tredive Aars Samliv skiltes fra med virkelig Sorg, og i hvem der ingen Svig var. Gud give dig en lignende Velsignelse!

Et ikke usædvanligt Træk i Bondestandens Charakter er en stor Mistænksomhed, navnlig til Enhver, der ikke hører til deres Stand. Den grunder sig vist paa flere Aarhundreders Forsyndelse imod den fra Godseiernes og andre Stænders Side, og det maa tjene til Undskyldning for den, at det for en Deel er Fædrenes Synder, som hjemsøges paa Børnene. Imidlertid forholder det sig dog nu saaledes, at naar Herremanden og Præsten i et Sogn stilles sammen, er Mistænksomheden lettere at overvinde for den Sidste end for den Første, og er en Præst først kommen saavidt, at han har vunden Bondens hele Tillid, saa er denne ubegrændset; der er ikke en Sag, uden at der søges til Præsten, og der er ikke en Hemmelighed, uden at den kan blive ham betroet. Alle søge til ham, hans Studerekammer er en Skriftestol, et Lægeværelse, hvortil alle aandelig Syge, timelig Raadvilde, og alle Prøvede søge.

Du veed selv, hvorledes der ikke er groet Græs paa Stien til denne gamle Præstegaard; du har saa mange af de Egenskaber, der ville drage Folk til dig, saa Stien til din Præstegaard ogsaa nok vil blive en «banet Vei». Jeg vil derfor give dig et Raad: tal med Alle, som komme og udøse deres Hjerter for dig, stød Ingen bort, men giv ikke Raad i de timelige Sager, hvis du ikke tilfulde forstaaer dem; vær du det kun bekjendt, at du er uvidende i mange Ting, men du er ikke upaalidelig og utilforladelig i nogen. Hvad der foregaaer i Kammeret, skal komme Prædikestolen tilgode; den der staaer som en sikker Veileder for sin Menighed i de verdslige Ting, han har en god Betingelse for, at han ogsaa om Søndagen kan staae for den med Myndighed i Guds Riges Anliggender, en Myndighed, som vi Alle trænge til.

Du veed, at Præsten R., da han kom til sit nye Embede, oftere udtalte: «Om Søndagen er jeg Præst, men de sex Ugedage er jeg Bonde»; men du veed ogsaa, at det snart for ham, som for enhver Præst, viste sig at være en Urimelighed. Vær forsigtig! thi blander du dig i Alt, giver Raad, som slaae feil, saa vaagner den gamle Mistænksomhed, og den følger med i Kirken. Glem ikke, at de fleste Præster mere have spildt deres Liv og Velsignelse i deres Menigheder ved deres daglige Omgang med dem end ved deres

Prædikener; mon ikke Herren har seet ind i Menneskehjertet, naar han siger: «Dersom jeg siger Eder de jordiske Ting, og I ikke troe, hvorledes skulde I troe, om jeg siger Eder de himmelske».

Enhver Præst maa begynde med ved sin Tiltrædelsesprædiken at drage Menigheden til Kirke, men han skal ved sit Liv i Ugens Løb styrke den i det Forsæt, at komme igjen, fordi den her erfarer, at udenfor som indenfor bærer Alt hos Præsten Sandhedens og Paalidelighedens Præg.

Ved denne Bemærkning troer jeg bedst at kunne gjøre Overgangen til Prædiken. Hvorledes denne end er, lang eller kort, lærd eller enfoldig, Eet er der, som jeg vil kalde det ene Fornødne, og det er, at Alle de, der fylde Rummet og sidde med Øinene vendte imod dig, maae i deres Hjerter have fuld Sikkerhed for, at det er en troværdig Mand, der fører troværdig Tale, og som giver dem Sandheden, fordi han selv eier den. Er der en Eneste i Kirken, hvem denne Vished fattes, saa gaaer Prædikenen sporløs hen over hans Hoved.

«I skulle være mine Vidner!» siger den Herre, hvis Tjener du er. Men skal et Vidne være tilforladeligt, saa maa der være en Grændse for dets Vidnesbyrd, ud over hvilken det Sandheden tro ikke kan gaae; det kan ikkun give sikker

Oplysning om eller Bekræftelse paa, hvad det selv har oplevet. Derfor er det jo vistnok ogsaa, at Herren selv, idet han siger: «I skulle være mine Vidner!» føier til: «thi I vare med mig fra Begyndelsen», og, naar Johannes taler om det, hvorom han skulde vidne for Menigheden, siger han: «Der er det, som var fra Begyndelsen, det vi have hørt, det vi have seet med vore Øine, det vi have beskuet, og vore Hænder følt paa».

Skal jeg nu overføre dette paa dig og din Prædiken, da kan jeg maaskee bedst udtrykke dette ved Apostelens Ord: «Jeg har troet, derfor har jeg talet; vi troe, derfor tale vi». Vi have intet andet Middel til at naae hen imod Johannes's synlige Erfaring, end igjennem vor Tro; thi denne er jo den faste Overbevisning om det, som ikke sees; det vil altsaa sige: i din Prædiken er du et paalideligt Vidne saa langt som din Tro naaer, men heller ikke et Skridt længere. Gaaer du i din Prædiken udenfor dig selv, udenfor det Troens Vidnesbyrd, der er i dit Hjerte, tager du af Andres istedetfor af dit Eget, saa kan du maaskee faae Ord for at være en begavet Mand, faae mange Tilhørere, men et Vidne er du ikke. Og derfor, om du end daglig trænger til at bede: «Herre! forøg min Tro! lad mig fyldes mere og mere med din Villies Erkendelse i al Viisdom og aandelig Forstand»; om du end synes, at du saa

haardt trænger til mere Klarhed, mere Styrke og mere Reenhed, saa beder jeg dig dog: giv ikke mere end hvad du har som dit Hjertes umistelige Eiendom; thi du er ikke sat som Taler i Menigheden, men som Herrens Talsmand og Vidne for den.

Jeg har hørt mange Præster, der manglede alle udvortes Gaver, hvis Prædiken var saa jævn, at det syntes forunderligt, hvorledes de kunde samle en større Kreds om deres Prædikestol; det skete dog, fordi de talte ud af Herrens Tro, som var deres egen, og denne Slags Tale gaaer til Hjerte. Alle Guds Børn have et saa skarpt Øre for Troens Røst, at de kan høre den, hvor Verden ikke kan. Det er denne Gløð, som Seraphen nok vil tage fra Alteret, for dermed at røre ved dine Læber.

Da din Moder første Gang havde hørt dig prædike, og vi vandrede Arm i Arm hjem fra Kirken, da udtrykte hun sin Glæde over dig i de Ord: «Det Bedste var dog, at Prædikenen var en bibelsk Prædiken; han var saa omhyggelig med at belægge sine Ord med Bibelens, saa man havde en levende Følelse af, at han ikke tillagde sig selv nogen Myndighed, men bestandig lod Vorherre stadfæste, hvad han sagde». En Moders Dom over en elsket Søns første Prædiken er vistnok ikke altid at stole paa; men i dette Tilfælde

var den rigtig; jeg gjentager den derfor her, idet jeg beder dig om, aldrig at vige fra den Vei, du begyndte at gaae; hør aldrig op med bibelske Prædikener.

Du forstaaer nok, at jeg hermed ikke mener, at din Prædiken skal være et Conglomerat af Skriftsteder, hentede ud af en eller anden Konkordants, men kun, at du ved Udlægning af et Evangelium skal bekræfte denne med Bibelens Ord; du skal, ligesom Herren selv i Ørkenen, hente dine Vaaben fra: «thi der er skrevet!»

Man hører jo allerede nu, — og det kan blive værre — Prædikener, paa hvilke der med Hensyn til Indholdet ikke kan siges Noget, men som dog ikke har ladet os høre et eneste af Skriftens Ord anført verbotenus, og naar Præsten slutter, har han ikke opfyldt det, der blev sagt til Profeten: «Jeg sender dig til dem, og du skal sige: saaledes siger den Herre, Herre; og, hvad enten de lyde eller lade være, skulle de dog vide, at der har været en Profet midt iblandt dem. Jeg har lagt mine Ord i din Mund!»

Hvorledes kan den Mand, naar han forlader Prædikestolen, føle sig fyldestgjort ved det han har givet? Hvorledes kan han mene, at han har udstroet den Sæd, om hvilken Herren lover: «Mit Ord skal ikke komme tomt tilbage til mig, men det skal gjøre, hvad mig behager, og det skal

have Lykke i hvad jeg sender det til». Alt hvad han har talt af sit Eget, det maa han selv staae ved, men ethvert Herrens Ord, som bliver talt af ham, det maa og vil Herren staae ved. Seer du, hvilken Forskjel er der ikke?

Dette er nu min Mening og min Erfaring. Jo mere du bliver hjemme i din Bibel, desto rigere og fyldigere vil din Prædiken blive, derfor maa du ikke forsømme dit Løfte: Legam studiosissime monumenta sacra, non passurus, ullum effluere diem, quo lectioni sacræ aliqvid temporis impendatur, modo per valetudinem ac inevitabilia impedimenta liceat.

Her vil jeg dog gjore dig opmærksom paa en for en Præst særegen Fristelse ved Læsningen af den hellige Skrift; jeg veed, at det har kostet mig megen Møie at overvinde den, om den overhovedet er overvunden. Ligesom den kritiske Sans ofte staaer os i Veien for at høre en Prædiken til Opbyggelse, saaledes fristes vi ved Læsningen til mere at tænke paa vor Menighed end paa os selv. Naar et eller andet Sted moder os, tænke vi: det kan du bruge i den eller den Prædiken eller ved den eller den Leilighed, og saa gaae vi forbi os selv. Som sagt, kæmp imod denne Fristelse, og begynd altid med at sige til dig selv: «Jeg er Manden!» saa først, naar det er blevet din Eiendom, kan du give det til Andre.

Giv mig det Løfte, og hold det, at hvor gammel du end bliver, saa vil du aldrig gaae uforberedt paa Prædikestolen, og at du vil skrive din Prædiken. Forbered dig de sex Dage, forbered dig hver eneste Dag; vær opmærksom paa alt Usædvanligt, som skeer i din Menighed, iagttag Alt, hvad du hører og seer, med det for Øie, at du skal bruge det om Søndagen til Advarsel, Trøst eller Formaning for Menigheden; overvei alt det, du har samlet, og begynd saa Lørdag Morgen at ordne det og skrive det ned. Netop ved ikke at skrive det tidligere i Ugen, men Dagen før Søndag, vil Alt staae saa friskt og levende for dig, at det ikke kan have nogen Vanskelighed at memorere Prædikenen. Jeg veed det af min egen Erfaring; jeg har ingensinde havt behov at læse min Prædiken igjennem mere end een Gang Lørdag Aften og een Gang Søndag Morgen.

Det er en Selvfølge, at der maa være en ordentlig Gang i den, for at den lettere kan binde sig, baade til Præstens og til Menighedens Hukommelse, og den Sidste har ikke Noget imod, at de enkelte Dele udtrykkelig betegnes som første, anden og tredie Deel.

Gjør ikke din Prædiken for lang, ikke meget længere end en halv Time; der staaer jo skrevet: «Vær ikke snar med din Mund; Gud er i Himlen, og du paa Jorden, derfor lad dine Ord være faa!»

Naar jeg siger: Lær den! saa mener jeg ikke, at du — maaskee med Undtagelse af de allerførste Gange — skal lære den udenad paa den Maade, at du er bunden til de enkelte Ord, men kun saaledes, at du fastholder den bestemte Orden og Gang i den; thi derved nødes du ikke til at afvise nogen god opbyggelig Tanke, som ikke er given dig før, men som ikke sjælden kommer midt i Prædikenen.

Det er ikke alene af den Grund, jeg beder dig skrive din Prædiken, at du derved vinder Frihed til at bevæge dig, uden at du behøver at frygte for «at gaae fra den»; men der er andre Grunde. Jeg har kjendt en meget lidet begavet Præst, som aldrig forberedte sig paa sin Prædiken, fordi han i sin Enfoldighed meente, at det stred imod Herrens Ord: «Bekymrer Eder ikke for, hvorledes eller hvad I skulle tale; thi det skal gives Eder i den samme Stund, hvad I skulle tale»; Ord, der jo ere talte med ganske andre Forudsætninger end de, der nu ere tilstede, hvor en Landsbypræst i Fred og Ro taler til sin Menighed. Hverken jeg eller Andre følte os opbyggede, og, som Aarene gik, blev han mere og mere tom og kjedelig, saa tilsidst forsvandt næsten alle Tilhørerne. Saaledes maatte det gaae efter Ordene hos Job: «Han lader Præsterne gaae

afklædte bort og omkaster de Stærke; han berøver de sikkre Talere Mælet».

Den Præst, der ikke skriver sin Prædiken, maa være i Besiddelse af en Tankeklarhed og en logisk Stringents, som sandelig ikke er given Alle, hvis han ikke skal komme paa Afveje eller stivne i visse Former, eller hvis han ikke, naar Tankerne ere opbrugte, men den sædvanlige Tid endnu ikke er gaaet, skal komme til at «marchere paa Stedet». At skrive sin Prædiken er netop Midlet til at undgaae dette, idet man under Udarbeidelsn lettere bliver opmærksom paa Gjentagelser og gammel Vane. Forholdene førte med sig for nogle Aar siden, at jeg stadig kunde høre en meget søgt Prædikant; han var en virkelig aandrig Mand, i hvis Prædikener der altid var nye Tanker, som maatte vække Opmærksomhed, og jeg følte mig af denne Grund tiltrukken af ham. Han skrev aldrig sine Prædikener. En af de første Gange, jeg hørte ham, kom jeg til at staae ved Siden af en Ven af ham, som var hans stadige Tilhører. Jeg var meget opmærksom, da denne hvisker til mig: «Skal vi nu gaae?» og paa min Bemærkning, at Manden endnu ikke var færdig, svarede han: «Jo! jeg kjender ham saa godt, nu «træder han Vande!»» Senere gjorde jeg selv den samme Erfaring; en Tid kunde han fængsle ved nye Tanker og ved en aandrig Udvikling af

dem, — saa var det ude, han «traadte Vande», og vi kjendte Resten; thi Søndag efter Søndag vendte han tilbage, om ikke ordret til samme Form, saa dog til samme Indhold. Havde han skrevet sine Prædikener, vilde han have undgaaet denne Snare.

Han var Kjøbstadpræst; men fordi du maaskee hele dit Liv bliver paa Landet, derfor maa du ikke troe, at du ligeoverfor en Landsby-, en Bonde-Menighed har mindre Forpligtelse til at udarbeide din Prædiken med Omhyggelighed. Du faaer ingen taknemmeligere Tilhørere, ingen mere opmærksomme end Bønderne, og, hvad du snart vil erfare, ingen, der saa sikkert gjemmer dine Prædikener som de, og det i mange Aar. Vogt dig derfor for, som et tydsk Ordsprog siger: «at vende Hatæsken»; det vil sige, tage en af dine gamle Prædikener, thi du kan risikere, at de kjende den. Netop fordi Bønderne ere vore mest trofaste Tilhørere — jeg har ogsaa været Præst i en Kjøbstad — derfor skylde vi at give dem det Bedste, vi kunne give dem, i en klar og god Orden.

Enhver Prædiken slutter altid med en Bøn, hvoraf kun en Deel er befalet, i det Øvrige har du din Frihed. Jeg vil dog raade dig til, at naar du engang har fastslaaet Formen for den, du da ogsaa holder fast ved denne, saa den er eens

for hele Kirkeaaret. Du kan vel nødes til undertiden at tage et Moment med, som ikke er sædvanlig, f. Ex. naar der bedes for en Syg, eller der er skeet noget andet Mærkeligt i Ugens Løb, men forresten bør den være fast og Alle bekjendt. Jeg troer, at det er en Feil, naar den stadig forandres, og snart fyldes med Et og snart med et Andet; thi derved forhindres Tilhørerne, hvad der jo dog ikke er Hensigten, fra at bede med, fordi de ikke forud veed, hvad der kommer. Det er ikke alene Luther, som tilraader en fast Formular, ogsaa vor gamle Biskop Balle fortæller, at Menigheden satte stor Pris paa den faste Bøn, som den kunde bede med, saa han af denne Grund, som Præst her i Jylland, optog Skikken, og anbefaler ogsaa andre Præster at gjøre det.

Jeg ønsker dig ikke, at du nogensinde maa gaae paa Prædikestolen uden at du har en Følelse af dit Ansvar; hvor gammel jeg end er, saa følger dog for hvert Trin op ad Trappen det Ord med: «Drag dine Sko af, thi det Sted, du staaer paa, er et helligt Sted»; denne Ærefrygt for din Gjerning maa aldrig forlade dig. Navnlig i de første Aar vil du vistnok, naar du vandrer derinde i Sakristiet, og der begyndes paa Psalmens sidste Vers, føle en vis Ængstelse. Denne kan have forskjellig Aarsag; den kan skrive sig fra en dyb og ydmyg Følelse af, at du skal gaae din Herres

Ærinde, men den kan ogsaa, maaskee dig selv ubevidst, have sin Grund i Frygt for Tilhorerne; du frygter for, at du ikke skal faae Ære af Menneskene, du vil hente Roes og gjore Lykke. Ransag dig selv og spørg alvorlig: «hvorfor frygter jeg?» læs stille for dig selv Herrens Ord: «Hvo som taler af sig selv, søger sin egen Ære, men hvo som søger hans Ære, som ham udsendte, han er sanddru og Smiger ikke i ham», saa kommer du nok til Besindelse og faaer den Ro, du behover, og du vil skamme dig over din Forfængelighed. Det er mange Aar siden, at jeg holdt en Langfredagsprædiken, og, da jeg gik ud af Kirken, kom en af Landets hoitstaaende Mænd og rakte mig Haanden med de Ord: «Tak, kjære Ven! for den deilige Prædiken!» Jeg kunde ikke svare ham med andre Ord end med disse: «Det maa De ikke sige til mig, selv om det er Deres oprigtige Mening; tænk dog paa, at ogsaa vi Præster have vor Forfængelighed at kjæmpe imod, og den skal vore Venner mindst af Alt nære hos os». Han forstod mig.

Der kan være en anden, mere alvorlig, Aarsag til Ængstelse: vi kunne føle os syge, ilde oplagte til at prædike, have vanskeligt ved at holde vore Tanker sammen, og frygte for at Traaden brister. Staa i saa Fald imod, giv ikke efter; du er ikke den første Præst, der er gaaet

syg paa Prædikestolen og er gaaet rask ned. Jeg har ikke saa sjælden prøvet det. Engang var jeg gaaet paa Prædikestolen i en saadan Tilstand, og, som jeg stod midt i min Prædiken, følte jeg et saa voldsomt Tryk paa Hjernen, at Alt, hvad jeg havde skrevet, var forsvundet; jeg mindedes ikke et eneste Ord, og fik en saa voldsom Hjertebanken, at jeg tænkte paa at holde op og meddele Tilhørerne — det var i en stor By — at jeg var syg Jeg gjorde det dog ikke, men blev ved at tale, uden at jeg var mig et eneste Ord bevidst af hvad jeg sagde, ligesaalidt som jeg kan sige, hvorlænge denne pinlige Tilstand varede. Da vi forlod Kirken, traf jeg en Dame, som jeg vidste var en opmærksom Tilhører, og jeg fortalte hende, hvorledes det var gaaet mig; hun forsikkrede, at Ingen havde lagt Mærke til, at der var blevet sagt Andet, end hvad der skulde siges. Skjøndt jeg ofte senere har følt noget Lignende, saa fandt jeg dog snart et Lægemiddel imod Angesten; jeg trøstede mig ikke alene med, at min Prædiken var skrevet, og om der altsaa blev et Stykke sprunget over, saa vilde der dog komme et andet frem, nei! jeg mindede mig selv om, at jeg, rask eller syg, dog var et Menneske, der talte, fordi jeg troede, en Mand, der, ofte svag i sin Tro, dog altid har saa megen, at om Formen for dens Bekjendelse kan gaae i Stykker,

saa kunde den selv dog hverken forlade mig eller lade mig i Stikken, altid vilde jeg have saameget, at jeg kunde give Vidnesbyrd om den, jeg har. I denne Stilling har jeg mere end een Gang erfaret Sandheden af det Ord: «det skal gives Eder i den samme Stund!» — og maaskee var det, som jeg i denne halvbevidste Tilstand blev nødt til at tale, mere værd end det, som jeg vilde have talt.

En Skrøbelighed har hængt ved mig i mange Aar, og den forlader mig vel aldrig mere. Jeg har nogen Betænkelighed ved at fortælle dig det, fordi der er noget Smitsomt ved den Slags Nervøsitet, men jeg gjør det dog, for at du kan staae det imod i Tide. I min Prædiken er jeg fuldkommen fri, jeg har ikke engang den skrevne med paa Prædikestolen; men, saasnart jeg i Slutningsbønnen kommer til Fadervor, saa er Friheden borte, og jeg maa altid have Alterbogen liggende foran mig; det synes mig umuligt at bede Fadervor uden dette tilsyneladende Hjælpemiddel. Aarsagen til denne taabelige Frygt er, saavidt jeg erindrer, at jeg engang hørte, at en af de theologiske Professorer i en Prædiken var «gaaet fra» Fadervor, og jeg tænkte da: kan Sligt overgaae en saadan Mand, hvor let kan det saa ikke overgaae dig. Fra den Dag har jeg, som sagt, lidt under denne Angest, og det vilde vel gaae mig

ligesaa med Indstiftelsesordene, hvis jeg ikke havde dem foran mig. Tænk nu ikke mere paa denne din Faders Skrøbelighed; men skulde den minde dig, saa lad dig ikke overvinde af den, strid imod, grib ikke til Bogen, saa overvindes det, og du faaer Fred til at bede dit Fadervor uforstyrret i Jesu Navn.

Før vi forlade Prædikestolen, maa jeg omtale en Ting, der ikke synes at have stor Betydning, men som dog ikke er uvigtig, skjøndt det er en udvortes Sag; det er angaaende din Stilling, din Bevægelse, naar du prædiker. Der har altid for mig været noget Stødende i den Uro, hvormed saamange Præster staae paa Prædikestolen; det forstyrrer mig, naar en Mand snart raaber, og snart hvisker, men ikke mindre, naar han staaer saa urolig, som om det ikke alene kom ham an paa at tale, men ogsaa at vise sin gymnastiske Dygtighed med Arme og Been; i Aarenes Løb er Bevægeligheden bleven saa stereotyp, at den er bleven aldeles uafhængig af Talens Indhold, det gaaer med de bestemte Armbevægelser som om det var en Automat, ham selv ofte ubevidst. Du maa vogte dig for at falde hen til Sligt; du maa, i den første Tid navnlig, mens din Prædiken optager alle dine Tanker, aldrig tænke paa nogensomhelst Bevægelse, men staae ganske rolig; senere hen, naar du faaer mere Frihed, naar du bliver

selv varm i din Tale, saa kommer den Bevægelse, der er fornoden, ganske af sig selv, men da er den naturlig, en Illustration til dine Ord, og saa kan den være paa sin Plads; men som Hovedregel: hellere for lidt end for meget.

Gudstjenesten er endnu ikke endt, der staaer Et tilbage, din Messe for Alteret. Den kan være næsten til Forargelse, men ogsaa til stor Opbyggelse, og da Vorherre har givet dig en reen og god Tenor, haaber jeg, at din Messe skal blive det Sidste; men jeg vil dog give dig nogle Raad.

Der er enkelte Præster, som ikke kunne messe, fordi de ingen Tone eier, men der er flere, som aldrig burde messe, fordi enhver Tone, de udstode, er i den Grad skrigende falsk, at den kan jage Folk med lidt Øre ud af Kirken. Jeg vil blandt Andre nævne dig vor fælles Ven N.; han, der i sin Tale har en saa sjælden reen og klangfuld Stemme, messer skrækkelig. Han har fortalt mig, at han i flere Aar messede fra Alteret, uden at han selv havde nogen Anelse om, hvor utaaleligt det var at hore paa. Saa hændte det sig en Sommerdag, da han havde en Brudevielse, at Kirkedoren stod aaben, og, da han vendte sig om, for at begynde Brudetalen, opdagede han, at hans Jagthund var kommen ind og havde lagt sig midt paa Kirkegulvet; der var nu Intet at gjøre herved, og han trostede sig desuden med,

at Hunden var et veldresseret Dyr. Alt gik godt, mens han talte, men i samme Øieblik han begyndte at messe: «Herren være med Eder!» udstødte Hunden et saa voldsomt Hyl, som om den havde faaet af Hundepidsken, og styrtede ud af Kirken. «Siden den Dag», føiede han til, «har jeg aldrig messet; thi Hunden udtalte altfor tydelig sin Dom, og hvad maatte Menigheden saa ikke føle».

Man kan vel næppe bedre betegne, hvorledes Messen bør være end med Haandbogens Ord fra Aar 1539: «Præsten skal messe langsommelig og redelig, saa at Folket kan vel forstaa og mærke hannem». En ufravigelig Betingelse for at kunne messe godt, er at man kan læse godt, læse med det rette Udtryk, med dyb Forstaaelse, og, hvad der er meget naturligt, med Standsning paa de rigtige Steder. Naar en Præst, der kan synge, alligevel ikke kan messe, saa er det, fordi han ikke kan læse, og saa bliver hans Messe ikke andet end Jaskeri. Det er ikke opbyggeligt at høre en Saadan fare løs, standse paa urette Steder, være færdig for Meningen er ude, og han derfor maa gjøre de uhyggeligste Rullader, for at naae ud til Punktummet. Alt dette kommer af, at han ikke kan læse rigtigt; men det er ikke til Opbyggelse, heller ikke er hans Messe «langsommelig og redelig.»

Der kan komme en Fristelse — og den er maaskee ikke langt borte fra dig — for den Præst, som er musikalsk og som synger godt: han kan messe for smukt. Jeg har hørt Præster, hvis Messe alt formeget mindede om Theatret; den var for kunstig, ikke «redelig» nok, og man havde vanskeligt ved at holde den Tanke ude, at de vilde brillere med deres Stemme. Det maa du vogte dig for; det er ikke sømmeligt, hverken i en Kjøbstad- eller i en fattig Landsbykirke; thi, hvor vi saa staae, skulle vi altid staae som de, der tjene, og ikke drage Opmærksomheden hen paa os selv istedetfor paa Herren. Jeg minder dig herom, fordi jeg selv kjender til denne Fristelse, men blev friet fra den paa en særegen Maade.

Da jeg var bleven ordineret, var det mig klart, at dersom jeg kunde forelæse Skriftens Ord saaledes, at det kunde gaae til Hjerte, saa maatte jeg ogsaa kunne messe dem saaledes, at de kunde gjøre den samme Virkning; men skulde det skee, saa maatte mit eget Hjerte ogsaa lægges ind i Tonerne. Saa forsøgte jeg det, og min Stemme havde jo Omfang nok, til at jeg kunde gjøre Noget ud af den; men jeg tog mig ikke iagt for, at Kunsten tog Magten fra Hjertet, og jeg lagde mere Vægt paa Tonerne end paa Ordet. Det gik saaledes, indtil Fastetiden begyndte, og

da jeg skulde messe den deilige Collekt efter Prædiken, havde jeg sat mig for, saavidt muligt at gjøre Melodien til et Udtryk for Indholdet. Det gik i Begyndelsen, men da jeg kom til: «Vi takke dig, Jesu Christe! at du haver baaret paa dit hellige Legeme alle vore Synder, og med dit Blod udslettet alle vore Overtrædelser» — saa var jeg færdig, og fra den Dag har jeg altid bestræbt mig for, at være «redelig» i min Messe.

Dersom denne Lyst til at gjøre mere ud af din Stemme, end du bør, kommer over dig, saa vil Fristelsen sikkert forlade dig i det Øjeblik, du for Alteret begynder at messe Indstiftelsesordene: «Vor Herre Jesus Christus i den Nat, der han blev forraadt» osv.; thi er der noget Øjeblik, da vi føle os saa smaa, saa smaa, saa er det i samme Stund. Paa en Maade har jeg ganske vist aldrig følt mig stoltere, det vil da sige, mere betroet, og aldrig ved nogen Handling har jeg følt mig gladere, end naar jeg tager Brødet i Haanden og gjør det første Skridt henimod Knæfaldet. Det ligger vel deri, at jeg paa den ene Side føler mig saa usigelig sikker, fordi her er Alt Herrens og Intet mit Eget, og paa den anden Side forsvinder min egen Personlighed fuldstændig i Glandsen af Herrens Herlighed. Maaskee er der noget Individuelt heri, men jeg ønsker, at denne Følelse maa gaae i Arv til dig; thi der er

Intet, der mere driver til, at Alt skeer sømmeligt og med Orden end den.

Lader os gaae nærmere ind paa den hellige Nadvere.

Du vil vistnok, hvor du saa kommer hen, forefinde den Skik, at Folk i Regelen gaae to Gange om Aaret til Alters, nemlig Foraar og Efteraar. Gjør hvad du kan, for at dette kan forandres, for at det kan erkjendes, at Aandens Grøde ikke nødvendigviis hænger sammen med Jordens. Mig er det ikke lykkedes, at faae denne Skik, der er arvet fra Fædrene, forandret, uagtet det ogsaa af den Grund er ønskeligt, fordi der ingen Embedshandling er saa trættende og anstrengende som de Altergange, hvori mere end hundrede Gjæster deeltage. Jeg har ikke fulgt mine Formænds Skik, som fra Prædikestolen bekjendtgjorde, at nu begyndte Altergangen, ligesom ogsaa, at næste Søndag holdt den op, og der holdtes ikke flere før Efteraaret; men, uagtet jeg idelig og idelig har mindet om, at der var Altergang ved hver Forsttjeneste, saa er det dog, med faa Undtagelser, i Hovedsagen blevet ved det Gamle.

Medens der er meget Faa, som slet ikke søge Herrens Bord, og medens det store Flertal gaaer de to reglementerede Gange, saa er der Enkelte, som ikke nøies dermed, men som ønske at com-

municere meget oftere, om det var muligt, hver Søndag. Det er ganske vist ærlige og oprigtige Christne, til hvis Ønske der bør tages alt det Hensyn, der er muligt; men, da det ogsaa er sandhedstro Mennesker, man kan tale med om Alt, som angaaer Guds Rige, saa vil jeg raade dig til ofte at drøfte denne Sag med dem, og navnlig bede dem overveie, om de ikke i deres Længsel overvurdere deres virkelige Trang, og paa samme Tid undervurdere Kraften og Velsignelsen i Herrens Maaltid, som om dette ikke kunde bevare sin fulde Kraft længere end fra Søndag til Søndag. Mind dem ikke alene om, at der, efter Apostelens Ord, gives Mennesker, «som lære altid og kunne aldrig komme til Sandheds Erkjendelse», men mind dem ogsaa om Elias i Ørken, som Engelen rakte en Kage, bagt paa Gløder, og en Krukke med Vand, idet den sagde: «Staa op og æd! thi Veien er for lang for dig!» og han stod op, aad og drak, og han gik ved den samme Mads Kraft i fyrretyve Dage og fyrretyve Nætter ud til det Guds Bjerg Horeb.

Der er alvorlige, søgende Sjæle i enhver Menighed, som tillige ere ængstelige, naar Altergangstiden kommer, fordi Prøvelsen af dem selv altid fører til det Resultat, at de ikke ere værdige Gjæster; de have mere Øje for Loven end for Naaden, og gaae i stadig Frygt for, at de æde

og drikke sig selv til Dom. Disse Mennesker ere at ligne ved «den rygende Tande»; de ville ofte søge til dig Aftenen før Altergangen, og i dit Værelse holde et privat Skriftemaal. De kan være dig til stor Velsignelse; thi netop, fordi de ere ærlige, og uforbeholdent udtale sig for dig, netop, fordi de ikke skjule Noget, give de dig et Indblik i det «forsagte og trodsige» Hjerte, som fører dig til Slutninger, der kan komme mange Andre tilgode. De gaae til dig, fordi de vente at finde Kjærlighed hos dig, og du vil ikke nægte dem den; de lægge Beslag paa mere Tid, end du maaskee kan afsee, og paa større Taalmodighed, end der synes fornøden; men det er Mennesker, overfor hvem det Ord aldrig maa glemmes: «Hjælper dem tilrette med Sagtmodighedens Aand!» Bed for dem og med dem; hvor trættende de ofte kunne være, hvorofte det Samme maa gjentages og atter gjentages, tænk altid paa, at det er bedre at have med dem at gjøre, som see deres Synd i et Forstørrelsesglas end med dem, der slet ikke ville eller kunne see den.

Og af dem vil vi desværre finde Mange; jeg mener ikke de Ligegyldige eller dem, der have holdt sig fri for saadanne aabenbare Synder, som ogsaa denne Verden fordømmer, de occultis non judicat ecclesia; men jeg mener dem, hvis hele udvortes Liv staaer i den grelleste Modsætning til

deres Daabspagt, og som dog stadig søge Herrens Bord, naar Tiden dertil er kommen for det øvrige Sogn. Danske Lov nævner iblandt dem, der skulle holdes borte fra Nadveren, «saa Mange, som formasteligen leve i nogle aabenbare Laster, som Horkarle, Skørlevnere, Aagerkarle, Slemmere, Skjændegjæster, Voldsmænd, og allermeest Guds Ords Forhaanere og Fornægtere, som aabenbare og foruden al Gudsfrygt synde.» At nægte disse Mennesker at komme til Herrens Bord vil jo altsaa kunne forsvares; men alligevel har det sine store Vanskeligheder. Ansvaret, — saaledes er jo Verden — for Afvisningen vil altid blive kastet over paa Præsten som Udslag af en Myndighed, han slet ikke havde havt behov at vise, og derved formindskes deres Ansvar, der ene skulle bære det; men i alle Tilfælde maa der fra Præstens Side vises al den Varsomhed, der er mulig. Afvisningen maa ikke komme uventet og uden Varsel, og der maa ikke begyndes med at betragte dem som Grene, der allerede ere afskaarne fra Vintræet, og som der altsaa ikke er Andet at gjøre ved, end at opbrænde dem. Du skal snarere betragte dem som Sjæle, der dog maaskee kunne helbredes, og som Forvildede, om hvem der endnu er Haab, og derefter skal din Fremgangsmaade rette sig.

Jeg troer at kunne anbefale dig at gaae samme

Vei, som jeg nu i flere Aar har gaaet, og som jeg ikke fortryder. Jeg forlanger, at Listen over dem, der ville til Alters om Søndagen, skal være sluttet Torsdag Aften, og Degnen bringer mig da «Tegnebogen». Skulde Nogen melde sig senere, saa maa han personlig komme til mig; og, hvis det er en af de ovenfor i D. L. omtalte, da gives herved en naturlig Leilighed til en Samtale, uden at det vækker nogen Opsigt i Menigheden, ligesom det, hvis han ikke bliver «tegnet», kun hedder, at han bliver borte, fordi han er kommen for sildig.

Jeg sender aldrig Bud til nogen af dem om at møde hos mig, men finder jeg dem paa Listen, gaaer jeg til dem. Det er ikke nogen behagelig Gang, men efter en Bøn til ham, «der giver Alle gjærne og bebreider ikke,» tager jeg Fredag Eftermiddag min Stok, og vandrer til Vedkommendes Bolig, og søger saa at komme til at tale med ham i Enrum. Under denne Samtale vil jeg bede dig, bestandig erindre, hvad Ritualet siger om Sygeberettelse: «Naar Præsten da kommer til den Syge, hilser han hannem venligen i Gud.» Diagnosen er jo ikke vanskelig, Sygdommens Beskaffenhed er saa klar, at der ikke kan opstaae nogen Tvivl om den, hverken fra Præstens eller den Paagjældendes Side; men fra først til sidst skal du lade skinne igjennem, at du ikke er

kommen som Dommer, men som Læge, og dit hele Væsen skal vidne om, at det, der driver dig, er ikke Embedsmyndighed, men Kjærligheden fra ham, der ikke alene er kommen for at frelse, men ogsaa for at søge det Fortabte. Du kan møde Medgjørlighed, og du kan møde Trods, — hvilken af Delene afhænger af mange Ting, ikke mindst af din personlige Anseelse og Agtelse i Menigheden; — for det meste ville de give efter for din Forestilling, de ville forstaae det Betænkelige i at modsætte sig, og de ville blive borte; saaledes er det gaaet mig mange Gange. Kun en eneste Gang har jeg mødt Trods; det var fra en Mand, der var saa forhærdet, at han vilde blive i sin Synd, men alligevel nyde Herrens Maaltid. Han blev ved med den Paastand, at det var hans Ret, og at jeg havde ikke Magt til at berøve ham denne; og, da jeg forsikkrede ham, at selv om han mødte, vilde jeg dog ikke gjøre ham deelagtig, hverken i Absolution eller i Sakramente, blev han dog ved sin Paastand. Jeg havde sagt Degnen, hvad der var foregaaet, men han holdt ikke Manden borte, han gik op med de Andre og knælede med dem under Skriftetalen; der var ikke Andet for mig at gjøre end at springe ham forbi ved Haandspaalæggelsen. Han reiste sig, gik strax ud af Kirken, og kom

der aldrig mere. Hans Endeligt vil du erfare nedenfor.

Det var vel i sin Orden, om der før Skriftetalen lød en lydelig Skriftebøn fra Confitenterne; findes den i din Menighed, saa behold den; jeg lægger forøvrigt ikke megen Vægt paa den. Her er der enkelte af de Ældre, der benytte den; men, naar gamle Stine med megen Salvelse begynder den med: «Hoiærværdige Gud og Fader!» og i selve Bønnen gjør sig skyldig i andre mærkelige Misforstaaelser, saa falder virkelig det Opbyggelige bort. — —

Som ethvert andet Menneske trænger ogsaa en Landsbypræst til Motion, og hertil er givet ham en Leilighed, hvor han kan forene utile dulci, saa hans Vandring ikke bliver Driveri. Han har de Syge fjærn og nær, og forstaaer han sin Gjerning ret, saa kommer der ingen kjærere Gjæst i Huset end han; men vil du opnaae dette, saa maa du komme gjærne og ofte. I Begyndelsen, da jeg kom her og gik omkring, vakte det en voldsom Opsigt og Uro; naar jeg kom ind ad Porten til en Gaard og Hunden gjøede, skulde man troe, at der var Jordskjælv; jeg kunde see en Mængde Skikkelser inde i Stuen fare imellem hinanden, og sætte Alting paa den anden Ende, ligesom jeg ogsaa kunde høre det Udraab: «Jøsses! der er Præsten!» og, naar jeg aabnede

Døren, vare Alle forsvundne; lidt efter kunde Huusmoderen komme ind fra Kjokkenet, ladende i højeste Grad overrasket ved at see mig, og med en Ro, som om hun ikke havde mærket det Allermindste til Forstyrrelsen. Saaledes blev det dog ikke længe ved; nu vækker jeg ikke synderlig mere Opsigt end enhver Anden, og møder overalt milde og taknemmelige Ansigter.

Da jeg engang paa en saadan Vandring mødte en Fyenbo, og fortalte ham, hvor jeg vilde hen, sagde han: «Aa ja! det maa være morsomt — Fyenboerne kunne som bekjendt have det morsomt ogsaa ved en Begravelse — saadan at gaae omkring og see til Syge».

Ja! Det er, for at bruge hans Udtryk, virkelig «morsomt» at gjøre Sygebesøg, ikke alene at «glæde sig med de Glade», men ogsaa at «græde med de Grædende»; thi her er man en Givende, og det kan man altid være ved en Sygeseng. Det er ikke alle Præster givet at kunne være det; det er en Naadegave, naar nogen ret forstaaer det; men skjondt den derfor ikke kan overgives fra den Ene til den Anden, saa er der dog Noget, som man kan lære, og som kan bidrage dertil.

Du har en Fordeel, som ikke er saa ringe, deri, at du er et Landsbybarn, du er vant til de fattige, lave og ikke altid overdrevent reenlige

Boliger, hvor Dagligstue, Sovekammer, og for en Deel Spisekammer er eet Rum, og hvor Vinduerne ere fastnaglede, saa der aldrig kommer frisk Luft derind, ikke at tale om, at man, for at høres af den Syge, maa ligge med det halve Legeme inde i den mørke Alkove. Desuagtet kan der vel, navnlig under epidemiske Sygdomme, paakomme dig Frygt for at blive smittet; skulde denne Frygt komme, saa bed en kort Bøn, før du gaaer ind ad Døren, og trøst dig med, at du gaaer i hans Kald, der agter Besøget hos de Syge som gjort imod ham selv. Jeg har kun en eneste Gang følt denne Angest, i en Tyfusepidemi, men jeg overvandt den, og den er aldrig kommen siden. I Regelen er al den Tale om Smitte, og Frygten for den, kun et Spøgelse, som forsvinder, naar man rigtig rører ved den.

Hvad der skal siges? Det retter sig ganske efter de forskjellige Forhold og Personer. Naar du er traadt ind med den her paa Egnen almindelige Hilsen: «Guds Fred herinde!» og har mærket dig den Syges Tilstand, saa skal du allerførst slet ikke tænke paa, at du kommer i Egenskab af Præst, men derimod at du er et Menneske som andre, der har et venligt Sind imod ham, der ligger foran dig. Der er Noget, som kaldes «Salvelse», og som der tidligere blev sat større Pris paa end nu; den skal du slet ikke

lægge dig efter; thi det er saa langt fra, at den er ønskelig eller nødvendig, eller at den paa nogen Maade bidrager til Ordets Indgang i den Syges Hjerte, at den snarere kan blive en Forhindring; den er ikke varm og naturlig, derfor fremkalder den saa let samme Følelse som Jobs Venner. Der staaer jo skrevet, at da disse stode omkring ham og førte den hjerteløse Tale, da svarede Job: «Jeg har hørt mange Ting som disse; I ere allesammen besværlige Trøstere, ogsaa jeg kunde tale som I, var kun Eders Sjæl i min Sjæls Sted».

Du skal ikke, naar du har sat dig ned, begynde paa «med Salvelse» at holde en Prædiken for den Syge; thi det kan saa let fremkalde de Tanker hos denne: «Ja! sad jeg, hvor du sidder, og laa du, hvor jeg ligger, saa kunde ogsaa jeg tale paa samme Maade». Vistnok er du kommen for at tale det Ord, der er en Guds Kraft for den, som troer, og for, som Paulus siger, «at raade Bod paa Eders Troes Mangler», men fald ikke med Døren ind i Huset, lad det komme af sig selv; der gives altid en naturlig Anledning. Begynd med at tale med den Syge om Alt, hvad der ligger ham paa Hjerte, ogsaa om de Ting, som ikke have noget med Guds Rige at gjore, men som dog opfylde hans Tanker, benyt det som et Middel til at faae sagt, hvad du vil sige;

brug det til at kaste Lys over, hvad der synes ham at være en Gaade, brug det til Formaning, Opmuntring og Trøst, men lad det altid skinne igjennem, at du sidder mere som «Ven hos Ven», end som Præst hos din Tilhører.

Det er Herrens Mening med Sygdommen at «drage» den Syge til sig, og hvorofte er dette ikke skeet? men ogsaa for Præsten er den et Middel til at vinde Hjerter for sig; fremmede Hjerter kan komme til at hænge ved ham, saa de blive hans trofaste Venner hele Livet igjennem, og derfor siger jeg dig, kjære Søn! forsom aldrig nogen Syg i din Menighed; thi de bringe Velsignelse for dig selv og dit Liv; derfor staaer der jo ogsaa skrevet: «Det er bedre at gaae til Sorgehuset end til Gjæstebudshuset».

Du vil ofte komme til at gaae ind i Sygehuse i Tvivl, og med det Spørgsmaal: «Hvad skal jeg sige?» og du vil gaae derfra styrket i din Tro paa Guds Ords Kraft i dens Mund, der har faaet et Embede at varetage. Hvorofte har jeg ikke erfaret, at duo qui idem dicunt, non est idem. Jeg har i al Skrobelighed fremført et Ord, og den Syge har svaret, ligesom Hedningerne i Antiochia: «O! vil De ikke sige det igjen!» Naar jeg da har bemærket, at han jo har kjendt dette Ord fra Barndommen af, har jeg faaet det Svar: «Ja! ganske vist! men det forekommer mig, at

naar De udtaler det, er der anderledes Kraft i det». For hver Gang, vi faae et saadant Svar, voxer ogsaa Tilliden til det Kald, Vorherre har betroet os, og, «vi rette de slappede Knæ».

Uagtet du vil gaae ind til de Syge med den Bekjendelse, at du ikke kan gjøre store Ting, saa vil det dog ikke slaae feil, at du kan faae store Ting, ja! ubegribelige Ting at see; de ere kun ikke gjorte af dig. Du vil faae en Taalmodighed at see, som er aldeles ufattelig for al menneskelig Forstand; jeg vil som Exempel blot minde dig om Johanne Marie, der laa paa Sygeleiet uafbrudt fra sit trettende til sit otte og halvtredsindstyvende Aar, som i de første Aar led de største Smerter, indtil hendes Lemmer vare visnede hen, som i de sidste tredive Aar ikke kunde vende sig selv i Sengen, og som dog, naar man end kom og saae til hende, altid havde det samme Svar: «Jeg har det saa godt, saa godt; jeg kan høre Lærken synge herudenfor, jeg har mit daglige Brød, og jeg er vis paa, at det er kun for det Gode, at Herren saa tidlig har taget mig bort fra Verden; jeg har nok lidt meget, men nu er det Altsammen forbi, og hvad er det i Sammenligning med den Herlighed, som min Frelser har vunden for mig, og som venter paa mig». Hvad Psalmen siger: «Jeg har for Mange været som et Under», det kunde hun visselig sige.

Du vil faae at see, at den Unge og Stærke, der med hele sit Hjerte hænger ved dette Liv, lidt efter lidt bytter Utaalmodigheden med et gudhengivent Sind, at som det udvortes Menneske affalder, fornyes det indvortes Dag for Dag, og der kommer Fred og Stilhed istedetfor Mismod og Utilfredshed. Ja! Du vil faae at see, hvorledes Mennesker i Guds Skole lære «at sige Verden ret Farvel!» at det levende Haab jager al Dødsfrygt bort; Døden er allerede overvunden, fordi Herrens Aand vidner i deres Tro, at Frelseren, som er gaaet iforveien, har beredt dem Sted i Faderhuset med de mange Værelser.

Det er saadanne Tegn, der er Herrens synlige, levende Ord, og hver Gang en Præst gaaer bort, efter at have seet dem, følger den gamle Formaning med: «Disse mine Ord skal du lægge paa dit Hjerte og paa din Sjæl og binde dem til et Tegn paa din Haand», at du kan lære Haab af dem, ogsaa der, hvor du ikke seer dem.

At besøge Syge, er altid at forøge sin Menneskekundskab. Der gives Præster, som i Aandslivet kun erkjende to Stillinger berettigede: enten—eller; alle de mangfoldige Mellembestemmelser, der ligge herimellem, see de ikke, eller ville i det Mindste ikke erkjende deres Berettigelse. Jeg kan bedst tydeliggjøre dig min Mening ved Følgende: jeg hørte engang en

Præst, som i sin Prædiken talte om Døden, og som pludselig udbrød: «Dersom der er Nogen iblandt Eder, som i dette Øieblik fik det Bud: nu skal du døe! og han saa ikke modtog dette Bud med Tak og jublende Glæde, saa er han intet troende Menneske!» Mon ikke denne Mand sprang alle de Mellembestemmelser over, som dog i Virkeligheden ligge imellem at grue for Døden og at juble over den? Mon han ikke har glemt, at «selv hvor Lyset er skinnet frem af Mørket, og det skinner i vore Hjerter til at oplyse Kundskaben om Guds Herlighed i Jesus Christus, der have vi dog dette Liggendefæ i Leerkar». Hos de allerfleste Syge vil du træffe paa Mellembestemmelser, ofte paa den: «Jeg er ganske tilfreds med hvad Vorherre vil; enten Liv eller Død»; og du skal ikke frakjende den al Ret. Lad mig som et Exempel anføre Apostelen Paulus, den Mand, som saa ofte udtrykker sin Længsel efter at vandre herfra, og vandre hjem til Herren, som det, der var meget bedre. En Mand med hans sikkre Tro for sig selv, maatte jo ogsaa overføre den paa sine prøvede Venner, og unde dem Bortgangen herfra saa snart som muligt; men vi veed dog et Tilfælde, hvor en Mellembestemmelse ogsaa hos ham fik sin Ret; thi der hvor han omtaler sin trofaste Medarbeider og Medstrider, Epaphroditus's Sygdom, siger han: «Han var

ogsaa syg og nær Døden; men Gud forbarmede sig over ham, dog ikke alene over ham, men ogsaa over mig, at jeg ikke skulde have Sorg over Sorg». Glæd dig, naar du staaer ved en troende Christens Dødsleie, men glem ikke, at det er et Menneske.

Med Sygebesøgene staaer Sygeberettelsen i Forbindelse. Det er jo her en almindelig Skik, at enhver alvorlig Sygdom afføder Ønsket om at nyde den hellige Nadvere. Der er vistnok knyttet en heel Deel Overtro dertil; det er saaledes en meget udbredt Mening, at om Sakramentet ellers hverken gjør fra eller til, saa har det den Virkning i Sygdomstilfælde, at der kommer en Krise efter, en Afgjørelse imellem Liv og Død; og det er desværre en Vildfarelse hos Mange, at ved Nydelsen af Nadveren er den Syges Synderegister udslettet, han har nu faaet det «Reisemaaltid», der er tilstrækkelig til en salig Bortgang, selv hvor de nødvendige Forudsætninger mangle, som kunne gjøre Altergangen tilraadelig for den Syge.

Afgjørelsen ligger i din Haand; du skal selv dømme, om du kan uddele det, der er dig betroet, eller ikke. Det kan hænde sig, at vi blive kaldede for seent, saa den Syges Bevidsthed er borte, i saa Fald ville de Omværende finde det ganske i sin Orden, at vi drage bort med ufor-

rettet Sag; jeg har da altid, før jeg reiste, opfordret Familien til at bede en Afskedsbøn over den Syge i Forening med mig.

Ingen vil tage dig dette ilde op; thi her er Nægtelsen af Sakramentet ikke den Syges, men Sygdommens Skyld. Nægtes det derimod af andre Grunde, da ansees det ofte som et Myndighedsmisbrug af Præsten, der jo personlig Intet risikerer ved at gjøre den Syge den sidste Tjeneste; i Almindelighed betragtes det ogsaa som en Plet, ikke alene paa den Syge, men paa hele Familien.

Det er i det Hele taget en mærkelig Iver, den Syges Omgivelser, selv om de ere nok saa ligegyldige og aandelig døde, vise for at faae Præsten hentet og den Syge berettet, selv om denne selv hverken føler Trang dertil eller har yttret Længsel derefter. Paa et Spørgsmaal til Kusken, om den Syge har sendt ham, faaer man altid et bekræftende Svar, men ved at tale med ham selv, bliver man ofte forvisset om det Modsatte. Jeg har saa ofte gjort denne Erfaring. Engang blev jeg kaldet til en firsindstyveaarig fattig Mand, der var paa Aftægt hos sin Datter, og det blev sagt, at han saa inderlig bad om, at komme til at tale med mig. Da jeg spurgte, om han forlangte at faae Sakramentet, fik jeg det Svar, at det var hans inderlige Ønske. Uagtet

jeg tvivlede derom, eftersom jeg aldrig havde seet Manden i Kirken, og jeg næppe nogensinde havde taget ham til Alters, saa tog jeg dog Altertøiet med. Da jeg kom ind til ham, forefaldt følgende Samtale:

«I har havt Bud efter mig!»

«Ja! Ja!»

«Hvad vil I mig? Begjærer I at gaae til Guds Bord?»

«Nei! det har jeg slet ikke tænkt paa; jeg vil tale med Dem om en saare vigtig Sag, dersom De vil lade de Andre gaae ud!»

Da dette var skeet, hviskede han:

«O! jeg er et ulykkeligt Menneske, nu skal jeg do; men hvorledes skal jeg komme i Jorden?»

Det laa jo saa nær at svare: «Det skal I virkelig ikke bekymre Jer om; men I skulde tænke paa, hvorledes I skal komme i Himlen!» Det, meente han, havde aldeles ingen Vanskelighed, det skulde han nok selv besørge, og følte aldeles ingen Grund til Bekymring derfor, men for ham, den fattige Mand, at komme i Jorden, det vil sige at faae en hæderlig Begravelse, det var en meget vanskeligere Sag, og, naar jeg vilde love ham at sørge derfor, saa havde han ingen flere Ønsker hverken for denne eller den tilkommende Verden. Nogle Dage efter kom den gamle Mand i Jorden.

Ritualet byder, at naar Præsten kommer for at berette en Syg, «da hilser han hannem venligen i Gud», og, naar han har holdt en kort Tiltale, «skulle de, som ere tilstede, strax vige af i et andet Rum, indtil Communionen foretages, paa det Præsten kan handle ene med den Syge. Naar denne da gjør sin Bekjendelse, bor Præsten vel give Agt paa, hvad der ligger hannem mest paa Hjerte, at han kan trøste hannem derimod med Guds Ord» osv.

Selv om den Syges Bekjendelse ikke indeholder Noget, som han behøver at skjule for de Tilstedeværende, saa anseer jeg det dog for hensigtsmæssigt «at handle en Stund ene med ham»; thi det giver saavel ham som Præsten en storre Frihed.

Du maa ikke vente, at denne Bekjendelse i Almindelighed skal indeholde ubekjendte Ting, skjøndt ogsaa det kan undertiden skee; Bevidstheden om den nære Død er en stærk Bevæggrund til at ransage sig selv og til at lette Hjertet for alle de Byrder, hvorfor det kan lettes, for af en Andens Mund at høre det bekræftet, at «Gud vil ingen Synders Død», og at hans Naade ikke er forbi. Jeg mindes saaledes et Par Tilfælde, hvor dette er skeet, og hvor Resultatet var, at ligesom Palnatoke til Bue siger: «Der svandt den røde

Skygge!» saaledes kom det Suk fra den Syge efter hans Bekjendelse: «O! det lettede!»

I Sammenhæng hermed maa jeg bemærke, at det ikke er af Veien, ved enhver given Leilighed, ogsaa f. Ex. ved Confirmandforberedelsen, at minde Menigheden om Ordene i D. L. 2—5—20: «Præsten maa ikke uden sit Kalds Fortabelse aabenbare, hvad Nogen for hannem i lønlig Skriftemaal bekjendt haver, med mindre det kunde angaae noget Forræderi eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forekommes. Og dog bør dens Navn, som det bekjendt haver, saavidt muligt er, forties».

Det er ikke tilstrækkeligt, at faae den Bekjendelse frem, at den Syge deler Syndigheden med alle andre Mennesker. Det har ingen Vanskelighed at faae den Tilstaaelse frem: «Ak ja! Jeg er en Synder; thi det er vi jo Alle, og der er Ingen, der er reen for Gud!» men dette benyttes som commune naufragium dulce est, og mere til at skjule end til at aabenbare Sandheden. Jo nærmere man kommer til at tale om din særegne Synd, din personlige Skyld, desto stærkere bliver Bestræbelsen for at slippe bort, og den ene Undskyldning drages frem efter den anden. Det har f. Ex. altid været mig særdeles vanskeligt at faae Drankere til at vedgaa deres Synd, om den saa var nok saa vitterlig for Alle.

Hvad er Aarsagen dertil? Jeg blev engang kaldet til en saadan, der var forfalden i mange Aar; han sank dybere og dybere, saa han endelig blev sengeliggende; Datteren greb denne Leilighed til at bede mig komme til ham. Paa min Bemærkning, at jeg antog, det vilde være aldeles ørkesløst, svarede hun, at hun syntes at have bemærket nogle Tegn hos Faderen paa, at han var kommen paa andre Tanker; han længtes efter mig, og ønskede den hellige Nadvere. For der kunde være Tale om det Sidste, maatte jeg jo nødvendigt tale med Manden for at forsikkre mig om, at der dog var noget af det Sind, der absolut maatte fordres, og jeg gik altsaa ud til ham paa Marken, hvor han havde et lille Huus. Han var ved sin fulde Bevidsthed, gav mig Ret i Alt, hvad jeg talte om Synd og Naade i Almindelighed, indtil jeg begyndte at trykke paa Bylden, og talte om, at Fraadsere og Drankere ikke komme ind i Guds Rige. Saa var det Hele forbi; thi der var dog Ingen, der med Rette kunde kalde ham en Dranker; hvis Nogen havde fortalt mig det, saa var det en skammelig Bagtalelse osv. Han vilde jo ikke, Gud bevares! ligeoverfor mig nægte, at han undertiden i et godt Lag havde taget sig en Taar, som alle de Andre, men videre var det aldrig gaaet, og «en ordentlig Mand, det var han». Udover dette var

det ikke muligt at bringe ham; jeg formanede ham, Datteren tog uforbeholdent mit Parti og søgte at overbevise ham, nei! det var os ganske umuligt; han gjentog flere Gange, at jeg dog vel antog ham for et christeligt Menneske. Altsaa forlod jeg ham med uforrettet Sag; men, idet jeg gik ud af Døren, mødte jeg min Ven, Lægen, der vilde see til den Syge. Lægen var selv en oprigtig troende Mand, der ogsaa af den Grund var elsket af os Alle; idet han saae mig, udbrød han: «Men, kjære Ven! hvad har De at gjøre derinde?» og, da jeg ligesaa overrasket svarede: «Det maa De dog nok kunne tænke Dem, da De veed, hvor syg Manden er; jeg vilde tale nogle alvorlige Ord med ham!» spurgte han: «Mener De da, at De udrettede Noget? det gjorde De visselig ikke, derom er jeg overbevist; thi hos ham forbyder det sig selv, ikke alene af aandelige, men af reent fysiske Grunde». Han forklarede mig da, at ved Drikkeriet bliver Hjernen ganske forandret, og lidt efter lidt aldeles uimodtagelig for ethvert aandeligt Indtryk. «De kunde have talt til ham til i Morgen, og var aldrig kommen videre; han havde ikke fattet og kunde ikke fatte, hvad De meente, det er fysisk umuligt, det er netop noget Særegent for Drankeren». Jeg husker ikke længere hans nærmere Forklaring af Tilstanden, og jeg kan ikke sige, om han

havde Ret i sin Opfattelse af Umuligheden af en Drankers Omvendelse og Frelse, skjondt min senere Erfaring ikke har modbevist hans Paastand; men jeg veed, at jeg tog Afsked fra ham med de Ord: «Det er jo forfærdeligt, at paa den Maade kan Naadens Tid være omme flere Aar før Døden, og ved det arme Menneskes egen Skyld!»

Et andet Tilfælde vil du ogsaa møde, nemlig dette, at Syndens Erkjendelse er vaagnet i en saadan Grad, at Guds Naade ikke synes stor nok til at skjule den; Synderen vedgaaer Alt, hvad han har forsyndet sig med, men kan ikke finde Lægedom i Troen paa Guds uforskyldte Naade i Christus Jesus. Skeer dette, da kan du komme til at kjæmpe en Kamp paa Liv og Død, og den ender maaskee dog med et Nederlag. Saaledes gik det med det Menneske, jeg omtalte længere ovenfor; han blev ved at føre sit sædvanlige syndige og trodsige Liv uden mindste Tegn paa, at det nogensinde kunde blive anderledes. En Nat i Mulm og Mørke kom hans Søn med Vogn efter mig; hans Fader var pludselig bleven meget syg, og ønskede at blive berettet. Skjondt det nok anede mig, som saa ofte før, at det ikke var den Syge selv, men Familien, der ønskede mig, klædte jeg mig dog paa og fulgte med. Det viste sig strax, at min Tanke var rigtig; Manden

var tilsyneladende ikke legemlig syg, men det var alligevel tydeligt, at han led store Kvaler. Jeg begyndte at handle «venligen» med ham, men han svarede ikke, uagtet han hørte Alt, hvad jeg sagde; jeg spurgte, om det nu var gaaet op for ham, hvilket Liv han havde ført, og dertil svarede han endelig: «Det har jeg længe vidst!» men da jeg bad ham søge Naaden, mens den fandtes, afbrød han mig med de Ord: «Det kan ikke nytte, Naadens Tid er omme; min Synd er større, end at den kan forlades!» Jeg mindede ham om de Ord i Psalmen:

I Dag er Naadens Tid,
I Dag er Gud at finde!

jeg viste hen til Røveren paa Korset, forsikkrede ham, at Gud vil ingen Synders Død, men at han skal omvende sig og leve! — det var altsammen forgjæves. Saa greb jeg til at bede for ham, men han afbrød mig: «Det skal De ikke, det nytter ikke; thi der er en Synd til Døden, og for den skal Ingen bede; De skal have Tak, fordi De kom herud til mig, men det er for sildigt, for mig er der ingen Redning mere».

Der var ingen Andre tilstede; en lille osende Praas stod paa Bordet, og som den kastede sit Skin høit eller lavt, forandrede Skyggerne sig; til sine Tider var det næsten mørkt. Under saa

uhyggelige Forhold som disse har jeg altid meget at gjøre med min Phantasi; den vil tage Magten fra mig. Jeg har altid følt Sandheden af Prædikerens Ord: «Sødt er Lyset, og lysteligt er det for Øjnene at see Solen», men jeg synes altid at føle, at Mørket bestaaer ikke alene deri, at Lyset er gaaet bort, nei! der er et Liv, et Natfugleliv, som rører sig omkring os, det er «Mørkets Magter», der gjøre deres Gjerning. Den Syge laa rolig et Øieblik, stirrende hen i Krogen; jeg sad og besindede mig; da faldt den Tanke mig ind: vi er ikke alene, der bevæger sig en heel Hær omkring os med «den Stærke» i Spidsen, som ikke vil lade sig sit Offer rive af Haanden, og jeg gyste ved den Tanke, at jeg var den Eneste, der skulde kjæmpe imod den. Det stod i min Angest saa levende for mig, at jeg virkelig syntes at opleve Apostelens Ord: «Nu har du ikke Kamp med Kjød og Blod, men med Fyrstendommer og Magter, med Ondskabens aandelige Hær under Himlen». Pludselig reiste den Syge sig op, rakte sine Arme ud og sagde: «Nu er det forbi; her er jeg!» Da jeg bøiede ham tilbage med de Ord: «Hvad er det?» svarede han: «Seer De ham ikke? der staaer han, Tiden er ude!» Alt hvad jeg talte for «at tysse paa hans Sjæl», hjalp ikke; han blev ved at paastaae, at Tiden var kommen: «Han har altid været min Herre og har

Ret til mig; hele mit Liv har jeg tjent ham i Lydighed, nu kommer han for at give mig min Løn, og der er Ingen, der kan udfrie mig af hans Haand». Saaledes lød hans stadige og uforanderlige Bekjendelse; i Mørket forlod jeg ham; men da jeg kjørte ud igjennem Gaardens Port, hængte han sig selv i Sengebaandet.

Endskjøndt jeg altid har anseet det for uheldigt, at Selvmorderes Begravelsesmaade er lagt i Amtmandens Hænder, saa vil jeg dog tilstaae, at jeg følte mig lettet, da Resolutionen, uagtet Familiens indtrængende Anmodning, lød paa: Begravelse vel paa Kirkegaarden, men paa et afsides Sted og uden Jordspaakastelse og Tale.

Naar du bliver kaldet til saadanne Mennesker, saa kom med Myndighed, men lad den aldrig skilles fra Mildhed, og tiltro Guds Ord Alt, men dig selv Intet; husk altid paa, at du er Evangeliets Tjener, og at du ikke ved at svinge Lovens lynende Sværd kan frelse Nogen. Der har vel været Tider, da en anden Mening har hersket, og man har en Deel Omvendelseshistorier om Mirakler ved Loven; men jeg har aldrig havt nogen ret Tillid til dem. Jeg vil kun anføre en, som i sin Tid blev anseet for et Under, og tillagt stor Betydning, ogsaa for de paagjældende Personers Skyld, saa kan du selv dømme om Sandheden i den; den anføres af Pontoppidan i

hans Annales ecclesiæ Danicæ. Idet han omtaler den kjøbenhavnske Præst, Jens Justsen, saaledes: «Totus pietete ardebat, eandemque in animis omnium excitare studuit operose», fortsætter han:

«Naar der fandtes meget forvildede og forstokkede Syndere, som ingen anden Præst kunde komme nogen Vei med, saa lykkedes det ved Guds Naade for ham. Da i Aaret 1659, under Kjøbenhavns Beleiring, den tappre, men i Synder bundne Greve Ulr. Chr. Gyldenløwe, Kong Christian den Fjerdes naturlige Søn, laa paa sin Dødsseng (29 Aar gammel), og der blev anvendt al mulig Omhu, saavel for hans legemlige Helbredelse, der laa Kongen meget paa Sinde, som for hans Sjæls Frelse, var der ingen af Hofpræsterne, der kunde berolige ham med Guds Ord, ja ikke engang overtale ham til at høre Sandheden, da han stadig viste dem bort med Forbittrelse, ja endogsaa truede dem. Endelig kom Magister Jens Justsen, og han ventede sig ikke noget bedre Traktement; og i Begyndelsen gik det ham som de andre. Han lod den Syge rase en Tid lang, men saa tiltalte han ham, idet han ganske tilsidesatte Patientens høie Stand, vel med Barmhjertighed, men dog med en ualmindelig Nidkjærhed, som en Helvedes Brand, der nu sikkert ilede ind til den evige Fortabelse, og som Gud ikke længere søgte med sin saa længe for-

smaaede Naade, — og derpaa gik han fra ham. Da nu Grev Gyldenløwe ikke vilde have med nogen Præst at gjøre, ikke engang med dem, som føre læmpelig med ham, men bestandig laa og talte kun om Skud og Kugler, saa tænkte man jo allermindst, at den Mand, som aldeles ikke havde menagert ham, eller behandlet den arme Synder standsmæssigt, skulde blive kaldet igjen; det skete dog nogle Timer efter, paa Patientens Forlangende, til Alles Forundring, og før sin ikke længe efter følgende Død, syntes han at være blevet en ny Skabning».

Vi ville lade Slutningen staae hen; men mon det skulde være Sandhed, at de strenge Ord om Fortabelse og Helvede, talt til en ung Mand, uden fuld Bevidsthed, arbeidende med alle sine Tanker der ude paa Valpladsen, kjæmpende med Fjenderne paa Liv og Død, skulde have udrettet saa store Ting, at, da han endelig kom til Bevidsthed, bare de Omvendelsens Frugter? Jeg har tvivlet og tvivler endnu derom.

I al Fald har jeg ikke derved ladet mig overtale til at forkaste Apostelens Methode: «En Herrens Tjener bør det ikke at stride, men at være mild imod Alle, med Sagtmodighed undervisende dem, som modsætte sig, om Gud vilde engang give dem Omvendelse til Sandhed Erkjendelse, og de kunne komme til sig selv igjen

fra Djævelens Snare, af hvem de ere fangne til at gjøre hans Villie.»

At holde Ligtaler hører ganske vist til en af vore vanskeligste Opgaver, fordi dertil hører, ikke alene at være Sandheden tro i Kjærlighed, men ogsaa en Takt, der ikke er Enhver given! Det er uden Tvivl, at der i visse Egne af vort Land drives et helt Uvæsen med Taler ved Jordefærd, idet der af Præsten først skal tales i Huset ved den aabne Kiste, dernæst ved Graven før Jordspaakastelsen, og endelig, efter at hele Følget er gaaet ind i Kirken og det saakaldte «Testamente», den Afdødes Levnetsløb, skrevet af Skolelæreren, — lad dig det forevise iforveien; thi det maa sædvanlig læses cum grano salis — er oplæst, den egentlige Ligprædiken.

Men selv hvor det ikke er saa galt, vil det Ønske dog vist ofte fremkomme hos dig, — skjøndt jeg af Ærbødighed for vort Folks Hængen ved gamle Skikke og tillige af andre Grunde vilde være i stærk Tvivl, om jeg turde stemme derfor — at det var hos os som i den engelske Kirke, hvor Ritualet for de Dødes Begravelse er ganske eens for alle med Undtagelse af Excommunicerede og Selvmordere, og hvor den Afdødes Personlighed aldeles forsvinder.

Der er ikke faa Leiligheder, hvor en Præst meget godt kan undgaae at tale, og i et saadant

Tilfælde vil jeg bede Dig erindre Jakobs Ord: «Vær snar til at høre, langsom til at tale;» thi der er ikke ganske faa Præster, som vende disse Ord om, og ere langsomme til at høre, men snare til at tale. Naar der udenfor din Menighed ikke er særegne Forhold tilstede, f. Ex. Familie- eller inderligt Venskabs Forhold tilstede, saa sæt dig iblandt de Hørende, ikke iblandt de Talende. Det har saa ofte stødt mig, at der bliver holdt saa mange Taler, og ikke mindst ved Præsters Begravelse. Husker du forrige Aar, da den skikkelige Pastor N. blev begravet; der var i Grunden kun Een, der var kaldet til at tale, og saa meldte der sig sex, hvoraf de tre begyndte med: «Jeg havde egentlig ikke tænkt paa at tale ved denne Leilighed, men» osv.; og to: «det er kun et Par Ord, jeg har at sige!», skjøndt Ordene virkelig bleve altfor mange, som det jo gjærne pleier at gaae efter en saadan Forsikkring. Hvad kunde disse sex dog have at sige? Da Følget gik fra Graven, fulgtes to Bønder med hinanden, og da den ene bemærkede: «Det var da «grovt» som de Allesammen roste vor gamle Præst; han var jo dog et syndigt Menneske, ligesom vi Andre!» fik han det Svar: «Ja! den ene Ravn hugger ikke Øjet ud paa den anden; og den, der har Korset, signer sig.»

Disse Ord ere ikke saa sjælden faldne mig

ind, naar jeg er gaaet fra Præsters Begravelse; og der er dog Ingen, der i høiere Grad maa gaae herfra med den Bekjendelse: «vi ere unyttige Tjenere!» eller som inderligere har behov at bede: «Gud vær mig Synder naadig!» end vi Præster. Hvorfor skal Andres Skrøbeligheder drages frem, men vore skjules? Den eneste Ligtale over en Præst, som er noget værd, det er de Menighedens Taarer, der bryde frem ved Graven; det er i al Fald den eneste, som jeg vil sætte Pris paa; holdes den ikke, saa er alt det Andet værdiløst.

Men er det vor Embedspligt at tale, da kan dette meget ofte være en vanskelig, det er aldrig en ligegyldig Sag; thi vi repræsentere meget mere end os selv; og ved den Leilighed ere de mest døve Folk gjærne de mest lydhøre og opmærksomme. Der ligger jo megen Sandhed i Ritualets Forskrift: «Præsterne skulle vel vogte sig, at deres Ligprædikener ikke blive til panegyrisk Snak, saa at de enten efter Hedningernes Sædvane sige for meget til den Afdødes Roes, og besmitte deres hellige Kald, saavel som deres egen Samvittighed dermed, eller og melde noget Usømmeligt om hannem, Andre til Forargelse og de Paarørende til Beskjæmmelse, men hvad sandt er og vitterligt i Menigheden, det maa de med Maade og god Maneer beskedentlig udsige.

Andre til Afsky og Advarsel, — men dermed er Sagen langtfra afgjort.

Imellem panegyrisk Snak og usommelig Dadel gaaer altsaa Veien. For at være sikker paa, ikke at komme til at gaae over Stregen, er der Præster, som mene, at man i Talen aldeles skal undgaae at omtale den Dødes Person, og alene nytte Leiligheden til at forkynde Ordet om Opstandelse og evigt Liv, selv om den Afdødes Liv har været nok saa rigt paa «hvad der er sandt, ærbart, retfærdigt, reent, elskeligt, og paa Alt, hvad der har godt Lov.» Denne Anskuelse kan jeg paa ingen Maade dele, og jeg tvivler ikke om, at de Efterladte, som have havt den Velsignelse at leve sammen med et saadant Menneske, vilde have en Følelse af, at der var skeet dem Uret. Hvorfor skal det dog forties ved Afskeden, hvilken Skat de have mistet og hvilket Tab de have lidt? Hvorfor skal en Faders og Moders Dyder skjules, saa de ikke maa anføres som et Monster til Efterlignelse for dem, som blive tilbage? Jeg kan heller ikke indsee, — især da Præsten er den Eneste, der har Ret til at holde den offentlige Afskedstale, — at det skulde være stemmende med, hvad vi skylde Mænd, der ved Videnskab og Kunst, eller ved Bedrifter i Krigen have gjort vort Fædreland Ære, at vi ikke have Ret til at

takke Gud for dem, eller at sige til Andre: «følger dem efter!»

Tilfulde erkjender jeg, at her syndes der vistnok ofte, fordi Grænsen ikke bliver trukken der, hvor den bestemt skal trækkes, idet der bliver tillagt det Menneskelige i et Menneskes Liv mere end tilbørligt er, og der drages Vexler paa dette, som ere større end at de kunne indløses. Pas vel paa! saa snart Talen bliver om Guds Rige, om en salig Død og en glædelig Opstandelse, saa lad det altid træde saa klart frem for Tilhørerne som muligt, at hvor velsignet og rigt et Menneskeliv har været paa Alt det, som staar høist i denne Verden, saa er intet Liv dog indholdsrigt nok til, at det kan forslaae, hvis det sidste Afskedsord ved Graven lød: «Tag dit og gak!» Det levende Fremtids Haab tør og kan ikke bygges paa et Menneskes Liv og Virksomhed, men ene og alene paa, om han vandrede iblandt os som den, der havde bevaret sit Hjerte i Vorherres Jesu Christi Tro, og sit Haab ene og alene paa Guds uforskyldte Naade formedelst den Forsoning, der er i vor eneste Frelser og Forløser. Da Peter gik ind til Tabithas Dødsleie, da stode alle Enkerne omkring ham, «de græd og viste ham de Kjortler og Klæder, som samme Tabitha havde gjort den Stund, hun var hos dem,» mind altid om, naar ogsaa du har talt om

den virksomme Afdodes efterladte «Kjortler og Klæder», at de forslaae ikke; Spørgsmaalet er, om han har fulgt Skriftens Formaning: «Kast over dig som en dobbelt Kappe den Retfærdighed, som er fra Gud, sæt som en Krone paa dit Hoved den Herlighed, som er fra den Evige»; thi der er kun een Kappe, som skjuler Syndernes Mangfoldighed; men den tage vi med os.

Dette maa du udtale ved enhver Kiste, for at ikke Følget, hvortil det er saa tilbøieligt, naar det har hørt din Tak for Alt, hvad den Bortgangne har været for Sine, ikke skal slaae sig til Ro og nære et falsk Haab for sig selv; gjør altid dit til, at Herrens Ord ikke skal glemmes: «Jeg er den, som lukker op, og Ingen lukker til, og lukker til, og Ingen lukker op.» Der vil nok iblandt Tilhorerne findes nogle, som finder, at den ene Deel af Talen uden Skade kunde have været undladt; det var smukt, hvad du sagde om den Afdode, men de sporge ikke, om Herren har faaet Sit; bryd du dig ikke om deres Dom, og stil dig ikke i deres Række, «der elske Menneskens Ære mere end Guds Ære.»

En anden Sag er det med dem, der have levet et Liv, aabenbart til Forargelse for Herrens Menighed; thi har Folk ikke lært andet Latin, saa har de ganske vist lært dette: De mortuis nil nisi bene. Naar nu, som sagt, et saadant

Liv har været vitterligt for Alle, kan det saa med Rette forlanges, at Præsten skal fortie det? at han skal staae som den Eneste, der lader, som om han var aldeles uvidende om det, enhver af de Omstaaende kjender? Nei! det tør du ikke. Du maa helst, naar Familien kommer og forlanger en Tale, gjøre Forsøg paa at faae dem til at frafalde Ønsket herom; du kan bede dem nøies med Jordspaakastelsen og Fadervor; men det vil, idetmindste her paa Egnen, ikke lykkes dig at faae dem til at nøies med dette. I saa Fald har jeg mindet dem om Ritualets Ord: «Hvad sandt er og vitterligt i Menigheden, det maa Præsten med Maade og god Maaneer beskedentlig udsige, Andre til Afsky og Advarsel;» og saa har jeg i Talen bestræbt mig for den bedste Maneer, nemlig «at være Sandheden tro i Kjærlighed», vogtet mig for at sige Andet, end hvad Enhver, der kan dømme, er nødt til hos sig selv at godkjende. Det er vel ogsaa en Sag, der er værd at lægge os selv paa Hjerte, at jo større Fordring vi stille til os selv, desto mildere ere vi imod Andre, og jo dybere vor egen Syndserkjendelse er, desto mindre føle vi os kaldede til haarde Domme over Andre!

Forøvrigt er der jo intet Sted, hvor der stilles urimeligere Fordring til en Præst end ved Graven. Det forlanges, at han hos den Døde skal have

seet, hvad ingen Andre har seet, og han skal skjule, hvad der er vitterligt for alle Andre; og der er intet Sted, hvor vor Tale eller vor Taushed er udsat for saa urimelige Misforstaaelser, som der. Jeg har erfaret mange af den Slags i mit Liv, og du vil gjøre den samme Erfaring; jeg skal dog kun anføre en fra den allersidste Tid, som dog endte til gjensidig Tilfredshed. Jeg talte over en gammel Enke, der var mig aldeles ubekjendt, og jeg begyndte med at sige: «Dersom det her kom an paa at udtale, hvem og hvad hun var, saa vilde enhver af Eder bedre kunne holde Tale over hende end jeg, eftersom jeg aldrig har mødt hende paa min Vei.» Da Sønnen nogle Dage efter bragte mig mit Honorar for Talen, spurgte han mig, om han maatte udtale for mig, hvor bedrøvet han var over denne. Da dette var mig ubegribeligt, forklarede han, at det var, fordi jeg havde udtalt, at jeg ikke havde kjendt hans Moder. Da han paa mit Spørgsmaal maatte indrømme, at jeg aldrig havde været i hendes Huus eller talt med hende, og jeg derfor mente at være i min gode Ret, naar jeg havde sagt, at jeg ikke kjendte hende, svarede han: «Ja saa! naar det skal forstaaes paa den Maade, saa er der jo ikke Noget at sige til det.»

«Forstaaes! ja hvorledes skulde det dog vel forstaaes anderledes?»

«Jo! da vi gik fra Graven spurgte nogle af de Andre, om jeg vidste, hvad Deres Mening havde været; det var nemlig den, at De vilde dadle min Moder, fordi De aldrig saae hende i Kirken!»

Manden troede, hvad jeg forklarede ham, og var saa fyldestgjort ved Samtalen, at jeg, da vi skiltes ad, takkede ham, fordi han istedetfor at gaae og suurmule og uglesee mig, oprigtig havde udtalt sig for mig; thi nu var der os jo Intet mere imellem.

Forresten er der en Egenskab, som allevegne er onskelig for en Præst, men hvis Nødvendighed aldrig viser sig tydeligere end ved Ligtaler, det er, hvad der kaldes Takt; thi den kan hjælpe over mange Vanskeligheder uden at træde Sandheden for nær, men Mangelen heraf kan ødelægge meget, selv det, der er talt i den bedste Mening.

En af dine andre Embedshandlinger maa jeg omtale, saa meget mere, som den maaskee, saalænge du er ugift og ikke har Familie, kan genere dig; det er Introduktion af de saakaldte Kirkegangskoner. Du er jo i denne Henseende ikke saa uvidende, som en ældre Kandidat, der kom fra Kjobenhavn og blev Præst her i Nærheden; da Kirkesangeren nemlig Søndagen efter Indsættelsen meldte ham, at der var en Kirkegangskone, udbrød han forskrækket: «En Kirkegangskone! hvad er det for en? hvad skal jeg med

hende?» Da han havde faaet Underretning herom, spurgte han: «Kan jeg ikke gaae ned og tage hende under Armen, og føre hende ind i Kirken?» Du er bedre underrettet, og veed, at saasnart «Aleneste Gud» er intoneret, gaaer du ned i Vaabenhuset, hvor du da mødes med Konen og hendes Følge, for at tale til hende og slutte, om ikke netop med de samme, saa dog med lignende Ord, som Ritualets: «Gak nu med Fred ind i Guds Menighed og offre din Gud Lov og Tak, som har gjort saa vel imod dig; han styrke dig fremdeles til Sjæl og Legem, og lade denne din Indgang nu og altid være velsignet for hans Ansigt. Amen!»

Overhovedet vil jeg raade dig til at læse det hele Stykke i Ritualet om «Kvindernes Kirkegang efter deres Barselseng» igjennem og mærke dig det; thi det er en smuk og indholdsrig Anvisning, hvor du vil finde enhver Oplysning, som du behover.

Gjør Alt, hvad du formaaer, for at denne Skik ikke skal gaae af Brug, og lad Handlingen ikke flyttes fra Vaabenhuset til Prædikestolen, som nogle Mødre, fordi det ansees for at være fornemmere, have for Skik; forbered dig paa den lille Tale, at Alt kan skee til Opbyggelse; thi der kan være stor Velsignelse derved, og jeg veed det af Erfaring, at mere end een Moder ved

sin Kirkegang har faaet en Impuls til nyt Liv, og har bevaret det Ord, hun der hørte talt til sig alene, saalænge hun levede.

Du mødes ved denne Lejlighed undertiden med Kvinder, som ellers ikke har Øre eller Hjerte for Guds Ord, og just i en Stund, da Hjertet er mere modtageligt end ellers, fordi de have gjennemgaaet den Smerte, der ikke alene saa fuldt ud overbeviste dem om deres egen Afmagt til at standse den, men som ogsaa er bleven forvandlet til den store Glæde, at «et Menneske», der nu er hendes Menneske fremfor nogen Andens, fremgik deraf; derfor kan et godt Ord og en varm Bøn for hende finde Indgang. Dertil kommer, at medens du staaer ene med hende i det stille Vaabenhuus, hvor Sangen fra Kirken forhindrer Andre end hende fra at høre dine Ord, faaer du en Leilighed, som du ikke skal lade gaae unyttet bort, til at drage hendes Forhold i Hjemmet frem, og give mangen en Formaning, som du ellers ikke kan komme til at give!

Introduktionen er en Handling, der i Regelen finder megen Tilslutning; thi i Almindelighed vil du, naar du træder ind i Vaabenhuset, finde dette fuldt af Kvinder, som vistnok ikke alle ere komne for at opbygges, men hvoraf en Deel hører til de saakaldte «Lurere»; især naar der ventes noget «extra» i din Tale paa Grund af noget

Særegent ved Kirkegangskonens Stilling. Undertiden har jeg anmodet dem Alle, med Undtagelse af den følgende Kone, om at forlade Vaabenhuset og gaae ind i Kirken; men ellers tager jeg Konen nær hen til mig og dæmper min Stemme saa meget, at det meste af Talen gaaer dem forbi. Men i Regelen troer jeg, at de, der ere tilstede, — der er aldrig nogen Ugift — ere komne for at høre et Ord, de have godt af at mindes og tage hjem med sig; derfor skal du ogsaa holde denne Kirkeskik i Ære, saalænge du formaaer; thi om den gjælder Profetens Ord: «Fordærv den ikke; thi der er Velsignelse i den.» Og skulde du komme til en Menighed, hver den er uddød, — det kan næppe være længere siden, end at de Ældre have kjendt den — saa gjør hvad du kan, for at den kan leve op igjen; Du vil nok finde alvorlige Mennesker, der ville følge dine Ord, naar du i Kjærlighed forklarer dem, at det er Noget, som enhver christelig Ægtehustru — uægte Børns Mødre ere udelukkede — maa føle Trang til.

Det er jo muligt, at Du slet ikke kjender Konen og kan skille hende fra dem, der følge hende; i saa Fald maa du enten spørge en af dem, eller, som jeg har gjort, anmode Kirkesangeren om at stille Konen forrest, før jeg kommer ned til dem.

Der er et gammelt Ordsprog, som siger, at den, der tager Barnet ved Haanden, tager Forældrene ved Hjertet. Sandheden heraf er der Ingen, der bedre erfarer end Præsten, mens han forbereder Børnene til Confirmationen; thi som han vinder Børnenes Hjerter, vinder han ogsaa Forældrenes. Det har ofte været mig paafaldende, hvor stærkt det Baand er, som kan knyttes i denne ene Vinter, og hvor Bornene hele Livet kunne hænge ved den Mand, der har confirmeret dem; ikke mindre hvor overbærende de som Voxne kunne være i deres Dom over en Mand, som alle Andre saae ned paa; og hvor ofte horer man dem ikke mange Aar efter bekjende, at de Timer, de tilbragte hos ham, vare nogle af deres Livs bedste. Det er maaskee mest Tilfældet med Pigerne, hos hvem det undertiden kan blive et rent Afguderi, hvilket du naturligvis maa forhindre ved alle Midler, idet du altid betænker, at du har dem, ikke for at vinde dem for dig selv, men for Vorherre og Frelser; bestræb dig saa meget som muligt for kun at være en Johannes, intet Andet, som altid peger fra sig selv og hen paa ham, der er større.

Naar jeg her nærmere vil meddele dig nogle Regler, som jeg selv har anvendt, saa maa jeg strax bemærke, at jeg med dem kun har tænkt paa Landsbypræster og paa Born fra Landet,

dels fordi det ikke vil være muligt at anvende dem i Byerne, hvor der er en saadan Mængde Børn til Forberedelse, at de næppe kunne oversees, endnu mindre personlig paavirkes, dels fordi saadanne «Præstetimer» altid har forekommet mig at være saare lidet tilfredsstillende for begge Parter. Paa Landet kjende vi ethvert Barns hjemlige Forhold, har stadig fulgt det i dets Skolegang, saa vi ere kjendte med dets Charakter, og kunne tage alle mulige Hensyn til dets Individualitet, og saaledes vælge de rette Midler til at føre det frem ad Veien til Livet.

Du vil strax den første Dag, Børnene komme til dig, mærke en Forskjel imellem dem fra Hovedsognet og dem fra Annexet; de første ere vante til daglig at see dig og møde dig paa Veien, for de sidste er du fremmed, de kjende dig mest fra Skoleexaminerne, og ere derfor mere sky og tilbageholdne. Det er dog mærkeligt at see, hvor hurtigt denne Skyhed og Undseelse forlader dem, naar de blive tagne paa den rette Maade.

Det første Middel er, at du kommer til dem saa ligefrem og jævnt som muligt, og dernæst at du lægger saa megen Venlighed og Mildhed for Dagen, som du formaar. Al Hidsighed, Bitterhed, Vrede og Forsøg paa at gjøre et Barn latterligt, fordi det giver et taabeligt Svar, maa

være banlyst. For Disciplinens Skyld behøves intet af dette, for Undervisningen endnu langt mindre. Anvend i Timerne al din Flid paa «at pryde Vorherres Lærdom», saa Aandens Gaver kan kjendes, og bed ham stadig om, at det Ord, du giver Børnene, maa faae mere og mere Skikkelse i dig selv. Det er Hovedsagen ved al Religionsundervisning, og hvor dette ikke findes, der maa du frygte for, at Ordet kommer tomt tilbage.

Lad os begynde forfra.

Med Hensyn til Antagelse til Confirmations-Forberedelse og Udskrivning af Skolen, kan du ofte være i Tvivl. Der er jo en Bestemmelse om, at Biskoppen kan ansøges om Dispensation for et Barn, der mangler de nødvendige Kundskaber. Jeg har maaskee handlet urigtigt heri, men jeg har aldrig benyttet denne Udvei, fordi jeg har meent, at Ansvaret ligger paa mig, og ikke paa nogen Anden; kan jeg forsvare at confirmere et Barn med Dispensation, saa forekommer det mig, at jeg ogsaa kan gjøre det foruden denne, saa meget mere som jeg kjender Barnet og dets Forhold bedre end Biskoppen. Hertil kommer, at der under Forberedelsen ofte skeer en saadan Forandring med Hensyn til Barnets Udvikling, at den Sidste kan, i christelig Forstand, blive den Første. Det er jo dog heller

ikke «de befalede Kundskaber», hvorpaa det først og fremmest kommer an.

Naar Confirmationsforberedelsen ofte i daglig Tale kaldes «at gaae til Overhøring», da har dette Udtryk vistnok tidligere været mere betegnende end nu; jeg mener i alle Tilfælde, at det ikke bør være det længere. Tiden, hvori vi ere sammen med vore Confirmander, maa benyttes til noget Andet og Bedre, end til at «overhøre» dem. Ved enhver Skoleexamen har vi jo overhørt dem, og naar et Barn hver Dag i syv Aar har havt sin Religionstime, saa er det vel ikke uberettiget at antage, at det har havt mere end nok af Overhøring, eller at gaa ud fra den Forudsætning, at det «kan» sine Bøger og de bestemte Psalmer. Jeg har ved Berettelse af meget gamle Folk undertiden erfaret, at hele deres Boglærdom var aldeles borte, men nogle faa Psalmer fra deres Confirmationstid vare blevne tilbage, og gave dem deres eneste aandelige Næring. For at gjøre Psalmerne mere sikkre hos Bornene, har jeg opgivet Lærerne en Deel af vore bedste, og disse forlanger jeg ved Forberedelsen; med dem begynde de, naar de komme i Skolen, dem gjentage de bestandig, og de forklares nøie for dem, saa de virkelig ere blevne Børnenes Eiendom, naar de komme til mig. Om Lærerne ville føie andre til, bliver deres Sag, men de

omtalte kaldes «Præstepsalmerne», og ethvert normalt Barn kan dem; saaledes er det lettere for mig at arbeide paa, at de faae Liv i dem!

For en Ordens og en Sikkerheds Skyld faae Børnene nok et bestemt Stykke i Bøgerne for, men jeg indskrænker mig aldrig til Overhøring. Saasandt det for mig altid har staaet som min Opgave «at male Herren« saaledes for dem, at de maatte voxe i Tro og inderlig Kjærlighed til ham — Noget, hvorpaa der ikke i alle Skoler lægges Vægt — saasandt maa der tales, ikke alene til dem, men med dem. Dette er ikke altid let at faae i Gang. Jeg siger dem det i den første Time, beder dem saa inderlig jeg kan, om at indlade sig med mig, om at spørge og svare mig; jeg søger at forvisse dem om, at jeg ikke skal tage dem noget Spørgsmaal ilde op eller søge at latterliggjøre dem; thi det er kun paa den Maade, at jeg kan faae at vide, hvad der boer i dem, og saaledes rette deres urigtige Tanker. Det gaaer trevent, navnlig i Begyndelsen, men lidt efter lidt, som det mere og mere gaaer op for dem, at jeg mener dem det vel, saa svinder Frygten, og Munden aabnes. Derfor raader jeg dig: forsøg paa at faae dem til at tale med dig, ikke med Bogens, men med deres egne Ord. Naar jeg ikke sjælden har seet, at mine Confirmander senere som Voxne gik fra

mig ud igjennem Confirmandstuen, og da de stode stille og saae sig om i Værelset, naar de vel ogsaa kunde udbryde: «Her var saa godt at være!» saa var det næppe, fordi de gamle Ord vare «slagne som Brodde og Søm ind i Væggen», men jeg troer det var, fordi de maaskee der første Gang i deres Liv havde faaet Lov til at tale uforbeholdent, og faaet Svar i Kjærlighed.

Hvert Aars Almindelig Bededag og Allehelgensdag ombæres Tavlen i Kirken for at samle Bidrag til Nye Testamenter for værdige og trængende Confirmander. Disse Gaver have været saa rigelige, at jeg har kunnet give ethvert Barn sit Testamente, og de mest trængende en Psalmebog. Da de altsaa alle have et Exemplar, som altid medbringes, og som idelig benyttes, paalægger jeg dem strax, at de i Hjemmet skulle øve sig i at slaae op i det, for at Tiden ikke skal gaae hen med at søge det Skriftsted, jeg nævner; det er kun meget faa og de mindst begavede Børn, som her staae tilbage, de andre føre en Kappestrid om, hvem der kan komme først, da det er denne, der læser Stedet op.

Vi begynde altid vore Timer med en bestemt Psalme og med en Bøn. Med Hensyn til Bønnen har jeg fulgt en forskjellig Fremgangsmaade. I flere Aar bad jeg den selv, og den indeholdt to Dele, først hvad der angik det Almindelige, og

dernæst det, der angik, hvad der skulde tales om i Timen. Det stod dog bestandig for mig, at jeg maatte søge at faae Børnene mere med; jeg udpegede da hver Gang et af dem, som maatte forberede sig paa at holde Indgangsbønnen næste Gang. Der var aldrig Noget i Veien, men det traadte dog altfor tydeligt frem, at det, der blev fremsagt, gjorde snarere Indtryk af en Lektie end af en Bøn. Saa prøvede jeg at lade dem bede uden Forberedelse; men, saa nødig jeg end gjorde det, opgav jeg dog ogsaa denne Maade, og vendte tilbage til mig selv. Derfor vil jeg ikke sige, at du skal gjøre det, du har maaskee bedre Greb end jeg paa at sætte det Rette i Gang; thi det er sørgeligt, at Børn ere saa uøvede i at bede, at naar Nøden driver dem dertil, saa er det dem ikke muligt at finde de rette Ord, eller det gaaer dem som Herremanden Pasbjerg, der kun kunde en eneste Bøn, nemlig den Bordbøn, som han daglig havde hort sine Folk læse om Middagen, og som derfor, da han en Nat vaagnede i den forfærdeligste Angest for Spøgeri, begyndte:

Vor Disk og Dug er alt beredt
O Gud! af din Barmhjertighed, osv.

Benyt overhovedet enhver Leilighed til at Børnene kunne øve deres Christendom; jeg har altid

stræbt efter det, og har havt Glæde deraf. Der er jo næppe nogen Syg i Menigheden, uden at jeg har besøgt dem; for nu at stille Herrens Ord i Matth. cap. 25 saa levende frem for Børnene som muligt, sender jeg altid et eller flere Børn fra samme By til de Syge, for at de skulle hilse fra mig og spørge til dem; næste Gang, vi samles, spørger jeg da om, hvad de have oplevet, og, Gud ske Lov! det er ikke sjælden, at Børnene have faaet mere ud af Besøget, end jeg anede. Saaledes sendte jeg engang to af Pigebørnene hen til deres gamle Nabo, som længe havde været syg, han var en ærlig og eenfoldig Christen. Da de havde fremført mit Ærende, svarede han: «Hils Præsten og siig, at jeg har det godt, rigtig godt; for naar Vorherre bærer den lange Ende af Korset, saa maa vi da sagtens kunne bære den korte.» Der laa i dette Svar Stof til en lang Forklaring.

I denne Verden, som altid søger sit Eget, og sætter Penge og Gods som det høieste Gode, hvor den Grundlov, der læres Barnet fra dets Fødsel, er at samle mere og mere, thi det er i Grunden det ene Fornødne, i den er det saare vanskeligt at overbevise Barnet om det Modsatte; vi kan gjentage saa tidt vi vil Herrens Ord: «saligt er det, hellere at give end at tage,» Forældrenes bestandige og synlige Lærdom, der er dette Ord helt modsat, sidder saa dybt i Børnene, at det

ikke er muligt at faae dem til at troe det, før de komme til at erfare Sandheden deraf ved Selvoplevelse, altsaa ved at sætte dem istand til at give, og at føle Velsignelsen deraf. Det er den eneste Maade, jeg har kunnet udfinde, og den er ikke af mig selv, eftersom Herren selv siger: «Hvo, som vil gjøre min Faders Villie, skal erfare, om Lærdommen er af Gud, eller jeg taler af mig selv.»

Jeg bærer mig saaledes ad.

Du veed, at jeg raader over ikke faa Legater, som hver Jul forøges ved Tavlepengene og ved kjærlige og frivillige Gaver, — sidste Jul havde jeg 275 Rdlr. —, disse Penge uddeles til Syge og Trængende i Menigheden. I Begyndelsen gik jeg altid selv omkring og delte Pengene ud, men nu nægter jeg mig denne Glæde, og overlader den til Confirmanderne, for at de skal erfare Sandheden af Herrens ovennævnte Ord. Jeg skriver smaa Sedler, paa hvilke den Fattiges Navn og Summen er angivet paa den ene og Barnets Navn paa den anden Side; den sidste Dag før Jul, de ere hos mig, modtager hvert Barn sin Seddel og Pengene, for at de kan bringe dem omkring, see Modtagernes Glæde, modtage deres Tak og bringe mig den efter Nytaar. Skal jeg dømme efter den Iver, der er over dem, for at faae mere end een Seddel og saa mange Penge som muligt, — det

retter sig efter, om deres Hjem er nær eller langt fra den Fattiges —, og efter den Fart, hvormed disse smaa Sendebud sprede sig til de forskjellige Sider, for hurtigt at naae Maalet, saa have de visselig en Følelse af, at de ikke vandre i deres eget Navn, og at de ere glade ved at gaae.

For et Par Aar siden kom et saadant lille Sendebud til den gamle Kurvemager i B., og der forefaldt da følgende Samtale imellem dem:

«God Dag! Her kommer jeg med en Seddel og en Specie til dig fra Præsten.»

«Tak skal du have! Ja! han kan jo ikke gaae sine Ærender selv.»

«Jo! det kunde han vel nok, men han har sagt, at vi skal gaae.»

«Ja, det er ikke Præsten, jeg mener.»

«Hvem er det da? han har sendt mig og givet mig Pengene til Jer.»

«Det er godt nok; Præsten har sendt dig, men hvem har sendt Præsten? hvem har givet ham det ind, at han skulde tænke paa mig? og hvem har givet dem, der har skjænket Pengene, ind, at de fik Lyst til at hjælpe os.»

«Det veed jeg ikke.»

«Ja, da kan du nemt faae det at vide, du staaer jo med det Ny Testamente i din Haand; kan du ikke slaae det 25de Capitel i Matth. Evang. op, hen imod Enden, og læse det for mig.«

Barnet begyndte: «Da skal Kongen sige til dem ved hans høire Side: kommer hid, I min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt fra Verdens Grundvold blev lagt; thi jeg var hungrig og I gave mig at æde, jeg var tørstig osv.,» og da det var færdigt med Capitelet, sagde Kurvemageren:

«Hvem troer du saa, der er Mand for det Hele?»

«Vorherre Jesus!»

«Netop, ingen Anden; men han kan ikke gaae sine egne Ærender, derfor bruger han Mennesker, baade Store og Smaa; du gaaer ogsaa hans Ærende i Dag, lille Barn! og det er en stor, stor Ære baade for dig og for Jer Allesammen.»

Da Barnet aflagde sin Rapport, bleve vi Alle den gamle Kurvemager taknemmelige for det Ord, han havde givet os; Børnene glemme det aldrig, jeg endnu mindre; jeg gav det kun en lille Udvidelse, idet jeg lagde dem paa Hjerte: «Alt, hvad I gjøre i Ord eller Gjerning, det gjører Alt i den Herres Jesu Navn, takkende Gud og Faderen formedelst ham.»

Den sidste Time, vi ere samlede for Confirmationen, er bevæget for os Alle. Vi kjende nu hinanden, og der er kommet saa inderligt et Forhold imellem os, at det gjør ondt at skilles ad. Jeg benytter Tiden, ikke alene til at sige

dem en Deel, som ikke før har været paa Tale, men til at advare og formane hver enkelt, efter de Forhold, hvori det lever i Hjemmet, eller som det vil komme ind i i den Tjeneste, det nu skal tiltræde. Jeg slutter med at sige dem, at i Vinter har Alle kaldt dem «Præstebørnene», men at de nu paa en anden Maade er mine Born, end da vi begyndte, og som et Tegn herpaa giver jeg dem det Løfte, at jeg aldrig vil høre op med at sige «Du» til dem, enten de ere fornemme eller ringe, samt, at saalænge jeg lever, skal min Dør og mit Hjerte staa dem aabne, saa, hvis de ville søge mig, ere de hverken venneløse eller raadløse. Jeg tør raade dig til at følge denne Skik, om ikke paa min, saa paa din egen Maade; thi det, at Børnene i Alt tor søge til mig, er blevet og bliver i høi Grad benyttet, mundtlig eller skriftlig, selv mange Aar efter, og har været til Velsignelse for dem og til Glæde for mig.

Confirmationsdagen er kommen.

Den Plads, hvorpaa Børnene skulle staae paa Kirkegulvet, har undertiden voldt Præsten en Deel Bryderi; behold den Skik, du forefinder ved din Tiltrædelse, om du end ikke ganske billiger den; thi Bonderne ere i den Henseende, som i det Hele, meget konservative, og Traditionen har en stor Magt over dem, saa enhver Forandring altid modtages med en vis Mistænksomhed. Her har

det altid været saa, at Børnene staae som de sidde i Skolerne, og, da Confirmationen vexler i de forskjellige Kirker, staaer det Sogns Børn øverst, i hvis Kirke Høitideligheden foregaaer. Det har jo ikke stort at sige, og med de Ord for Øie: De Sidste skulle vorde de Første, og de Første de Sidste, — endnu mindre,

Selv om den første Altergang ikke blev henlagt til selve Confirmationsdagen, saa kunde jeg dog ønske Overhøringen henlagt til en Ugedag, f. Ex. Onsdagen, iforveien; den afbryder den rette Stemning og er trættende for alle Parter. Om du — som nok de flinke Børns Forældre helst ønske — vil høre hvert enkelt Barn for sig, eller nogle faa ad Gangen, maa du selv afgjøre. Ganske vist skal Alt foregaae sømmeligt og med Orden, men gjør dog din Examen saa kort som passende er.

Fra min Formand havde jeg arvet den Skik, at der før Løftet oplæstes og overraktes hvert Barn en Seddel, hvorpaa stod dets fulde Navn, og nedenunder et Skriftsted, der saavidt muligt var valgt med Hensyn til Barnets individuelle Stilling. Jeg fulgte denne Skik i nogle Aar, men, skjøndt Børnene i Almindelighed med stor Omhu bevarede Seddelen i deres Psalmebog, forlod jeg dog den gamle Sædvane, og har nu valgt at indføre Skriftordet, der ikke mere bliver oplæst

i Kirken, foran i Enhvers Nye Testamente. En af Grundene til denne Forandring var følgende Tildragelse, der ikke giver et ganske ringe Indblik i Hjerterne, og dertil en Stadfæstelse paa Profetens Ord: «Er mit Ord ikke som en Ild? og som en Hammer, der sønderslaaer en Klippe?»

En af Confirmanderne, en Pige, som var usædvanlig flink, var Datter af en stor, meget velhavende Gaardmand, men som var almindelig bekjendt for at være særdeles paaholdende, for ikke at sige mere. Paa denne Piges Seddel havde jeg, ganske vist ikke uden Hensyn til den Aand, der herskede i hendes Hjem, skrevet: «Hvad gavner det et Menneske, om han vandt den ganske Verden, men tabte sig selv, eller tog Skade paa sig selv.» Ordene vare beregnede paa Barnet selv, og jeg tænkte ikke paa, at de skulde bringe Frugt for Andre; men nogle Dage efter modtog jeg et Brev fra hendes Forældres Nabo, Sognefogden, til hvem jeg stod i nøie Forhold, saalydende; — jeg afskriver det ordret:

Høiærværdige!

Min Kjærlighed til Dem nøder mig til at aabenbare Dem en Misforstaaelse, som jeg vil fortælle Dem. Jeg var hos P. H. i G. i Aftes, og der var kun liden Glæde; der blev talt om, at De var hos mig igaar, men jeg forstod ikke,

hvad de meente, før de aabenbarede for mig, at P. H.s Kone ikke haver været uden Graad siden deres Datter blev confirmeret, og at de formeente, at de formedelst al deres Veltænkenhed imod Dem, var blevet saa meget fixeret, da de vidste, at de var blevet saa ringe anseet hos Dem. Af hvad Aarsag kunde de ikke begribe, da de til alle Tider var vis paa, at de haver været behjælpelig mod den Fattige og Trængende, og formeente, at hvad de havde samlet af Penge, det havde de ikke samlet med Uret, og, om det var for den Uenighed, som de havde med deres Nabo, da vilde Gud være deres Vidne, at det ikke hvilte paa dem; thi de var villig til Forlig med ham, saa snart det var muligt. Jeg vil ogsaa i al Godhed bede Dem, at det er meget gavnligt at gjenoprette denne Misforstaaelse, da den vil foraarsage meget især til Sjælens Frelse, som De nok kan tænke; naar Tilhorerne ikke have Kjærlighed tll deres Sjælesorger, da er det meget farligt at omvende dem, og det er min Hjertens Ønske, at det maatte skee, at De vilde tilmelde mig igjen et Brev, som jeg kunde forklare for dem til Kjærligheds Bevis.

Kjærligst

P. N.

E. Skr. Skrevet af et oprigtigt Hjerte for at ønske Dem og vise Dem mit oprigtige Venskab. Vær hilset mange Gange!

Da jeg har foresat mig, aldrig at forhandle slige Sager med mine Sognefolk skriftlig, bad jeg i mit Svar om at lade Pigens Fader komme til mig; dette gjorde han meget villig, og, da jeg havde forklaret mig for ham, for hvem det egentlig var Hovedsagen, at han ikke skulde staae til Skamme for de andre Beboere, gik han meget veltilfreds fra mig, hvilket han viste ved i Fremtiden at fordoble mit Høitidsoffer.

Kirkecatechisationen er paa en Maade en Fortsættelse af Confirmationen; den er et Baand imellem denne og Livet, som du maa sørge for ikke brister, og hvor det allerede er det, maa du gjøre, hvad du formaaer, for at faae det knyttet igjen; thi selv om du aldrig bliver eller kan blive nogen Harms, fordi hans Catechisationer, der droge Folk til sig flere Miil borte, vare nøie udarbeidede Foredrag og af et andet Indhold, end der er fornødent her paa Landet, saa er dog Catechisationen paa den jævne og eenfoldige Maade, hvorpaa den øves hos os, til stor Velsignelse, om ikke af anden Aarsag, saa af den, at den i flere Aar giver os Leilighed til at mødes med de Unge, og til at holde de Minder levende, der have været til stor gjensidig Glæde. Den holdes — med Undtagelse af den Sondag, da der holdes «Ungdomscommunion», og derfor tales med disse om Nadveren — altid til Sidsttjeneste,

og jeg indrømmer gjærne, at naar man har kjørt et Par Miil, har havt Altergang i den første, Gudstjeneste med Daab og andre ministerialia i den sidste Kirke, saa er man træt, og Trætheden indbyder til at lade Catechisationen fare. Jeg tilstaaer, at jeg ofte har havt denne Fristelse at overvinde, men jeg har altid bagefter fortrudt, naar jeg har givet efter for den.

Hvor Kirkecatechisationen er ophørt, kan der være forskjellige Aarsager dertil. Det er ikke alle Præster, der kan catechisere til Opbyggelse; det er en særegen Naadegave, og jeg har kjendt flere, som prædikede godt, men som catechiserede meget daarligt; en af de tidligere Præster har dertil maaskee været en stræng Mand, der har ladet sin Overlegenhed føle altfor meget. Du har nok hørt om den Rædsel, der faldt over de Unge i Menigheden, naar Biskop N. N. visiterede, og som gik saa vidt, at en Kirkesanger tog sig selv af Dage, da det ringede sammen til Gudstjenesten; han gjorde ved sit barske Væsen Ungdommen saa forskræmt, at han næsten ikke kunde faae noget Svar paa sine Spørgsmaal. Da han saaledes engang under Overhøringen havde arbeidet sig meget vred, og i Hidsighed standsede foran en Dreng med det Spørgsmaal: «Hvem har skabt Verden?» løftede Drengen den høire Arm i Veiret, som for at værge sig, og svarede i sin

Befippelse: «Det var ikke mig!» At Lysten til at møde under saadanne Forhold forgaaer baade Ældre og Yngre, det kan virkelig ikke forundre Nogen.

Der kan være en anden Aarsag. Der begynder i den senere Tid fra en vis Kreds at høres Røster, som ville slaae fast, at Catechisationens Tid er forbi, fordi det ikke er værdigt for voxne Mennesker at staae frem i Kirken og lade sig examinere. Ja! det gaaer ofte i det Aandelige som i det Legemlige, at Mennesker blive voxne før Tiden, og det er aldrig godt; det er en gammel Sygdom, som ogsaa Paulus omtaler: «I ere allerede blevne mætte, I ere allerede blevne rige, I ere blevne Herrer foruden os.» Denne Sygdom har ganske vist ikke sin Rod i Ydmyghed, men der ligger maaskee en Undskyldning for den i selve Danske Lov. Naar denne nemlig taler om den Catechisation, som skal holdes hver Søndag, og hvortil alle Ugifte indtil det een og tyvende Aar skulle møde, saa forstaaer den derved kun en «Overhøring», «en Forklaring af Børnelærdommen med Luthers Udlægning, paa det de Gamle saavelsom de Unge ret til Grunde maa forstaae samme Lærdoms Mening, og den vide at føre til Brug i Liv og Levnet»; hvilket jo med andre Ord vil sige: en stadig Gjentagelse af Catechismus og Huustavlen Søndag efter Søndag; men forholder

dette sig saaledes, var det vel ikke saa urimeligt, at det endte med, at Menigheden ikke følte Nødvendigheden heraf.

Det nytter derfor visselig ikke, om du vil forsøge at faae Catechisationen tilbage i denne Form; thi det vil ikke lykkes; derimod vil jeg anbefale dig en anden, som jeg har seet anvendt af en gammel Provst.

Du veed, at det ifolge D. L. ikke alene er Biskopperne, der skulle visitere, men ogsaa Provsterne. Det hedder: «De skal være Superintendentens Medhjælpere, at tilholde Kirke- og Skole-Tjenere at gjøre deres Embede og see til, at alting gaaer allevegne skikkelig og ret til. De skulle een Gang i det Ringeste, eller oftere, om Aaret, om Superintendenten det nodigt eragter, besøge alle Sognene i deres Provstie, og forfare, hvorledes Præsten prædiker, udlægger Børnelærdommen, uddeler Sakramenterne, og om de i alle Maader staae deres Embede for, og pryde det med et godt Levnet.» Jeg har altid, fordi Biskopperne, især naar de blive gamle, saa sjælden kunne visitere paa Grund af de store Stifter, beklaget, at Provsternes Kirkevisitatser ere hørte op, og at deres Embede mere og mere miste den kirkelige Charakter. Denne Mening deltes af den omtalte Provst, og efter Samraad med sin Biskop, eller snarere efter Opfordring af denne,

forsøgte han atter indføre den gamle Skik. Fra Præsternes Side frygtede han ingen Modstand, heller ikke fra Menighederne med Hensyn til Gudstjenesten, derimod var han mere ængstelig med Hensyn til Catechisationen, som var død ud i flere Sogne, og som i al Fald var ukjendt for den yngre Slægt, den, det netop gjaldt om at faae i Tale. For nogenlunde at sikkre sig, henstillede han til Provstiets Præster, hvem af dem, der ønskede at gjore Forsøget med Visitats første Gang, og, da dette var afgjort, bad han den, hos hvem det skulde være, om fra Prædikestolen om Sondagen at oplæse et Cirkulære fra Provsten: at næste Onsdag vilde der i Kirken blive holdt Gudstjeneste tilligemed Catechisation af Provsten, hvortil Alle bades at komme. Slutningen lød omtrent saaledes: «Provsten ønsker, at den yngre Deel af Menigheden efter Prædiken vil træde ud paa Kirkegulvet, for at han kan tale med den om de Ting, der høre til Guds Rige. Han beder Menigheden gjort bekjendt med, at han ikke kommer for at holde Examen med de Unge, men ene og alene i samme Hensigt som Apostelen Paulus udtaler i de Ord: «Jeg længes efter at see Eder, at jeg kunde meddele Eder nogen aandelig Naadegave, saa I maatte styrkes, det vil sige, at vi hos Eder maatte opmuntres tilsammen ved fælleds Tro, baade Eders og min. Jeg taler til

dem, der have faaet samme dyrebare Tro som vi, ved vor Guds og Frelsers Jesu Christi Retfærdighed».

Dagen kom, og den temmelig store Kirke var propfuld af Gamle og Unge. Da Præsten havde endt sin Prædiken, skulde Catechisationen begynde, og det Øieblik blev imødeseet med en vis Spænding, fordi det var aftalt, at Kirkesangeren ikke, som i ældre Tid, naar han sang det sidste Vers af Psalmen, skulde aabne Stolene og vinke de Unge ud; for at undgaae Skin af den mindste Tvang skulde Alt komme af sig selv. Da Psalmen sluttede, fyldtes hele Kirkegulvet fra øverst til nederst af to Rækker, som endog i den nederste Deel af Taarnet maatte staae dobbelt, og iblandt dem var ikke alene nys Confirmerede, men Nogle imellem tyve og tredive Aar. Dette Syn gav den gamle Provst Varme i hans Tale, saa den hele Handling blev til Opbyggelse for Alle, ikke mindst for de Gamle, der kom de Dage fra fordum ihu. Et Udtryk herfor var det, at da Alt var forbi, kom en gammel Smed hen og tog Præstens Haand med de Ord: «Tak! Det var den skjønneste Dag, jeg længe har havt».

Saaledes troer jeg ogsaa, kjære Søn! at du skal bære dig ad, for at hente det Svundne tilbage, og jeg haaber da, at det skal lykkes for dig; det er her som altid ikke nok for en ung

Mand at have Nidkjærhed, han maa have den med Forstand, ogsaa i de skiftende Tider; thi Hovedsagen for enhver Præst er jo dog ikke at finde sig i, hvad Kirken kan taale at miste, men at sætte Alt det i Værk, hvorved den kan trives.

Saavidt jeg kan skjønne har Ophøret af Catechisationen i Kirken bidraget til, at den saakaldte Bibellæsning i de senere Aar mere og mere har havt Fremgang. I min Barndom var den, idetmindste i sin nuværende Form, aldeles ukjendt, medens den private Læsning af Bibelen i Familierne og Hjemmet var ganske anderledes almindelig og alvorlig end nu. Om Bibellæsningen, den offentlige, hænger sammen med et vaagnende Menighedsliv, tor jeg ikke afgjore, — det vilde jo i al Fald være saare glædeligt, om det var saa, naar den kun ikke bidrog Sit til, at Læsningen i Hjemmet og den gamle Huusandagt hørte op.

Som sagt, i min forste Embedstid var den ukjendt her paa Egnen, og jeg veed ikke noget Sogn, hvor den blev holdt. Senere hen kom den enkelte Steder i Gang, og de Præster, der begyndte, fik Ord for at være særlig nidkjære. Om Bevæggrunden til, at ogsaa jeg begyndte, var fri for alt Ureent og Egenkjærligt, det tor jeg virkelig ikke paastaae, det er nu saa mange Aar siden —, men jeg erindrer bestemt, at hvad der

gav det sidste Stød til, at ogsaa jeg begyndte, var følgende. En Dag kom to Mænd, hvoraf den ene, en Murer, var af mine Sognefolk, den anden en Gaardmand fra et Sogn halvtredie Miil borte. Den Første havde arbeidet hos den Sidste, og en Aften vare de komne til at tale om Bibelen, og om, at der var saameget i den, som de ikke forstode. Som Noget, der var og blev anseet for en uløselig Gaade for Gaardmanden, anførte han Hebr. 7. Cap., hvor der staaer, at «Melchisedek var uden Fader og uden Moder»; thi hvorledes det kunde gaae til, gik langt over hans Forstand. Da de nu begge stode lige tvivlraadige overfor denne Gaade, sagde Mureren: «Ja! jeg veed nok et Raad; overmorgen er det Søndag og jeg gaaer da hjem, saa kan du gaae med, og, efterat vi have hørt Prædiken, kan vi tale med Præsten om Sagen, hvis han da kan give nogen Oplysning». Saaledes skete det, vi talte om dette og om mange flere Steder i Bibelen, hvorpaa de begge forlode mig, efterat jeg havde sagt dem, at de til enhver Tid vare mig velkomne.

Dette Møde gav mig en heel Deel at tænke paa; thi at en Mand agtede et enkelt Spørgsmaal, der havde pint ham, saa meget værd, at han vandrede fem Miil for at faae Oplysning, var mig en gribende Commentar til de Ord: «Se, de Dage

komme, siger den Herre, Herre, da jeg vil sende Hunger i Landet, ikke Hunger efter Brød og ikke Tørst efter Vand, men efter at høre Herrens Ord. Og de skulle vanke hid og did, fra Hav indtil Hav, og fra Norden indtil Sønden; de skulle løbe omkring for at søge efter Herrens Ord, men de skulle ikke finde det»; og bragte mig paa de Tanker, at disse to Mænd næppe vare de Eneste, der trængte til Veiledning, samt at jeg bedst kunde give denne ved den saakaldte Bibellæsning.

Jeg bekjendtgjorde altsaa en Søndag samme Efteraar, hvad jeg havde tænkt paa. At holde Bibellæsning en Vinteraften i den iskolde Kirke var ikke til nogen Nytte, deels fordi alle Gamle og Svage, som paa den Tid ikke kom i Kirken om Dagen, endnu sikkrere vare udelukkede om Aftenen, deels fordi Veiene ofte paa den Tid vilde være ufremkommelige. Jeg valgte altsaa at holde Forsamlingerne rundt omkring i de større Bøndergaarde i de forskjellige Landsbyer, og meddelte, at Enhver, som ønskede mig hos sig, kunde underrette mig derom. Vel indsaa jeg, at det kunde blive strænge Toure til Annexet med et Par Miils Kjørsel frem og tilbage i Mulm og Mørke, samt med en Timestids Talen under de meest uhyggelige Omgivelser, men herved var Intet at gjøre, hvis min Plan skulde udføres. Havde jeg Ret til at slutte fra Indbydelsernes

Mængde til Længselen, saa maatte denne være meget stor; viste det sig end snart, at ogsaa en god Sag kan misbruges, og den Ene ikke vilde staae tilbage, fordi jeg havde været hos Naboen, saa viste dog den store Trængsel af Mennesker, der var tilstede, at de haabede at finde Noget, som de savnede.

Vi begyndte Kl. 7 om Aftenen, efterat Dagsgjerningen var tilende; alle Dørene maatte staae aabne, ethvert Hul i Huset var fuldt, saa jeg maatte staae i en uafladelig Træk; og, hvad det Værste var, Belysningen blev tilveiebragt paa den Maade, at enhver Tilhører medbragte sit Tællelys, som de pudsede med Fingrene, og som saaledes udbredte en utaalelig Os i alle Værelser, ja henimod Slutningen, paa Grund af den slette Luft, blev saa stærk, at det ene Lys efter det andet gik ud, og lod os tilsidst staae uden anden Belysning end den, som en eneste Praas, der holdtes i Live ved at stilles i et utæt Vindue, kunde frembringe. Men Stilhed og Opmærksomhed var der ved Slutningen som ved Begyndelsen, og, naar en Psalme havde endt Mødet, samledes jeg med nogle Naboer, som vare indbudte af Værten til et tarveligt Maaltid, saa Klokken ofte blev elleve, før jeg kom hjem.

Paa denne Maade gik det i flere Aar; vi sang en Psalme, jeg bad en kort Bøn, oplæste saa et

Stykke af den hellige Skrift, og knyttede dertil en længere Udvikling og Forklaring. Det varede dog ikke meget længe, inden der opkom en Tvivl hos mig, om denne Maade at tage Sagen paa var den rette, og denne Tvivl tog stadig til, saa den tilsidst tog den Glæde og Sikkerhed, hvormed jeg var begyndt, fra mig.

Naar Moderne vare sluttede, blev der bestandig hos mig en Frygt tilbage, om det ikke var mig, der havde talt, istedetfor at lade Vorherre ene tale, og, om jeg ikke ved min megen Tale gav det Udseende af, at det egentlig var mig, der gav hans Ord den rette Vægt, og saaledes skjod hans Myndighed tilside, kort sagt, om det i Sandhed var en virkelig Bibellæsning, eller om det ikke snarere var en Læsning over end af Bibelen. Jeg tænkte mig tillige, at der kunde være dem iblandt Tilhorerne, der fik det Indtryk, at det ikke uden mig nyttede at læse i Skriften, og de kunde jo maaske ogsaa faae en Mistanke om, at ieg havde ingen ret Tro til, at Herrens Ord alene, uden Forklaring, formaaede at udrette det, hvortil han havde sendt det.

Ved bestandig at gaae og tænke paa Sagen, blev jeg mere og mere nervøs — det kan en Landsbypræst ogsaa blive —; jeg talte med mine Nabopræster, der brugte den samme Methode som jeg, men der var kun een af dem, der nogen-

lunde forstod mig; en anden meente, at man skulde vogte sig for at blive skrupuløs.

Imidlertid foretog jeg en Forandring lidt efter lidt, idet jeg mere og mere indskrænkede min Forklaring, og endelig en Aften gav Tilhørerne tilkjende, at jeg var kommen til den Overbevisning, at jeg havde givet dem for meget af mit Eget og for lidt af Herrens, og derfor vilde vi i Fremtiden komme sammen med hinanden til Læsning af Bibelen, saa at jeg kun, hvor der forekom Noget, der var dem uforstaaeligt, vilde tilføie en kort Forklaring. Jeg tilføiede, at det vilde være mig kjært, at Enhver, der savnede Klarhed, vilde gjøre mig Spørgsmaal, saa der kunde komme en Samtale igang.

Det skal ikke nægtes, at medens Tilhørerkredsen i Begyndelsen vedblev at være lige stor, saa tog den lidt efter lidt af — hvilket desværre bestyrkede mig i Sandheden af den Tvivl, jeg havde havt —, men en heel Deel Trofaste have stadig holdt ud, og det er de Stille i Landet, for hvem Ordets Livsmagt i sig selv er stærkt nok.

Du kan komme til fremmede Egne, hvor du træffer paa andre Forhold end her, og du forstaaer maaske endnu ikke ret, hvad jeg har tænkt i denne Sag; men overvei det noie, for du tager din Bestemmelse. —

Endnu har jeg Noget at tilføie. Ved Siden af geistlig Virksomhed fordrer Staten en verdslig af dig. Der klages meget fra visse Sider over, at der kræves for meget, altfor meget af Indberetninger og Attester, at der ødes altfor megen Tid, som kunde anvendes meget bedre, paa Fattig- og Skolevæsen osv. Ja! dersom man virkelig var sikker paa, at Tiden blev anvendt bedre, var det maaskee ønskeligt, at noget af den Slags toges fra os, — skjøndt jeg aldrig har følt mig trykket deraf; men det er langt fra mit Ønske, at den Tid skulde komme, da alle de timelige Berøringspunkter, der binde vore Menigheder til os, skulde høre op; thi vi have dem behov som Banebrydere og Hjælpere, hvorved vi kunne faae Hjerterne aabne for noget Høiere.

Om Eet vil jeg bede dig, betragt ikke din verdslige Embedsgjerning som de saakaldte store Aander, der ansee alt Sligt for dem uværdigt, og som derfor i den Retning henfalde til Uorden, Glemsomhed og Sjudskeri. Saalænge du er her hos mig, vil du jo let kunne faae enhver Oplysning, som du behøver, og du vil aldrig fortryde, at du med Samvittighedsfuldhed sætter dig ind i det, der kun synes af liden Værd, og som dog er nødvendigt; thi ogsaa heri er det tilbørligt at følge Apostelens Ord: «Vi give ikke i nogen

Ting noget Anstød, paa det Tjenesten ikke skal blive lastet».

Naar du har faaet et nyt Embede, og du er bleven indsat, saa maa du begynde at gjøre dig bekjendt med Mennesker og Forhold i din Menighed. Der er vistnok en stor Deel, der vil komme dig imøde med megen Venlighed; dem maa du være taknemmelig, uagtet der ogsaa iblandt dem kan være Nogle, ved hvis Imødekommen der er Grund til at tænke paa Ordene: Timeo Danaos dona ferentes; thi ofte har de, som man siger, «Noget bag Ørerne», og Mange ere ikke tilboielige til «at give Æblet bort, før de veed, at de kan faae en Pære for det». Derfor tag imod Enhvers Venlighed, men agt paa din Frihed.

Jeg husker godt, at da jeg ukjendt kom hertil, havde jeg Besøg af en større Jordbruger her i Sognet, som kom for at byde mig velkommen. Det fremgik snart af vor Samtale, at den egentlige Grund til Visiten var den, at han, fordi jeg var fremmed, vilde give mig en Charakteristik — han udtrykte sig «give dem en Omgang» — af hver Familie i Sognet, navnlig i religiøs og sædelig Forstand, for at jeg iforveien kunde vide «hvorledes jeg skulde tage dem», — sig selv dog

undtagen. Saa uerfaren og fremmed jeg end var, var dette Tilbud dog min Følelse saa meget imod, at jeg havde Mod til at frabede mig det, da jeg selv helst vilde danne mig min Dom ved at besøge dem, og give hvert Huus en «Omgang». Til dig vil der vistnok ogsaa komme saadanne tjenstvillige Aander, som just ikke af de reneste Bevæggrunde søge at komme «i Forkjøbet» hos Præsten, og derved idetmindste ligeoverfor de andre Beboere faae Skin af, at de har mere at sige hos Præsten end Andre, der i Beskedenhed holde sig borte fra ham — indtil videre. Det hører med til enhver Præsts Erfaring i denne Henseende, at i Aarenes Løb vil det skee, at de Første blive de Sidste, og de Sidste de Første.

I sin store Tale i Athen omtaler Apostelen, «at Gud har bestemt Menneskene forordnede Tider og visse Grændser for deres Boliger», og saaledes forholder det sig ogsaa med vore Præsteembeder. Skal Nogen udrette alt det, hvortil han har faaet Evner, saa er det ikke alene nødvendigt, at han strækker sig saavidt som han formaaer, men ogsaa, at han lærer at standse, at begrændse sig, og ved ethvert Skridt mindes Skriftens Ord: «Aandens Aabenbarelse gives hver til det, som er nyttigt», altsaa vel ogsaa indenfor den Grændse, der er sat os. Derfor er det godt,

at om vi ikke selv kunne finde den rette Grændse for vor Virksomhed, saa er de rette Skranker sat os i Tiden og i vore ældgamle Sognegrændser.

Hvor mange Præster ere ikke før dig vandrede op ad Trinene paa den gamle Prædikestol, hvor mange bortfarne Slægtled har ikke samlet sig omkring dem. De ere forlængst borte, de hvile eller have hvilet en Tid paa Kirkegaarden herudenfor, og du tager næppe en Skovlfuld Jord, for at kaste den paa Kisten, uden at det er Støv af En eller Anden, som nu i Løbet af tusinde Aar ere baarne herhen. Men alle disse Slægter angaa ikke dig, du har intet Ansvar for dem, og de skal ikke afsige nogen Dom over dig; men der er een Slægt, som er «lagt paa dig», for hvilken du er Vogter og Hyrde, det er den, du lever med, boer iblandt, græder og glæder dig med; paa dens Dom beroer dit Eftermæle, det er den, der kan give dig dit Livs bedste Glæder, men det er ogsaa den, der har Ret til at kræve dig, ganske og aldeles, for sig alene.

Du har hørt den nuværende Slægts Dom over flere af dine Forgjængere, den nærværende skal engang afsige sin over dig; mange Domme ere skjæve og uretfærdige, thi den Slægt, der levede med dem, har ikke dømt uhildet, hvormeget mindre da den, der fulgte efter; mange af disse Mænd ere glemte, ogsaa du skal glemmes; thi

de, der kunde være de rette Vidner for eller imod dig, ere borte og kunne ikke kaldes for menneskelig Ret.

Tænk aldrig om dig selv, at du ikke kan undværes eller erstattes. Der levede for nogle Aar siden en Præst her i Jylland, han var elsket og agtet, og hans Kirke var fuld af Folk, endog fra fjernere Egne; i de ni Aar, han var der, blev den Kreds, for hvilken han syntes uerstattelig, større og større. Næppe tredive Aar efter vandrede en Reisende igjennem hans gamle Menighed og søgte efter hans Ihukommelse, men der var kommen en ny Slægt, «som ikke kjendte Josef»; Enkelte huskede hans Navn, men ellers syntes der ikke at være noget Spor efterladt af ham. Saaledes saae det ud, men saaledes kan det jo dog umuligt have været, at Alt, hvad han havde virket, havde været forgjæves, nei! der var kommen en ny Slægt, hans Slægt laa paa Kirkegaarden, det var den, som havde tilhørt ham, som havde faaet hans Velsignelse, og som havde taget den med sig i Graven. Derfor, kjære Søn! arbeid, tænk ikke paa Eftermælet hos den kommende Slægt, men giv din Slægt hele dit Liv, Arbeide og Kjærlighed. Gud være lovet! han er den, som skal dømme os; men de, som leve indenfor dine afstukne Grændser, Gamle og Unge, Troe og Utroe, dem Alle er du «en Skyldner».

Dine Grændser. Den lokale Grændse er Sognegrændsen, der er slaaet fast i dit Kaldsbrev; den danner Kredsen for din Virksomhed, og du skal ikke gaae udenfor den, saalænge der trænges til dig indenfor den. Jeg traf engang en yngre Præst, der i nogle Aar havde været i sit Embede; han følte sig nu draget andetsteds hen, begyndte ikke alene at søge andet Embede, men reiste vidt omkring og lod sin Røst lyde, uden egentlig at være meget hensigtsfuld imod sine Embedsbrødre. Paa mit Spørgsmaal: hvorledes han kunde faae Tid til denne Omstreifen? svarede han: «Ja! jeg har nu været saalænge i min Menighed, at der ikke er mere at gjøre; De skulde engang komme hen at besøge mig, saa skulde De faae at see, hvor Alt er bragt i Orden; jeg troer nok, at jeg tør kalde det en Mønstermenighed, og derfor er jeg færdig». Ligeoverfor en saadan Mand, der allerede i en saa ung Alder havde naaet det Maal, som jeg vel vidste, at jeg aldrig skulde naae, havde jeg Intet at sige, men jeg beholdt en stærk Tvivl, om han ikke snarere stod ved Begyndelsen end ved Enden; jeg kunde ikke frigjøre mig for den Tanke, at han, Sandheden tro, burde have sagt: «Jeg er desværre langt borte endnu». Han var færdig! Det bragte mig til at tænke paa Herrens Lignelse: «Uddrag først Bjælken af dit eget Øie, og da kan du see

til at uddrage Skjæven af din Broders Øie». En ærlig Christen hugger hver Dag med Øxen en Splint af sin egen Bjælke; men, naar kommer den Stund, da han kan sige: «Nu faldt den sidste Spaan, nu er jeg færdig, saa jeg kan give mig i Lag med min Broder?»

Den Præst, der mener, at han er færdig inden sine egne Grændser, vil jeg, før han slaaer sig til Ro, raade til at læse Paulus's Ord: «Vi tør ikke regne os iblandt eller ligne os med Somme, der prise sig selv; thi ikke den, der priser sig selv, holder Prøve, men den, som Herren priser», og at mærke sig dem.

Du har frivilligt søgt Embedet, men Menigheden har ikke søgt dig; det vilde derfor være Uret at forlange, at den skulde føle sig bunden til dig, naar du ikke føler dig bunden til den. Der kan opstaae en dyb Uoverensstemmelse imellem en Præst og hans Menighed; Forkyndelsen, for at nævne een Aarsag, kan f. Ex. være saaledes, at den ikke tilfredsstiller den allerbilligste Fordring. Det var vel under saadanne Forhold ønskeligt, om der gaves Menigheden Frihed til at søge andetsteds hen, hvor dens Trang bedre kunde tilfredsstilles. Jeg er ikke blind for, at dersom denne Fordring paa Frihed blev opfyldt, vilde der ogsaa være Fare for, at de, som benyttede den, kunde falde i andre Snarer; men

Eet ønsker jeg af mit ganske Hjerte, det er, at hvis der kommer en saadan Tilladelse til Frihed, at denne da, som ene og alene gives for Samvittighedens Skyld, ogsaa altid maa tjene Samvittigheden, og intet Andet; at den altsaa aldrig maa blive benyttet af urene Bevæggrunde, som personligt Uvenskab, Bekvemmelighed eller Partivæsen; thi den er visselig et tveægget Sværd; men hvor er det Gode, som vi syndige Mennesker ikke kunne forvandle til noget Ondt?

Før jeg slutter, maa jeg fremsætte et Ønske, som jeg veed vil blive opfyldt af mine kjære Børn, naar det udtales for Eder.

Efter Naturens Orden gaaer jeg først bort, I blive tilbage, saa den trofaste Moder sammen med Eder vil komme til at staae omkring min Kiste; jeg takker Gud for, at vort Samliv altid har været saa inderligt, at I ville staae der med Taarer, om end med Haabets, det levende Haabs, at jeg istedetfor Træthed har funden Hvile.

I mange Aar har jeg bestemt, hvor jeg vil hvile. Vor Kirkegaard er ikke hyggelig; trælos

og udsat for alle Vinde afgiver den kun meget faa Steder, hvor man kan sidde uforstyrret i sine egne Tanker. Men nede i Krogen, i det sydvestlige Hjørne, tæt op til Diget, staaer en gammel Hyld, som hvert Aar bærer Blomster og Bær; under den har jeg ofte staaet og seet baade et Billede paa Ydmyghed, fordi den tager tiltakke med enhver Plads, som intet andet Træ vil noies med, og paa det Liv, der synes borte, men kun venter paa Foraarets Varme, for atter at komme frem. Under den vil jeg ligge; naar ingen af Eder mere kan vandre derned, for at lægge en lille Krans paa Graven, saa vil den drysse sine simple Blomster ned over den.

Jeg ønsker ikke at begraves «i Stilhed», men heller ikke med «Stads». Føler Nogen, at han skylder mig Tak til Afsked, saa lad ham komme med. En af mine Kjæreste vil nok give mig et Par Ord — ikke for mange og alle Sandheden tro, glem ikke min Skrøbelighed over Eders Hjerters Taknemmelighed — med paa Veien. Hvad jeg saa ofte har udtalt, gjentager jeg atter her: naar Kisten er sat i Graven og Jordspaakastelsen er skeet, bedes den Herrens Bøn, som han altid i mit Liv gjorde til min Støttestav, og til Slutning synges det sidste Vers af Psalmen paa Søndag Septuagesima: «O Viingaardsmand» osv.

Naar da engang du bytter Lønnen ud,
Tænk paa min Trang
(Min Gjerning var for svang)
Med din Naade, søde Gud!
Thi naar jeg seer
Hvad jeg gjør,
Og jeg spør'
Om hvad jeg har fortjent?
Det intet er bevendt.
Jesus! tænk derfore paa,
Jeg selv Intet kan formaae,
Lad mig Løn af Naade faae!

Gaaer saa atter hjem til den gamle velsignede Præstegaard, og det er min Bøn, at Eders Sødskendekjærlighed, naar ogsaa Moder er borte, maa være «som Duggen, blomstre som Lillien og slaae sine Rødder som Libanon».

I ville vel sætte en Steen paa min Grav, som skal betegne Stedet, ogsaa naar den nye Slægt har glemt mig. Hvad skal der staae derpaa, foruden Navn og Stilling?

Man skulde synes, at Svaret var let, og dog har jeg længe tænkt over det, uden endnu at være kommen til en bestemt Beslutning. Hvor er det svært at finde et Ord, der i Korthed skal danne et Udtryk for et Menneskes hele Liv, og dog ikke gaae et Haarsbred udenfor Sandheden! Jeg veed, og derfor skriver jeg dette, at dersom I skulde vælge dette Ord, saa blev det mere et

Udtryk for Eders Kjærlighed end for Sandheden, og det er Grunden, hvorfor jeg har villet søge efter mit eget Skudsmaal. Det er vel ogsaa Aarsagen til, at jeg paa enhver Kirkegaard altid har søgt efter Gravskrifter.

Engang traf jeg paa en Landsbykirkegaard et Mindesmærke over en Præst, der havde været min Skolekammerat; Menigheden havde bekostet det og givet ham det Vidnesbyrd:

Christus var i hans Hjerte
Og hans Hjerte var paa hans Tunge.

Jeg syntes, at det var smukt og vistnok betegnede Manden rigtigt og træffende; men jeg følte, at det indeholdt saa meget, at jeg ingen Ret havde til det.

Ofte har jeg tænkt paa Herrens skjønne Ord til Maria:

Hun gjorde, hvad hun kunde!

det var dog den skjønneste Gravskrift, der kan tænkes; men jeg kan ikke med Rette faae den; thi mit ringe Arbeide har kun saa lidt svaret til de Evner, der bleve mig betroede, at jeg langt snarere kan lignes med den Tjener, der gravede sit Pund ned.

Nu er jeg standset ved 1. Tim. 1, 15: «Det er en troværdig Tale og aldeles værd at annam-

mes, at Christus Jesus kom til Verden, at gjøre Syndere salige»; lad disse Ord komme til at tale fra min Liigsteen til dem, som gaae forbi. De følgende Ord: «iblandt hvilke jeg er den største», er det bedst at udelade, ingenlunde fordi jeg vil nægte deres fulde Anvendelse paa mig; thi jeg formaaer ikke at anstille nogen sand Sammenligning med Andre, — der er kun Een, som kjender Hjerterne —, og jeg sætter mig derfor saa gjærne paa den laveste Plads, nei! men fordi den udvortes Ydmyghed og Beskedenhed ofte kun bæres for at skjule den indvortes Selvtilfredshed, og derfor kunde Mange af dem, der læste Ordene, mene, at de sagde for meget, og derfor ikke var nogen sand Bekjendelse..

Og nu Farvel! Altid har jeg bedet, og altid vil jeg bede for Eder, «at vor Gud vil agte Eder sit Kald værdige, og med Kraft fuldkomme al ham velbehagelig Godhed og Troens Gjerning, paa det Vorherres Jesu Christi Navn maa herliggjøres i Eder, og I udi ham, efter vor Guds og den Herres Jesu Christi Naade». Amen!

Men der han red over Riber Bro,
Da red den Herre alene.

III.

Den gamle Præstegaard laa i en Egn med et barskt Klima. Om Vinteren faldt Snemasserne saa høit, at Smaahusene paa den træløse Egn kunde aldeles skjules, og Stormene Foraar og Efteraar vare saa heftige, at ethvert plantet Træ maatte bøie sig for dem, hvis det ikke skulde knækkes, og det ansaae det for sikkrest ogsaa efter Stormen, at beholde denne Bøining imod Øst.

Under saadanne uheldige Omstændigheder kunde det jo aldrig falde den beregnende og forsigtige jydske Bonde ind, at gjøre Forsog paa ved Plantning af Lætræer at bryde Stormens Magt; fandtes der ved Gaardene en lille tarvelig Urtegaard — «æ Kalgor», saa var det det Hele, længere gik Risikoen ikke.

Ved Præstegaarden fandtes der ganske vist en Have, men hvor var den tarvelig! de forrige Præster havde aldeles forsømt den, den nuværende

Præst meente, at der ikke burde sættes Noget paa den, og paastod, at det baade paa Grund af den daarlige Jord og det skarpe Klima var rigtigst, at den passede sig selv.

Hans Kone havde vel andre Tanker, men selv for hende stod det som et uopnaaeligt Maal at faae Noget ud af den; hun elskede Blomster, men «hvor skal man plukke Roser, hvor ingen Roser er?», derfor kjørte hun engang hvert Foraar hen til en Veninde paa en Herregaard et Par Miil derfra, og kom hjem med tre-fire Slags Sommerblomster, som da bleve plantede i den lille, kun nogle faa Alen store, Plaine midt i Haven, hvor der paa en Sokkel, som var en Rest af den gamle Klosterkirke, stod en rund Træsoile, hvorpaa Initialerne til Præstens og Fruens Navne prangede, omgivne af en grøntmalet Krands.

Der fandtes kun to gamle Frugttræer, som havde staaet der i flere Menneskealdere. Det ene var plantet før Forædlingens Hemmelighed ved Podning var naaet til Egnen; thi det bar kun vilde Æbler, om end i stor Mængde; men hvad havde det at sige, smukke saae de ud, og for Børnene havde de en Smag saa liflig, at de aldrig senere i Livet smagte en Graasteen, der kunde sammenlignes med dem. Det andet var et Logæbletræ, hvis Frugter, paa Grund af at de vare uspiselige, fik Lov at sidde til seent paa Efter-

aaret, saa bleve de plukkede og gjemte, men, naar de da en Høitidsaften, mens Sneen slog imod Ruderne, laae paa Kakkelovnen og snurrede og sprudede, saa er jeg vis paa, at Lyden fra Claudius's Festæbler ikke lød behageligere i hans Børns end disse i Præstebørnenes Øren, der dog, som Vinteren gik, maatte nøies med at være to om eet. Af og til var der vel plantet andre Frugttræer, men, inden de bare Frugt, døde de af Kræft.

Da den ældste Søn efter sin Embedsexamen kom hjem for at blive Kapellan, talte hans Moder med ham om Haven, og hun gjorde ham da det Spørgsmaal, om han ikke kunde tage sig lidt af den. Han tilbød, at han for hendes Skyld vilde forsøge det, og sluttede med: «Du veed, at jeg er aldeles ukyndig i alt Havevæsen, men hvad! lad os begynde paa det, vi ere jo ikke dummere end andre Folk, som har kunnet sætte sig ind i det; havde vi blot en Bog, man kunde lære lidt af». Efter Raadførsel med en Gartner, der ganske vist ikke var Kunstgartner, blev en Bog kjøbt, som bar den meget beskedne Titel: «Havecatechismus for Bønder af Mansa»; og Indholdet svarede fuldstændig til Titelen, da der kun blev givet Anviisning til Dyrkning af de almindeligste Kjøkkenurter, Kaal og Ærter, Løg og Bønner o. s. v.

Hertil indskrænkede Moderens og Sønnens fælles Arbeide sig i flere Aar; hans Liv førte ham senere langt sydpaa, til frodigere Egne med store Handelsgartnerier; hans Interesse for Blomster og Træer blev mere og mere vakt, men aldrig har han følt større Glæde over kostbare Planter og Drivhuusvæxter end dengang, da Kaal og Bønner lykkedes i den gamle tarvelige Præstegaardshave; for ham staaer den romerske Feltherres Offer af Feltherrestaven for Spaden, slet ikke som noget urimeligt.

Haven var i en regulær Fiirkant, gjennemskaaret af en Korsgang. Den nordre og østre Sidegang var dens Stolthed, fordi den var beplantet paa begge Sider, saa den kunde give nogen Læ og Skygge. I Bevidstheden om, at denne Gang i sin Pragt ragede høit op over den øvrige Have, kaldtes den «den mørke Gang», og blev navnlig brugt til Skjulested, naar der blev leget «Rovere»; «mørk» var kun en Titel, der skulde antyde dens Rang; thi i sig selv var den ikke mørk, da den om Foraaret gik temmelig aaben og bar ud af Kampen med Vinterstormene. For ikke ganske at staae tilbage i Sammenligning med Herregaardenes store Gange, blev den ogsaa kaldet «Alleen». Den østlige Gang bar Prisen, fordi der i den sydlige Ende fandtes en lille For-

høining, der af Alle kaldtes «Høien», og i den nordlige var «Spisesalen».

Høien var en Slags Varde, hvorfra der havdes Udsigt til Landeveien, og den havde været Vidne til mange Smiil, men ogsaa til mange, mange Taarer. Naar Ferien var begyndt, Vognen var gaaet til Byen for at hente en Søn eller Datter, stod Høien ikke forladt; længe før der kunde være Tale om Ankomsten, blev den aflagt Besøg, og, naar det gik over Tiden, fordi Kudsken, Jeppe, havde for mange Ærinder i Byen, og Hestene endelig maatte vogtes for Overanstrængelse — Taxten var tre Fjerdingvei eller allerhøist en Miil i Timen —, saa var Høien stadig besat med Speidere, der skulde give de Andre i Gaarden Signal. En Fjerdingvei fra Indkjørselen begyndte den Kjørende ogsaa at speide efter dem, han vidste stode paa Høien; deres Øine kunde ikke naae hinanden, men de hvide Lommetørklæder kom frem og bragte gjensidig Velkomsthilsen, der undertiden havde den Virkning, at Vedkommende sprang af Vognen, for tilfods at komme før denne; thi at forcere Jeppe til hurtigere Kjørsel, det var orkesløst.

Men Høien var ikke alene Vidne til Smiil, den har ofte været Vidne til Illustration af Ordet: «Scheiden thut wehe!» Naar Afskedsdagen kom, hvor var der saa stille i den gamle Gaard; der

hørtes ingen Latter, ingen høirøstet Tale, man kunde i Forbigaaende tage hinanden om Halsen med et Kys, saa skyndte man sig videre; den kjære Moder gik saa stille omkring med alle Tankerne henvendte paa, om al Ting, ikke alene Tøiet, men alt Godt, som et kjærligt Moderhjerte kan udtænke, var lagt i Kufferten, og om det ikke var muligt, at der kunde blive mere Plads, naar To satte sig paa den, og med al Magt søgte at trykke den sammen.

Vognen havde længe været trukken ud, Tilpakningen var endt, det sidste Øieblik nærmede sig, og i Grunden ønskede Alle, at det var forbi. Aldrig har jeg, saa gjærne jeg vilde, kunnet hvile i de sidste Timer; siden jeg var Barn, har jeg altid, enten det var mig selv eller Børnene, der reiste, ønsket den sidste Time forkortet; ja! jeg har følt Trang til at flygte fra den, til at gaae ud i Mark eller Skov, for at slippe for den sidste pinende Afskedstime, hvori man har saa uendelig meget at sige, og dog Intet faaer sagt.

Nu høres en Lyd, — vi kjendte den Alle og forstode dens Sprog, skjøndt det var saa forskjelligt som Kirkeklokkens — den knirkende Lyd, da Stalddøren aabnedes, Jeppe kom med Hestene, spændte for og holdt for Døren. Endelig kom den sidste lange Omfavnelse med sit: «Gud velsigne dig!» i Følge; men det var endnu ikke det

Sidste, der foregik ude paa Høien. Udenfor Gaarden slog Veien en Bugt, og Jeppe kjørte saa forsigtig ned ad Steenbroen, at de Tilbageblevne magelig havde Tid nok, igjennem Haven at naae op paa Høien, inden Vognen kom ud til Landeveien; derfra blev der viftet med Hatte og Lommetørklæder saa længe, indtil Bakken en Fjerdingvei borte skjulte Vognen. Saa gik man ned ad Høien, Fader og Moder med hinanden under Armen, vi Andre uden egentlig at vide, hvor vi skulde gjøre af os selv, den lange, lange Dag. Om denne «Smerternes Høi» er der endnu, veed jeg ikke, men jeg veed, at den har været Vidne til, hvorledes det Bedste brød frem i gode kjærlige Mennesker, og jeg veed, at da Præsten stod der og første Gang viftede efter den ældste Dreng, som drog hjemmefra, da fik han det Tilfælde, som aldrig senere forlod ham, naar Sindet blev stærkt bevæget, — hans Bryst snøredes sammen af Krampe.

I den anden Ende af den mørke Gang fandtes «Spisesalen». Den var meget simpelt udstyret, og to Græsbænke i Hjørnet, uden Tag, men nogenlunde skjærmede mod Nord- og Østenvinden ved en temmelig høj Jordvold, et stort Fyrretræesbord, var hele Møblementet; men Jubel og højrøstet Glæde kunde lyde ud fra «Spisesalen».

Naar det en enkelt Sommerdag var varmt og

stille, naar Huset var fuldt af unge Mennesker, blev der indgivet Ansøgning om, at der maatte spises til Middag i Haven. Blev denne bevilget, kom alle Hænder og Been i Bevægelse, og der blev lagt Beslag paa alle Kræfter. En bar Dug, en Anden Servietter, En Tallerkener, en Anden Knive og Gafler, de krydsede hinanden, men der var Ingen, om hvem der kunde siges, som det hedder i Marlboroughs Vise: «Den Tredie ingen Ting».

Naar Alle vare bænkede, Bordbønnen bedet, ankom Stegen med Tilbehør, og der blev ikke meget af den baaret ind; især hvis det var lykkedes at snuse nogle nye Kartofler op. Det spændende Øjeblik var imidlertid tilbage, fordi de Fleste havde afluret Søsteren, at det var en Dag, da der til Eftermad skulde serveres Tykmælk. Spændingen var paa sit Høieste, naar de Udsendte med forsigtige, gravitetiske Skridt viste sig i Enden af Gangen; thi hvad Tykmælk angik var Alle store Gourmander. Der er nemlig en himmelvid Forskjel paa Tykmælk, en Forskjel, den nulevende Slægt ikke har Anelse om, og jo nærmere Fadene kom, desto sikkrere lod det sig udregne, om det var første, anden eller tredie Slags. Første Slags, fordi den ansaaes for at bære den tykkeste Fløde, var i store hvide Træbotter, anden i røde og tredie i sorte Leerfade, og efter Karrene bedømtes Ind-

holdet. Tallerkener, Tykmælk i Tallerkener, det vovede rigtignok Ingen dengang at traktere med; Tallerkener med Fløde som et Stykke rynket Skind, nei! det Pjat vilde i de Dage have fremkaldt et almindeligt Oprør, som jo da heller ikke var saa forunderligt.

Disse Tykmælksmiddage vare meget morsomme, skjøndt man rigtignok ikke fik Lov til at nyde sin Mad i Fred. De store Fade, med den tykke Fløde bedækket med revet Rugbrød og Puddersukker, bleve fordelte saaledes, at fire Personer vare fælles om hvert. Skeerne toges frem, Enhver var færdig til at falde an, men saa begyndte strax Rivningerne.

«Nu kommer du ind paa mit Territorium!»

«Nei! vist ikke! men du skummer Fløden af, og lader Mælken ligge; du skal værs'god tage dybere ned!»

«Du maa ikke rage Sukkeret over til dig!»

Imidlertid opdagede de to Stridende, at de Andre — og heri var A. altid Mesteren — i al Stilhed havde benyttet Tiden, og vare komne langt forud for dem, og de maatte da i al Hast see at indhente det Forsømte. Tilsidst, naar der kun var en lille Ø i Midten af Fadet tilbage, gik det som ved Væddeløbene, hvor Hestene meest forceres i det sidste Løb, og, naar Fløde-

øen var forsvunden, følte Ingen Lyst til at fortsætte længere.

For at faae mere Ro til Arbeidet, blev den Skik senere indført, at hele Fadet blev afstreget i fire Dele, saa kunde Overgreb kun skee ved ligefrem Røveri.

Men Tykmælk i Tallerkener, uha! det var der ingen af «Madtroldene», der var dristig nok til at byde Nogen.

Hvad en «Madtrold» var for et Væsen, fordrer vistnok en nøiere Forklaring. Moderen havde naturligvis Overtilsynet med den daglige Huusholdning, men det egentlige nærmere Tilsyn og det fornødne Ansvar paalaa Døttrene paa den Maade, at hver af dem havde sin Uge; hver Søndag nedlagde den Ene Herskerstaven og overgav den til den Anden, og den Regerende antog da Hædersnavnet «Madtrolden».

Hvor der i en Præstegaard er samlet mange unge Mennesker af begge Kjøn — der var enkelte Aar, da der i Ferien maatte sørges for Natteleie til to og tyve, — og hvor dette store Antal om Dagen forøgedes med forbigaaende Besøg af «Løsgjængere» fra andre Præstegaarde, som ikke altid bleve modtagne med uskrømtet Glæde, der hører en vis Opfindsomhed til for at finde paa noget Nyt.

Dagen gik hen med Musik og Læsning, med

Leg og Driveri, men, naar Aftenen kom, blev der begyndt en hidsig Kamp, ikke imellem Mand og Mand, men imellem Mand- og Kvindekjønnet. De Gamle gik meget tidlig til Ro, de Unge samledes da i Havestuen om en Taler, der saa levende fortalte de frygteligste Spøgelsehistorier, at Tilhørerne krøb sammen, og Ingen, ikke engang Taleren selv, vovede at gaae alene i deres Senge. Tilbragtes den sildige Aftenstund ikke paa denne Maade, saa luskede Nogle omkring i Gange og Kroge; thi det gjaldt om at forstyrre hinandens Nattero paa den føleligste Maade. I et Værelse blev der sat en bunden Hane under Sengen, for at den ved sin Galen ved Daggry kunde vække de intet anende Sovende, — den kunde, som i den fortræffelige «Nøddebo Præstegaard» ogsaa her til stor Forskrækkelse findes død om Morgenen, uden at have gjort sin Skyldighed, — men det fulde Anslag kunde jo ogsaa lykkes; i et andet Soverum blev der lagt haarde Gjenstande under Lagenerne eller, hvad det Ubehageligste var, Bundbrædderne i Sengen bleve losnede, saa naar Vedkommende lagde sig, sank det Hele til Jorden, de maatte da op, for at tage alle Sengklæderne af, og rede sig et Leje paa Gulvet. Ophavsmændene havde jo ingen Fornøjelse, dersom de ikke kunde være Vidner til den Latter eller det Udbrud af Harme, der lod fra de Lidende, og

de kunde være sikkre paa, at om deres Ondskab end var lykkedes nok saa godt, saa traadte de, over hvem det var gaaet ud, dog om Morgenen ind i Stuen med et saa roligt Ansigt, som om der ikke var passeret det Allermindste; derfor listede de Skyldige om i Nærheden af Valpladsen, for at de kunde rigtig gotte sig, eller, om det Hele mislykkedes, gaae slukørede i Seng, ikke uden Frygt for den sikkre Hævn.

Toppunktet af Sommerfornøielserne var, naar det kunde opnaaes at faae en fælles Kjøretour til et Sted, hvor der fandtes Skov og Vand.

Præstegaarden selv laa i en meget kjedelig og eensformig Omgivelse; men man behøvede dog ikke at gaae ud over de høje Fjelde for at finde en Egn, der virkelig var smuk. En lille halv Miil borte laa en Bondegaard, naar man havde naaet den, kunde det ikke nægtes, at den gamle Præst havde Ret, naar han førte sine Gjæster derhen og stadig udbrød: «Hvad reise Folk dog efter? her er jo virkelig Alt forenet!» Ja! naar man stod der med den dejlige blaa Fjord ved sine Fødder, med smukke Skove paa begge Sider, med de høje Lyngbakker og den hvide Herregaard ligeoverfor, saa kunde man virkelig i lang Tid slaae sig til Ro. Udsigten fra «Smedens Høi», hvor man talte to og tredive Kirker, var

langt videre, men den fra Bondens Gaard desmere sammentrængt, — og her var Alt forenet.

At spadsere derhen var jo en let Sag for unge Mennesker; men dels er en Kjøretour noget ganske Andet, navnlig for dem, der ellers hele Aaret igjennem aldrig komme paa en Vogn, og dels maatte man længere bort end til Bondegaarden, naar man vilde helt ned til Stranden og hvile sig under de høje Skrænter, maaskee ogsaa anstille Undersøgelse i den gamle Kjøkkenmødding i Skovkanten, hvor vore Forfædre engang for en Deel Aar siden rigtig havde fraadset i Østers.

Byfolk ere ofte hildede i stor Vildfarelse med Hensyn til Livet paa Landet. Ligesom de ofte mene, at pludselige Besøg jo aldrig kan genere en Huusmoder i en Præstegaard, fordi hun har fuldt op af Høns og Ænder i Gaarden, som hun frit kan tage til, saaledes forholder det sig ogsaa med deres Tanker om Kjørseler; thi der er jo baade Heste og Vogne, og, hvad hører der saa mere til? Ja vist! De tænke ikke paa, at der for Hestene i en Præstegaard er meget Andet at bestille, og at de ikke engang om Søndagen have fri. Men hertil kommer en anden Hindring, som kan være vanskelig nok at overvinde, det er den, der reiser sig fra Kusken, den gamle Tjener, der kalder Alt i Gaarden «vort», og hvis Øiesteen Præstens Heste ere.

Saaledes var det ogsaa i den gamle Præstegaard; her var det en aldeles nodvendig Betingelse for en Kjoretour, at Jeppes — om ikke Bifald, thi det fik man aldrig — saa dog hans Eftergivenhed for saadant, som han kaldte det, «Galskab», blev vunden, og det var ikke altid let; thi selv, naar han var i det bedste Humør, var han i slige Tilfælde altid stædig.

Præsten selv, der jo var Autokrat i Gaarden og i en stor Deel af Sognet, var ikke altid dristig eller sikker i sin Sag, naar der blev Tale om private Kjørseler; selv han maatte parlamentere og liste sig frem med Jeppe. Dersom han f. Eks. skulde til Convent et Par Miil borte — og hvad der gik derover, var altid af det Onde — saa kunde det aldrig falde ham ind, uden videre at raabe ud af Døren: «Jeppe! Om en Time skal du holde for Døren!» thi, en otte Dags Tid i forveien maatte han begynde at indlede Sagen paa denne Maade:

«I Dag otte Dage skal jeg til Convent i N., saa du maa see at holde Hestene fri.»

Jeppe sagde ingen Ting; han var af Naturen taus og tvær, og i dette Tilfælde havde han aldeles ingen Grund til at aabenbare sine Tanker.

«Ja! det er jo endnu ikke afgjort, at du behover at kjore, jeg kan maaskee faae Præsten i N. N. til at kjore herom ad, og tage mig paa;

maaskee vi ogsaa kan slippe med at kjore den halve Miil over til Pastor G., og saa kjøre Resten af Veien med ham. Nu kan vi jo see!»

Jeppe sagde ikke et Ord, og for ikke at irritere ham mere, bleve Forhandlingerne opsatte et Par Dage.

Naar de bleve optagne igjen, og Præsten betroede Jeppe, at al Mulighed for at komme afsted med nogen anden Leilighed, var slaaet feil, og at Hestene maatte gaae hele den lange Vei, saa blev det dog anseet for sikkrest at slutte med: «Du kan jo lade dem være fri Dagen iforveien».

Hin Dag i Sommerferien, da Kjøretouren skulde arrangeres, blev Præstens Tilladelse naturligvis først indhentet, og den blev givet med det sædvanlige Tillæg: «Ja! men tal med Jeppe!»

At gaae dette Ærind var saa en egen Sag, men i al Fald, til at udvirke denne allerhoieste Tilladelse, var Ingen bedre skikket end den ældste Datter, Louise, dels fordi hun bedst forstod at tage ham, og dels fordi hun stod høit i Kridthuset hos ham. Da hun kom tilbage, var Alt ordnet efter Ønske, dog paa den Betingelse, at den ældste Søn vilde være Kusk.

Louise!

Det er første Gang, jeg nævner hendes Navn, og, ligesom dengang, i de nu forlængst svundne lykkelige Dage, sjælden Nogen gik dette lille

milde, spillende glade Menneske forbi, uden at standse et Øieblik for at lade hende give sig en Solstraale med paa Veien, saaledes vil ogsaa jeg nu standse ved hende, for at give Fremmede et Begreb om, hvad hun var, før hun led det store Skibbrud, der dog, hvor sønderknusende det end var, kun formaaede at tilintetgjøre det udvortes, men ikke Hjertets skjulte, Menneske, saa hun blev egentlig, hvad hun altid havde været, fordi, medens det Udvortes fordærvedes, fornyedes det Indvortes Dag for Dag.

Der var en Tid, da hendes Mund var fuld af Latter, der kom en anden, da Latteren blev vendt til Graad; der var en Tid, da ikke alene hendes Ansigt, men hele hendes Person blev kaldt «Smilet», og der var en Tid, da intet Træ var for høit for hende, og ingen Vei for lang, uden at hendes lette Fod naaede Maalet, men der kom ogsaa en Tid, da hun maatte erfare det gamle Ord: «Du lette Veilober, du skal komme til at gaae langsom!» Ja! hvor blev ikke Alt forandret, undtagen dybest inde, der blev hun ved uforandret at være sig selv.

Man har jo fundet Lysstraaler, som styrede af Menneskehaand kan trænge igjennem Alt, ind i det mest Skjulte, saa dette ligger i Dagens klare Lys. Endnu er det dog ikke kommet saavidt, at man kan fotografere hinandens Hjertes Tanker; endnu er der kun en Eneste, der har et saadant

Apparat, men overlod han dette til Mennesker, have vi vel Alle en Følelse af, at da vilde vi «skjule os blandt Træerne i Haven»; thi «Menneskets Hjertes Tanke er ond fra hans Ungdom». Men, naar jeg skal give et Billede af Louise, saa kunde jeg næsten onske at have et saadant Apparat, thi vilde det end i hende afspejle meget Andet end Guds Billede, saa vilde det dog til alle Sider vise en af de »Rene af Hjertet», og om det kastede sit Lys baade paa Godt og paa Ondt, saa vilde de allevegne finde det, der skjuler Syndernes Mangfoldighed, Kjærligheden.

I hendes Liv var Kjærligheden som Generalnævneren i Mathematiken, alle de mindre Tal gaa op i den; i den optoges Alt, Stort og Smaat.

Kjærligheden generer sig ikke, men den kan genere, det vil sige, den kan komme til Ulejlighed, — hvor ubeleiligt kommer ikke Vorherres usigelige Kjærlighed til saa Mange! —; den kan komme til dem, der, om ikke ellers, saa dog i det Øieblik, da den kommer til dem, kan føle Lyst til at sige som Landshovdingen: «Gak bort denne Gang, men, naar jeg faaer bedre Tid, vil jeg lade dig kalde til mig!», men derom har Kjærligheden mindste Begreb, fordi det at genere er jo netop det den allernodigst vil. Det er med den som med de skjønne Hyazinther i Stuen, de kan genere med deres Duft i den Grad,

at man enten maa gaae ud af Stuen, eller flytte dem ind i et andet Værelse, for at undgaae dem; men det forandrer ikke noget ved Blomsten selv, den staaer lige godt og dufter i sin Ensomhed, fordi det er den umuligt at rette sig efter, hvad der er os bekvemt eller ubekvemt, den kan ikke Andet end følge sin Natur. Saaledes forholder det sig med Kjærligheden, den kan ikke rette det efter sine Omgivelser, om den maa tale eller ikke, heller ikke efter den beleilige eller ubeleilige Tid, thi den bliver aldrig træt, endnu mindre «affalder den».

Det var den Slags Kjærlighed, der udgjorde den dyrebare Louises Væsen, og det var den, der indgav hende den forunderlige Dristighed og Freidighed lige over for Alle og til enhver Tid. «Kjærlighed», siger Apostelen, «gjør Næsten intet Ondt», den tænker kun paa at gjøre godt mod Alle, derfor gik hun lige paa, uden at have Begreb om, at der kunde være noget i Veien.

Og Dristigheden!

Der kunde være Tider, da Præsten, der var irritabel for visse Indtryk, blev stille og taus; han sad hen uden at sige et Ord, og der blev mere og mere stille omkring ham, stille i Værelset og i hele Huset; Alle listede sig sagte frem, al høirøstet Tale hørte op, Atmosphæren blev tungere og tungere, saa Enhver søgte at komme ud af

den. Saa kom Louise ind med den Kjærlighed, der altid mener at have Ret til at tale, gik lige hen til ham med de Ord: «Fader! hvad er der i Veien? Du maa ikke saaledes sidde, det piner os, og vi forstaar dig ikke». Han kunde vinke ad hende med Haanden, det hjalp ikke, hun trængte paa, lagde Armene om hans Hals, og — Spøgelset var forsvundet.

Det synes saa urimeligt, at det er «de Sagtmodige, som skulle arve Jorden», at altsaa de, der ingen anden Arv attraae end at opgive sig selv og sit Eget for Andre, de skal beholde Alt. Og hvilken Modsigelse synes der ikke at ligge i de Ord: «Hvo, som vil blive stor iblandt Eder, skal være Eders Tjener, og hvo som vil blive den Ypperste iblandt Eder, skal være Alles Tjener!» Men det er dog saaledes. Den højeste Magt, der kan betroes et Menneske, er dog ikke den, at han har Mange under sig, som lystre ham, og som gaae, naar han siger: gak! og kommer, naar han siger: kom! men den Magt, der gaaer dybere, Magten over Hjerterne, og den er det, som kun vindes af Sagtmodigheden og Kjærligheden. Uden nogen Rival, i Hjemmet og udenfor Hjemmet, var Louise den Stærkeste; navnlig i Kredsen af sine Kjære var hun altid den Tjenende, og derfor blev hun, uden at vide det eller at attraa det, Herskerinde over dem Alle.

«At græde med de Grædende, og glæde sig med de Glade», er der Ingen som ret forstaaer, uden Kjærligheden; og den forstaaer begge Dele tilfulde. Hvad er vel sværest af disse to Ting? Mange synes vel, at det dog maa være lettere at glæde sig med Andre end at sætte sig hen og græde med dem. Men det er vist en Feiltagelse. Der staaer jo skrevet: «Naar et Øie saares, saa frembringes Taarer, og, naar et Hjerte saares, saa bliver Følelsen aabenbar»; derfor er det ikke saa vanskeligt at «græde med de Grædende», fordi ogsaa vort eget Øie og Hjerte bliver berørt af den naturlige Følelse, af Medlidenheden; men en anden Sag er det, naar det gjælder om «at glæde sig med de Glade»; thi da gaaer det til en Tid, til en vis Grændse, saa kan de onde Magter i os begynde at tale, Misundelse og Følelse af vor egen Tilsidesættelse; den Andens Glæde synes os for stor, den burde standses og ikke gaae videre! Louise løste Opgaven, som Kjærligheden alene formaaede at løse den; derfor blev hun allevegne søgt af Venner og Bekjendte, naar nogen Sorg ramte dem, eller Familien reiste bort; thi i hendes kjærlige Hænder vidste de, at Alt, ogsaa Bornene, var vel forvaret.

Kjærlighedens Øie seer saare langt, og kan fremfor nogen anden Evne opdage, hvor der er en lille Plads for den; derfor saaer den der, hvor

det for alle Andre synes, at Sæden er spildt, uden at bære nogen Frugt; ligesom paa hin Kjøretour, var Louise sit hele Liv overbeviist om, at Kjærlighedens Sæd spildes aldrig, derfor udsaaede hun den allevegne.

Ja! hele sit Liv. Midt i hendes Ungdoms Lykke kom der en Braadsø, som knuste Alt, Nutidens Glæde og Fremtidens Haab; medens hun stod paa Strandbredden, efter at have mistet Alt, da stod hun endnu, iført den Kjærlighed «der aldrig affalder»; hun havde faaet den som Gave af den Herre, der «ikke levede sig selv til Behag».

Feriegjæsternes Tal var saa stort, at der ikke kunde være Tale om at rumme dem paa en almindelig Vogn; at rekvirere to, altsaa at tage alle fire Heste fra Jeppe, det var der Ingen, der vovede at byde ham. Der blev altsaa valgt en af de lange Høstvogne, med aabne Sider, som netop i de Dage bleve brugte til at hente Tørv. Fire, fem Halmknipper bleve bundne sammen og rullede ind i Hestedækkener, for at man ikke, i det man satte sig paa dem, skulde synke ned paa Bunden; naar der saaledes, ikke just altfor bekvemt, sad tre Personer paa hvert Knippe, og den ældste

Søn, der skulde være Kusk, sad forrest med Fødderne paa Hamlen, saa kunde der rummes en heel Deel. «Madtroldene» vare i fuld Aktivitet med at skjære Smørrebrød, bage Hvedebrød til Kaffen og pakke det Hele i nogle Kurve, — og saa satte Karavanen sig i Bevægelse med den fornødne Langsomhed, hvortil Jeppe i sidste Øieblik, da han lidt urolig rakte ham Pidsken, havde formanet Kusken, «da Hestene jo hver Dag gik i Mosen».

I Begyndelsen lød der almindelig Klage over Sædet, navnlig fra den Midterste, fordi hans to Sidemænd sank ned paa ham; men Humeuret kom snart, den ene Sang afløste den anden, og saaledes gik det forbi «Smedens Høi», igjennem den smukke Herregaard, over den nøgne Hede, og ned igjennem den dybe Huulvei, der var saa steil, at Kusken maatte anvende al sin Kunst for ikke af falde ned imellem Hestene, til Stranden.

Her blev der gjort Holdt, Alle krøb med Besværlighed ned af Vognen, og der hørtes et almindeligt Befrielsens Suk, da de, om end ikke med «rettede Knæ», stode paa Jorden. Hestene bleve spændte fra, og, forsynede med Muleposer, der vare fyldte af Jeppe selv, stillede ved Vognen, for ogsaa at opmuntres efter den haarde Dyst, og saa bleve Kurvene pakkede ud.

Det var Alle bekjendt, at der, paa Grund af

en utaalelig Lugt af Hvidløg, — ikke at tale om Hugormene, som altid i stor Mængde laa og solede sig i Gangene — ikke kunde være Tale om at slaae sig ned længere inde i Skoven, derfor maatte Alle bænke sig i det hvide Sand, ved den stille blanke Fjord, hvor kun en enkelt Maage gav en Forestilling i den høiere Flyvegymnastik; og der nødes saa med god Appetit de medbragte lækkre Sager af de mange lykkelige Mennesker, der meente det saa godt med sig selv og med alle Andre.

Der var, ogsaa med Hensyn til Ungdommens Adspredelse, en stor Forskjel paa nu og dengang. Hvilke Krav stilles der nu ikke? hvilket Apparat skal der nu ikke sættes i Bevægelse? og hvilken Fordring paa Nydelse kræves der ikke, forenet med en meget tidlig udviklet kritisk Sands. Alt dette følger med ind i Livet, og det bliver dem en kostbar Lære, som de Fleste dog nødes til at lære: «at nøies med det de have».

Hin Tid kjendte ikke det allermindste til det, der nu kaldes «Nervøsitet». Der var hverken Jernbaner eller Telegrafer, og Verden trængte sig ikke dengang som nu allevegne frem med det Tilbud: «Alt dette vil jeg give dig, hvis du vil falde ned og tilbede mig»; og derfor var man saa tilfreds med det Lidet, «som Huset for-

maaede», nød Livet i sit kjære rolige Hjem, og kjedede sig aldrig.

Hin Eftermiddag gik hen og blev nydt med Taknemmelighed, fordi man var saa lidt forvænt. Nogle spillede et dengang meget yndet Spil «Pind», Andre laae og dasede i det hvide Sand med en stor Steen under Hovedet, og hørte Oehlenschlägers Digte oplæse; Nogle gik om paa den anden Side af Brinken, for at gaae i Vandet, Andre øvede sig i at «smutte», det vil sige, kaste med flade Steen, saa de hoppede i det stille Vand, og saa sang Alle af ganske Hjerte: «Der er et yndigt Land».

Pludselig blev hele Selskabet opskræmmet ved det Udraab: «Hvad var det? var det ikke et Lyn?» Det kunde nok være, thi Luften var lummer. Alle vendte Øinene mod Sydøst, og der viste sig atter et Lyn. Endnu gav man sig god Tid; thi det var en gammel Erfaring der paa Egnen, at Uveir fra Sydøst næsten aldrig gik over Fjorden, lige som ogsaa, at dersom det en enkelt Gang var skeet, saa havde det været saa haardt, at gamle Folk ikke kunde erindre et lignende. Men netop hin Eftermiddag skete det.

Det var vel under alle Omstændigheder rigtigst, at berede Alt til Hjemreisen; men endnu hastede det ikke. Alt blev samlet sammen, Hestene spændte

for; der kom en lille Luftning, saa et Par store Regndraaber, og endelig et skrattende Lyn.

Det satte Liv i Alle og Vognen blev besat; men Uveiret var brudt løs med en saadan Magt, og Regnen styrtede ned med en saadan Voldsomhed, at inden faa Minutter vare Halmknipperne saa gjennemblødte, at det sagde Sjap! Sjap! hver Gang en af de Siddende rørte sig. Vandet strømmede ned ad Huulveien med en saadan Hast, at baade Kusk og Heste vare betænkelige ved at gjøre Forsøg paa at komme op ad den steile Brink med de mange Passagerer; det gik dog, skjøndt Hjulene sank i til Navet. Da Toppen var naaet, saae man først Situationen i al dens Uhyggelighed: Lyn og Torden fulgte paa hinanden uden Ophold. Hvor ringe den Trøst end er, at man i et saadant Veir er under Tag, eller dog i det Mindste har lidt Læ, saa synes man dog, at man er lidt mere sikkret; men her var ikke det Mindste af den Slags at finde, den flade ubeskyttede Lyngflade laa foran, og Veien, den eneste, gik over den.

Selskabet var blevet taus, ikke en Vittighed kom frem, ikke engang A. vovede at fremsætte en af sine yndede Brandere; den eneste Lyd, der foruden Tordenen kunde opfanges, var Vognhjulenes Skuren i Sandet; men det øste, som man siger, ned med Spande.

Pludselig raaber Louise, idet hun peger ud over Heden: «Seer I Noget derhenne?»

Alle stirrede, men kom ikke til noget Resultat, dels fordi Afstanden var temmelig stor, dels fordi Tordenskyllet skjulte Gjenstanden.

«Hold stille! jeg vil af!»

«Er du fra Forstanden! i et saadant Guds Veir; vi kan virkelig ikke holde her og vente, saa gjennemblødte som vi er.»

«Saa kan I jo ikke faae det værre end I har det; men jeg vil af; thi jeg troer, at den Klump derhenne er den gale Ane Marie fra Skovhuset, hun er maaske ramt af Lynet. I skal ikke vente paa mig, men I kan kjøre ind i Laden paa Herregaarden; det Stykke kan jeg godt gaae.»

Trods al Modsigelse og trods alle Yttringer om det Taabelige, sprang hun af Vognen, og løb hen igjennem den vaade Lyng til Skikkelsen.

Det var ganske rigtigt den omtalte Ane Marie, der uden noget Læ sad midt paa Heden under det forfærdelige Veir, uden at røre sig; hun havde slaaet sit rødstribede Skjørt over Hovedet, Træskoene stode fulde af Vand ved Siden af hende. Hun sad med lukkede Øine, Munden bevægede sig, som om hun regnede, og Hænderne vare foldede.

Da Louise naaede hen til hende og hilste med: «Guds Fred! Ane!» slog hun Oinene op

og stirrede stift paa hende, men hun blev siddende aldeles ubevægelig. Alle Spørgsmaalene: «Hvorfor sidder du dog her i et saadant Veir? Hvorfor gaaer du ikke hjem? Kommer din Datter ikke og henter dig?» lod til at gaae hende aldeles upaaagtet forbi; idetmindste kom der intet Svar, og hendes Stilling var ubevægelig.

Der var Intet at gjøre.

Før Louise gik, tog hun en Sølv Otteskilling op af Lommen, og sagde: «Ane! vær nu god og venlig; kom med din Haand; jeg vil give dig alle de Penge, jeg har; see her! jeg har ikke flere.» Ved disse Ord rakte hun Haanden ud, og saae paa Louise med et Udtryk, der havde mistet Noget af det Forstenede; hun greb med Begjærlighed Skillingen, og da Louise forlod hende med de Ord: «Gaa nu hjem og Gud være med dig!» kom der intet Svar —, men, da hun vendte sig om og saae tilbage, mente hun dog, at Anes Øine fulgte hende.

I det jeg nu vil overlade Feriegjæsterne at see til, hvorledes de komme hjem, om ikke tørre, saa dog heelskindede, maa jeg for en Stund vende tilbage til Ane Marie.

Hun var gift med en Skovfoged, og begge vare bekjendte for at være hæderlige og gudsfrygtige Folk, som i deres afsides Eensomhed satte deres Ære i at leve et stille og ærbart Liv

i al Gudsfrygtighed, tillige med deres eneste Barn, en Datter, som var deres Glæde. Saaledes gik der mange Aar hen; men, om det var den store Stilhed, der aldrig blev afbrudt af noget fremmed Menneske, eller det var af anden Aarsag — Ane Marie kunde ikke forklare det, — nok er det, der indtraadte en Forandring med hende, hun blev stundesløs, glemsom og «fraværende», og tilsidst, som Manden udtrykte sig «tumpet». Efter hans Mening var der ikke Noget at gjøre ved den Sag, det var et Kors, Vorherre lagde paa dem, og det skulde de bære, og, da den Syge altid var stille og fredelig, saa der var ikke Noget at frygte fra hendes Side, søgte han ikke Læge; thi «hvad forstod han sig vel paa den Ting mere end de Andre? egentlig syg var hun jo ikke, da hun baade kunde sove, spise og drikke.» Om Vinteren var det vanskeligst at finde sig tilrette med hende, da hendes Uro bestandig drev hende ud af en og ind ad en anden Dør; om Sommeren derimod slap de næmmere fra det; thi, naar Datteren om Morgenen trak Koen ud paa Marken, tog hun Moderen ved Haanden og satte hende i Nærheden; der blev hun siddende hele Dagen paa samme Plet, og, naar Koen blev flyttet, bragte de Mad ud til hende.

Der gik lang Tid hen paa denne Maade; det faldt ikke noget Menneske ind, at der kunde ind-

træde nogen Forandring i denne sørgelige Tilstand; det var derfor til Alles store Overraskelse, at der et halvt Aars Tid efter Louises Møde med hende kom Bud til Præsten om at komme ned og «berette» hende: «da hun nu var kommen til sig selv og bleven et heelt andet Menneske». Han var vel villig til at komme, men forbeholdt sig dog først en nærmere Samtale med hende, for nøiere at undersøge, om det var forsvarligt at række hende Sakramentet, — og det viste det sig at være.

Det Følgende er den Forklaring, som hun selv i sit Sprog gav af sin Sygdom, og den er saa mærkelig, fordi man jo vistnok ofte seer, at en eller anden stærk Sindsbevægelse, fremkaldt ved overraskende Glæde eller stor Angest, har bragt Sindssyge Helbredelse, men sjælden, at en tilsyneladende saa ringe og ubetydelig Ting som i dette Tilfælde, har haft den samme Virkning.

Om ikke i Formen, saa dog i Indholdet lød hendes Forklaring saaledes:

«Jeg veed slet ikke, hvorledes jeg skal gjøre det begribeligt for Dem; thi dersom Nogen havde følt som jeg og vilde forklare det for mig, saa vilde jeg have sagt, at det var Noget sært Noget; man maa vist opleve det, for at forstaae det. Det begyndte med, at jeg blev saa glemsom, jeg kunde ikke huske Navne eller Sligt; i Begyndelsen

slog jeg mig til Ro og tænkte, at jeg fandt det vel igjen, og det gjorde jeg ogsaa, men saa gik det strax igjen. Og saa blev det værre; jeg kunde ikke holde fast paa mine Tanker, de bleve saa underlig løse, de sade ikke fast; der kom saa mange farende ind i mig, men de gik bare igjennem mig. Det var ikke som naar man siger: «i dette Øieblik kan jeg ikke komme i Tanke om det eller det!» nei! det var saadan forunderlig Følelse, for naar Tankerne fløi bort, saa var det, som om Livet begyndte at gaae fra mig, og jeg kunde ikke holde paa det længere. Saa bad jeg: Gud være mig dog naadig! for det kunde jeg vel begribe, at naar En ingen Tanker har meer, saa er han jo ikke længere et Menneske som andre Mennesker. Og hvor var jeg dog bange for, at jeg skulde blive gal; thi de, der ingen Tanke har mere, de ere jo gaaede fra deres Forstand.

Men, hvor var dog alle mine Tanker henne? Jeg tænkte paa det Sted i Bibelen, da Kong Nebukadnezar havde havt den slemme Drøm, som om Morgenen var bleven borte for ham, lige som mine Tanker, at han saa sagde til de Vise: «Hent mig den!» og alle deres Undskyldninger hjalp ikke, de skulde hente den, men kunde ikke, før Daniel kom, — saaledes maa Vorherre vel ogsaa give dig Forstand paa at hente dine Tanker tilbage.

Da laa jeg allerede derude paa Marken ved Koen, og der var bestandig en gruelig Angest over mig; jeg led saa meget, fordi jeg var bange for at see op til Himlen; jeg var bange for, at den skulde falde ned paa mig og trykke mig ihjel, derfor lagde jeg mit Skjørt over mit Hoved og lukkede mine Øine; jeg kunde ikke lade være at tænke paa de Ord af min Lærebog: «Men i Døden have de Gode Frimodighed og Trøst, medens de Andre forfærdes, og enten falde i Fortvivlelse eller nedstyrte, som Tankeløse, i blind Forstokkelse.» Jeg var jo aldeles tankeløs, saa vilde det jo gaa mig saaledes; jeg havde nok Tanker, de kom farende fra alle Verdens Hjørner ind igjennem mit Hoved, men der hvilede sig ingen af dem i mig.

Saa tænkte jeg, at ligesom de Vise gik paa Jagt efter Nebukadnezars Drøm, saaledes vilde jeg ogsaa gaae paa Jagt efter mine Tanker for at fange dem. De snurrede omkring mig og igjennem mig, men de fløi altid bort; kunde jeg en enkelt Gang fange dem, saa var det kun et Øieblik, som en Fugl, jeg ikke havde noget Bur til. Hvor ofte har jeg ikke siddet og fulgt Koen i sit Tøir; saa langt det strakte, saa langt naaede den, men heller ikke en Tomme længer, fordi «Pælen» holdt den fast. Hvor skulde jeg dog finde en saadan Pæl, hvortil jeg kunde tøire de løbske Tanker,

saa de bleve hos mig? Jeg havde hørt om sindssyge Mennesker, der lede af en eller anden tosset Idee; de havde kun een eneste Tanke, der altid beherskede dem; hvad man saa end sagde, og hvor meget man end søgte at adsprede dem, saa var det ikke muligt at faae dem fra den; alle Ting bleve henførte til den, og fra den udgik alle Ting; havde jeg dog saadan en! Jeg saae en Dag en Sværm af Bier, der fløi frem og tilbage, de duftende Lyngblomster tiltrak dem ikke, saa kastede en enkelt Bi sig ned paa en eensom Enebærbusk, og da standsede hele Sværmen, satte sig omkring Føreren, klæbede sig fast, indtil den hang der som en stor Klump. Det var vel Dronningen, der holdt dem alle sammen? Hvor skal jeg arme Menneske dog finde en saadan Dronning, som de flyvende Tanker ikke kan fare forbi?

Jeg fandt hende, eller Vorherre var saa god at sende hende.

Det var et forfærdeligt Guds Veir med Torden, Lyn og Regnskyl; jeg sad som sædvanlig derude. Jeg hørte en Vogn med et stort Selskab; Deres Datter Louise sprang af, kom løbende hen til mig, og rakte mig med nogle kjærlige Ord en Sølvotteskilling. Mit Hjerte var saa koldt, saa jeg sagde hende ikke engang Tak, men jeg følte Noget, som jeg ikke havde følt i lang Tid; jeg saae paa Monten og læste hvad der stod paa den;

det var ikke alene den Indskrift, der stod, men alt det Andet, der stod udenom. Jeg læste om, at der dog var et Menneske i Verden, der havde Hjerte for mig arme Stakkel, at dette lille spinkle Menneske havde trodset Veiret ene og alene for min Skyld, og den Tanke blev hos mig, at jeg var ikke ganske forladt.

Som før blev jeg ført ud paa Marken, Skillingen, som Ingen vidste, at jeg eiede, fulgte mig, — den har aldrig en eneste Dag siden forladt mig — og jeg sad og saae paa den; som Dagene gik, kom der til at staae mere og mere paa den, men det blev Altsammen samlet i hendes Kjærlighed. Skillingen blev som Bidronningen, lidt efter lidt satte den flygtende Tanke sig fast og blev siddende paa den; mere og mere gik det fremad med mig, saa jeg en Dag fik Mod til at staae op og gaae hjem; og siden den Dag har jeg ikke været «tankeløs».

Nu kan jeg læse videre; Skillingen taler til mig, ikke alene om Deres Datters Kjærlighed, men om Vorherres, der dog skal have Æren, fordi hun kom til mig, og om hans Naade med Tilgivelse for al den onde Tankeløshed. I flere Aar har jeg jo ikke været ved Guds Bord; nu beder jeg Dem om, at jeg maa komme der; thi det maa vel nok kunne tjene til ligesaa stor

Styrkelse for min Tro til Guds Barmhjertighed, som Skillingen var Tegn paa hendes Kjærlighed.

Fra Skillingen kan jeg aldrig skilles; jeg har sagt min Datter, at, naar jeg er lagt i Kisten, skal hun lægge den imellem mine foldede Hænder.»

Saaledes omtrent lød den Syges Bekjendelse, og den gjorde et stærkt Indtryk paa Præsten; den var stadig i hans Tanker, mens han vandrede hjem, og længe, længe efter.

Han tænkte paa, at medens vi Mennesker altid sætte Tingenes Forskjel i Forholdet «Stort og Smaat», saa gjælder denne aldeles ikke for Gud; han seer alene paa Hjertet; enhver Gave, som udgaaer derfra, er altid stor, hvor lille den end synes, og den der ikke udgaaer derfra, er altid værdiløs for ham, om den end synes nok saa stor.

Han tænkte paa, at ligesom der findes store Floder, der i deres lange Løb blive mindre og mindre, indtil de forsvinde i Jorden, og omvendt de, der begynde som en lille Kilde, der springer op af Jorden, men som blive bredere, dybere og mere seilbare, inden de som mægtige Vandmasser styrte sig i Havet, saaledes kan Enkens ringe Skilling paa sin Vandring bringe den ene Velsignelse rigere end den anden, og omvendt, fordi det Ord staaer fast: «Hver Plantning, som min

himmelske Fader ikke har plantet, skal rykkes op med Rode.»

Han tænkte paa, at dersom vi ikke vare saa fattige paa Kjærlighed, saa kunde vi være langt rigere end vi ere, og kunde udrette store Ting med det Allermindste; saa havde vi allevegne et stort Følge af Velsignelse, Trøst og Glæde. Kjærligheden er altid givende, dens Haand bliver altid fuldere, jo mere der gives, og den kjender ikke de beregnende Ord; «Hvad er dette til saa Mange?»

Han tænkte paa de Ord: «Kast dit Brød paa Vandet, og du skal finde det mange Dage efter, fordi Gud er den Blindes Øie,» saa hvad vi give i en bestemt Hensigt, opnaaer maaskee ikke denne, men derimod en heel anden, hvorpaa vi aldrig tænkte, udretter det, som vi aldrig anede, fordi vi have lagt det i Herrens Haand, og denne Haand har velsignet det, ikke til hvad vi vilde, men til det, han vilde.

Han tænkte paa Noget, der for længere Tid siden var hændet ham selv i hans smaa Forhold, og som altid mindede ham om, at ogsaa her i Livet kan vi faae at see, at det «der saaes i Skrøbelighed, opstaaer i Kraft.»

Han havde til sin Fødselsdag af et af Børnene faaet en Blyant, som var en Alen lang; denne laa paa hans Skrivebord og vakte Manges Be-

undring. En Dag kom en Godsforvalter, til hvem han, baade paa Grund af hans ualmindelige Dannelse og hans rene Charakteer, i høi Grad følte sig tiltrukken. Da Godsforvalteren strax ved Indtrædelsen i Værelset fik Øie paa Blyanten, tog han den i Haanden og veiede den med det Udraab: «O! hvor faaer man dog saadan en? hvor den dog vilde være ubetalelig for mig, naar jeg om Vinteren, i Sne og Frost, med iiskolde Hænder, holder Auktion rundt i Skovene.» Præsten skrev sig det bag Øret, men søgte et halvt Aar forgjæves i flere Byer; tilsidst fandt han en til 35 Ø., som han saa med et Par venlige Ord, og med Ønsket om, at den maatte kunne tjene de kolde Hænder, sendte Manden. Det gik her som i Apostelens Dage: «Enhver er velbehagelig i Forhold til det, han haver, ikke i Forhold til det, han ikke haver»; thi Godsforvalteren blev meget rørt over den ringe Gave, takkede og svarede blandt Andet: «De veed ikke, hvad denne Blyant har sat i Bevægelse hos mig; havde vi blot lidt mere Kjærlighed, saa var vi jo aldrig udelukkede fra at glæde Andre.»

Vinter kom og Vinter led, de to Mænds Veie skiltes. Godsforvalteren havde mange haarde Toure med sine Skovauktioner, men Blyanten var hans stadige, uadskillelige Ledsager; den gjorde sin Skyldighed og syntes uopslidelig. Paa den sled det

ikke stort, men desto mere paa ham selv. En Svaghed sneg sig paa ham, hans Legemskraft fortæredes, og tilsidst kom der en Lamhed nedenfra og opad, saa han ikke mere kunde gaae. Den gik videre, saa han ikke kunde røre sine Hænder, og lammede tilsidst Tungen, saa, som hans Kone skrev: «Min elskede Mand har nu talt det sidste Ord til mig i denne Verden. Dagen lang ligger han med aabne Øine og sin fulde Bevidsthed»; hun kunde see, hvor det arbeidede i ham for at faae et Ord frem, men det var umuligt. Nød gjør opfindsom! For dog at faae Noget frem af det, der pinte ham og laa ham paa Hjerte, fandt hun paa, ligesom paa Børnetabeller, at skrive det store Alfabet paa et Ark Papir, klistre det paa Pap, og stille det op for ham, for at han som et lille Barn skulde pege paa hvert enkelt Bogstav, at hun kunde lægge dem sammen. Med Fingrene kunde han ikke gjøre det, saa gav hun ham en lille Stok i Haanden, den var for tung; saa en Pind, den veiede ikke nok; endelig kom hun til at tænke paa Blyanten, hun satte den i Haanden, pressede Fingrene omkring den, og den passede og var hverken for let eller for tung.

Og hvilken Trost gjemtes der nu ikke i den; den blev deres eneste Fortrolige, den blev Talsmanden, som kunde bringe fra den stumme Mand til hans Hustru Alt det, som hun ellers aldrig

vilde have faaet at vide; igjennem den kom Ordet om det levende Haab, saa de kunde tale med hinanden, om

Hvor de skulde sees igjen
Og glemme al deres Kvide.

Elias sagde til sin Dreng: «See ud ad Veien til Havet!» Der var Intet at see; men tilsidst steg en lille Sky op af Havet, ikke større end en Mands Haand, og i en Haandevending blev Himlen sort af Skyer og Veir, og der kom en stor Regn.» Saaledes tager Gud vor lille Kjærligheds Gave i sin Haand, som Herren i Ørken tog de smaa Brød i sin; og saaledes — glem ikke det; thi har du ikke Andet at give, saa har du dog dette — tager han hver en Bøn, ja! hvert et inderlig kjærligt Suk, som du sender op for den, der har din Hjælp behov, og som jo har Ret, Broderret, til den, og gjør det til «en stor Regn, til en Velsignelse, som du aldrig anede, men som du engang faaer at see, naar du mødes med disse dine Venner i de evige Boliger, hvor du vil udraabe: Tak! Herre! Du har gjort store Ting ved mig!

Da de, der havde gjort Udflugten med til Stranden, gjennemblødte vendte tilbage til Præstegaarden, bleve de modtagne med den Efterretning, at der var kommen en fremmed Gjæst.

Denne Oplysning vilde under ingensomhelst Omstændigheder være bleven modtaget med Glæde, thi man var sig selv fuldstændig nok, men allermindst den Dag, og derfor blev Omklædningen trukken saa længe ud, som Høfligheden paa nogen Maade tillod.

Den Fremmede var en Ven af den ældste Søn; de vare Studenter samme Aar, deres Fædre, hans Fader var Officer, havde siddet paa Skolebænken sammen, og efter mange Aars Adskillelse mødtes de, da de fulgte Sønnerne til Kjøbenhavn for at tage Artium.

Paa Grund, tildeels af økonomiske Forhold, var Sønnen bleven nødt til, efter anden Examen, at afbryde sit Studium, og havde bestemt sig til at tage Plads som Huuslærer paa en Herregaard i Sognet. Denne Plads var i mange Henseender ingenlunde behagelig, navnlig ikke for et ungt Menneske, der, som han, havde sat sig et høiere Maal end «at nyde Verden», og, da Gaarden kun laa en lille halv Miil fra den gamle Præstegaard, blev denne snart Enden paa hans Spadseretoure.

Feriegjæsterne rejste; Sønnerne droge hver til

Sit, men Studenten følte sig desuagtet tiltrukken af Præstegaarden, og blev snart en daglig Gjæst, saa snart hans Skoletid var endt. At det var Louise, der mest drog ham, kunde ikke længe skjules, og at ogsaa hun gjærne saae ham, blev snart klart for Forældre og Søstre, der ikke havde Noget derimod, da han var et rart og elskværdigt Menneske, der syntes at have den bedste Villie til at gjøre hende lykkelig.

Da de derfor begge efter et halvt Aars Tids Forløb traadte frem for at bede hendes Forældre om Velsignelse af den Pagt, de havde indgaaet med hinanden ude i den mørke Gang i Haven, saa blev denne givet dem uden nogen Betænkning og med Glæde, dog med den Bemærkning: «I ere jo begge unge, saa I have Tid til at vente.»

Der var i Virkeligheden Intet at udsætte paa Studenten; han var af en meget hæderlig Familie og selv agtværdig i alle Henseender. Han var i høi Grad Idealist, og lod ikke sjælden sin Phantasie føre sig saa langt bort fra Virkeligheden, at hvor Andre Intet kunde see, saae han i et Øieblik alle Verdens Riger og Herligheder, og, om han end nok saa ofte, som naturligt var, leed Skuffelser, der gik ham forfærdelig nær, saa gjentog det omtalte Syn paa Verden sig dog atter og atter. Det stod vel i Forbindelse hermed, at han var et fuldstændigt Stemningsmenneske,

og derfor saa følsom for ethvert Indtryk som en Mimosa pudica. Han kunde give sig hen til en yderliggaaende Overgivenhed, men faa Øieblikke efter blev den afløst af en trykkende Taushed. Hvor ofte morede han ikke sine Omgivelser med sine gode Indfald og med sin Efterabelse af andre Personer, men kort efter kunde man finde ham i en Krog af Haven, uden at han egentlig selv kunde forklare sig Aarsagen dertil.

Tilsyneladende havde dette Stemningsliv ikke nogen Indflydelse paa Forholdet til Louise; hun elskede ham saa inderligt, og var selv saa jævn og eens med sit kjærlige Sind, at de trykkende Timer bleve udslettede af de glade, hvor de ganske gave sig hen til hinanden. Bagefter kom hendes Familie vel i Tanker om meget, som tydede paa, at Alt var ikke gaaet saa let hen over hende, som de dengang tænkte.

Der gik et Par Aar, lykkelige for dem begge, saa antog det Mørke hos ham en synligere og mere haandgribelig Skikkelse. Kan det med Sandhed anvendes paa os Alle, at det, hvoraf Nogen er overvunden, dens Træl er han, saa kan det ikke mindst siges om den, der er en Bold for sine Stemninger. Endnu er Trælddommen maaskee ikke fuldendt, endnu har Indtrykkene maaskee ikke saaledes fæstet Rod, at de har bemægtiget sig den hele Personlighed; endnu kan det

Onde overvindes, fordi det er, som Luther siger: «Gud ske Lov! det er med onde Tanker, som med Fuglene; vi kan ikke forbyde dem at flyve over vore Hoveder, men vi kan forbyde dem at bygge Rede i vort Haar».

Stemningerne bryde frem af Naturgrunden i os; men skal de reguleres eller overvindes, saa vort Liv bliver jævnt og harmoniskt, saa maa de mødes af en Villie, der har sin Rod et andet Sted; er denne borte, gives der stadig efter, saa blive de nedtrykkende Stemningers Visiter længere og længere, de sætte sig fastere og fastere og «bygge Rede i vort Haar».

De vexlende Stemninger ere udgaaede fra det naturlige Menneske i os; men dette er et besmittet Menneske; der ligger et bittert Frø hos os Alle, det skyder sin Rod ned i Hjertet dybere og dybere, og sin Stængel høiere og høiere i Veiret; dette Frø er Egenkjærligheden. Denne forfærdelige Magt forgifter Alt og trænger ind allevegne, den er som Støvet i Stenhuggerens Værksted: Nytaarsdag tager han en ny og frisk Blære, puster den op, binder saa tæt, som det er ham muligt, om den, og hænger den op paa en Bjælke; naar Aaret er omme, tager han den ned, — og Støvet ligger tommetykt paa Bunden. Egenkjærligheden følger med allevegne, besmitter de Gjerninger, der syntes saa rene og selvop-

offrende, ikke mindre de Tanker, der forekom os ubesmittede og hellige; den tager Værdien fra Alt.

Vi ere kloge nok til at skjule den saa længe og saa godt, vi formaae, fordi vi ikke tvivle om, at om Enhver end har nok af den og styres af den, saa holde vi dog ikke af, at Andre see den. Men det lykkes ikke, fordi dens Magt over os voxer, og tager vore naturlige Tilbøieligheder i sin Tjeneste; derfor aabenbarer den sig hos den Ene paa en, og hos den Anden paa en anden Maade, og bliver Moder til alt det Hæslige, der saa ofte gjør det Samliv, der kunde være saa skjont, tungt og fuldt af Sorg, og kan endog forvandle Kjærlighedens Baand til trykkende Lænker.

Saaledes gik det i den gamle fredelige og stille Præstegaard; midt i den Fred, der boede, «voxede der en bitter Urt op, som gjorde megen Forvirring».

Blandt flere har Egenkjærligheden to Døttre, Misundelsen og Skinsygen; den ene holder sig mere inden Døre og fortærer os selv, den anden søger Selskab og forbittrer baade dette og sig selv, men de have samme Moder.

Skinsygen, denne, for Mange Gud ske Lov! saa ubegribelige Synd, der ikke piner vore Uvenner til Døde, men dem, som vi mene at vi elske

høiere end os selv, og som — hvem kan forstaae det? — hvis den søger nogen Undskyldning, netop henter denne fra sin rene og ubegrændsede Kjærlighed til det Væsen, hvis Liv den gjør til et Helvede og helst af Alt vilde gjøre til et Paradis; denne Synd bryder ikke alene frem i Kjærlighedsforholdet imellem Mand og Kvinde, om vel i sin værste og fordærveligste Skikkelse, men ogsaa mellem Mænd. Det er ikke saa sjælden at see det imellem unge Mennesker, Skolekammerater; den ene Dreng har kastet sin brændende Kjærlighed paa en anden, saa forlanger han, at denne ganske skal gaae op i ham, skal opgive Venskabet med alle de andre, og dersom han ikke gjør det, saa anseer han det for en Krænkelse af den Eneret, han har til ham. Det er Skinsygen, der har gnavet Baandet over; men den Skinsyge mener selv, at det var ham, der led Uret af den Anden.

Dette er de lette Sygdomstilfælde, som gaae over; men bryder Sygdommen ud imellem Ægtefolk eller Forlovede, saa afsætter den dybere Spor, slaaer Saar, som ingensinde læges, og forbittrer hele Livet, om den ikke, som den her i den gamle Præstegaard, knuser den Enes Hjerte — og maaskee den Andens med.

Alle Sygdomme har deres virkelige Aarsag, men denne har det ikke; den kaldes med Rette

Skinsygen, fordi den opstaaer og nærer sig af Skinnet, af Intet. Det hedder jo ellers, at af Intet kommer Intet, men her kommer der Noget frem af Intet, her ere alle Lidelser og Kvaler selvopfundne, og den stadige Feber fornyet af sig selv, og derfor er Sygdommen værre at helbrede end nogen anden; thi Phantasien kjender ingen Grændser, og hver Dag bekræftes det gamle Ord: «Indbildning er værre end Pestilens».

Det var af denne sørgelige Sygdom Louises Forlovede blev angreben, og som tilintetgjorde den Fremtid, hvortil der var knyttet saa stort et Haab. Sygdommen tog til Dag for Dag, Aar for Aar, Paroxysmerne fulgte hurtigere og hurtigere paa hinanden. I Begyndelsen kunde Ingen ret forstaae, hvad der var i Veien; men Overgangene hos ham bleve brattere og brattere, saa det var øiensynligt for Alle, hvad der staaer om Forholdet imellem Jakob og Laban: «hans Ansigt var ikke imod ham som tilforn», men, naar de spurgte sig selv som Herren Kain: «Hvorfor er hans Ansigt falmet?» kunde de ikke give Svar derpaa.

Der gives jo desværre Forhold nok, hvor den ene Part giver den anden Anledning til Mistanke f. Ex. ved Behagelyst eller Ubetænksomhed; men paa samme kan man egentlig ikke med Rette anvende Navnet Skinsyge, fordi Misfornøielsen ikke

fødes af Skinnet alene, men af den haandgribelige Virkelighed.

Men her var ingen Virkelighed. Louises hele Væsen, Hovedpræget paa hendes hele Person, var Venlighed imod Alle og Naturlighed i alle Forhold; at der kunde lægges noget Ondt ind heri, var der Ingen, der havde mindre Anelse om end hun. At lægge sit Væsen af, var hende en Umulighed, hendes Kjærlighed forbød hende at lade sit Ansigt falme ligeoverfor Nogen.

Hun gav ham aldrig Anledning, men han søgte den, og han opfandt den.

Skjøndt han selv var ganske umusikalsk, saa holdt han dog meget af at høre hende synge, og, naar de vare alene, kunde han gribes af hendes Stemme, hvori hun forstod at lægge sin hele Sjæl; men han vilde have det for sig selv, ingen Anden havde Ret dertil. Naar der var Flere tilstede, og hun sang, syntes han, at hun sang smukkere end ellers, og for smukt.

Det var blevet en Vane hos hende, at naar den Tid nærmede sig, da han pleiede at komme, stod hun ved Hjørnevinduet i Dagligstuen, for at see, naar han aabnede Laagen ved Enden af Alleen, og hun løb da ud for at møde ham. Kunde det hænde sig, at hun ikke kom, vaagnede Mistanken strax hos ham. Hvor var hun nu

henne? hvem holdt hende op? han var jo dog den, der havde første Ret til hende.

Traadte han da ind i Stuen, men den var tom, voxede Mistanken saa stærk, at den Forklaring af sin Fraværelse, som hun gav ham, naar hun kom ind, ikke blev modtagen med fuld Tro.

Ethvert Smil, hun gav sin Fader eller Brødre, var for ham en Forsyndelse; dersom Nogen af dem lagde Armen om hendes Hals og gav hende et Kys, foer det igjennem ham, som om det var hans Eiendom, der blev ranet af Fremmede.

Der er ingen Tvivl om, at han selv saae det Skjønne og Rene hos hende, skjondt han næppe udtalte det for hende; men dersom nogen Fremmed udtalte sig om hendes elskelige Væsen, saa reiste Modsigelsen sig strax i ham; thi der var Ingen, der havde Ret til at være Dommer over hende, uden han!

Naar saa Afskeden kom og han vandrede sin eensomme Vei hjem, saa begyndte Rettergangen, og han selv var baade Aktor og Defensor; han gjennemgik Alt, saae enhver Ting i Forstørrelsesglas, og, medens Tankerne indbyrdes anklagede og forsvarede ham, kjæmpede han ved ethvert Skridt for at forsvare sin Anklage. Han saae ikke, at denne hele Retsforfølgning var Usandhed, men, naar han havde afsagt Dommen og gik til

Hvile, saa havde han en Følelse af, at den var underkjendt; thi Velsignelsen ved hans Aftenbøn for sig selv og for hende var borte, han kunde ikke fuldføre den eller sige: Amen!

Det sidste Aar, før Forholdet forandredes, sade de en Dag sammen og talte med hinanden saa fortroligt, som der aldrig havde været nogen Mislyd imellem dem. Der syntes ingen Sky paa deres Kjærligheds Himmel. Paa en lille Pude ved Kakkelovnen i Dagligstuen laa den gamle Hund, Petit, som havde været alle Børnenes Legekammerat og Kjæledægge. Den reiser sig, gaaer hen og lægger Poterne op paa Louises Skjød, og hun forstod den, saa hun forlod sit Sæde.

«Hvor skal du nu hen?»

«Jeg vil hente lidt Vand til Hunden, den er tørstig».

«Saa! Man skulde næsten troe, at du holdt mere af den Hund end af mig!»

«Hvor kan du dog sige det?»

«Jo! det kan jeg sige; thi det er altid saaledes, at som vi sidde allerbedst sammen, saa lader du dig forstyrre af det Allermindste».

«Ja men saa bliver jeg».

«Nei! nei! paa ingen Maade! Gaa endelig; jeg vil virkelig ikke have det paa min Samvittighed, at den stakkels Hund doer af Torst. Gjør mig nu dog den Tjeneste at gaae».

Hun gik.

Hunden var atter krøben hen paa sin Pude, dens Øine fulgte bestandig Studenten, som havde reist sig og gik op og ned ad Gulvet, som om den havde en Følelse af, at den ikke i ham havde nogen Ven. Hans Tanker syntes at være langt borte fra Hunden, men han kom den nærmere og nærmere, hver Gang han vendte sig, indtil han traadte med sin Fod paa dens Hale, og den med et Hyl foer ind under Sofaen.

Var det en Fornemmelse af, at han havde taget en ussel Hævn? eller var det Fortrydelse over sig selv, over at han havde Uret? Han skyndte sig ud, og, da Louise kom ind, var han borte.

Det var trange Tider. Hendes Kjærlighed bar Alt og tilgav Alt, men hun talte aldrig til Nogen om sin Sorg, hvor tung den end var at bære; det var, tænkte hun, en Hemmelighed imellem ham og hende, som hun ikke havde Ret til at betroe Nogen. Alle kjendte den, men Ingen nænnede at lade hende mærke det; de meente, at saaledes var det bedst for hende, saa meget mere, som de Alle vare raadløse, og det eneste Raad, der syntes at være, turde Ingen nævne, selv ikke Fader og Moder.

Men Eet var uimodsigeligt: en Opgjørelse maatte skee og en Ende komme; Ingen turde

tage den i sin Haand; men i den gamle Præstegaard kjendte man de Ord:

En Vei eller anden, Vorherre veed Raad,
Maaskee ikke min Vei,
Maaskee ikke din Vei;
Og dog ad sin egen
Vorherre veed Raad.

Raadet kom, og hun selv med alle sine Kjære fik Enden at see.

Aaret 1848 brød frem; Ingen anede, hvad det indeholdt. Kong Christian den Ottende døde i Januar, Skyerne trak mere og mere sammen, men det Uvejr, de indeholdt, kjendte Ingen. Det viste sig dog snart, at det vilde blive et Opgjørelsens Aar imellem Sandhed og Løgn, Troskab og Forræderi; vi havde haabet, at det ikke alene skulde indeholde en Opgjørelse, men en Afgjørelse; det blev det ikke, vi vente endnu paa den, og visselig! den kommer, den maa komme.

Det var dog ikke alene i den store Fædrelandssag, at der skete en Opgjørelse, det var ogsaa i det Smaa, i Husene og i Hjerterne; thi Aaret indeholdt en Aands Magt, som ingen af

den daværende Slægt havde tænkt, og den rev Alle med sig. Den var stærk, ja! uimodstaaelig, og den virkede som Efteraarsstormen, da de ormstukne Frugter falde til Jorden, men de gode sidde fast og modnes mere og mere. I de mindre Forhold blev Opgjørelsen til Afgjørelse; saaledes skete det ogsaa i den gamle Præstegaard.

Der gaaer undertiden Hvirvelvinde forud for det kommende Uveir; Ingen veed, hvorfra de komme eller hvor de gaae hen; hvad betyde de? de skulle maaskee være et Varsel for de Veifarende.

Saaledes gik der ogsaa en Hvirvelstorm foran Krigens Uveir; den satte, idetmindste hele Halvøen, i den største Angest og Uro, Ingen veed, hvorfra den kom og hvor den gik hen. Der opstod overalt en panisk Skræk og Forfærdelse, som betog de Fleste, selv dem, der ellers hørte til de Besindige, og som pleiede at tage al Ting med Ro, hvilket jo er et Særkjende netop paa Jyderne. Den, der ikke har oplevet den Tid, for ham er det en Gaade, saa uforklarlig, at man for ikke at tvivle om Sandheden af en Fremstilling af den, virkelig maa tage al sin Forstand fangen.

Hvor ofte havde jeg ikke læst i anden Kongernes Bog om den Tid, da den mægtige syriske

Hær beleirede Samaria, hvor Hungersnøden rasede. Der siges da:

«Der var fire spedalske Mænd ved Indgangen til Porten, og de sagde, den Ene til den Anden: «Hvorfor blive vi her, indtil vi døe? om vi sige: vi ville gaae ind i Staden, saa er der Hunger i Staden, og vi døe der, og om vi blive her, da maa vi ogsaa døe; saa kommer nu og lader os gaae over til Syrernes Leir, lade de os leve, saa leve vi, og dræbe de os, saa døe vi». Og de gjorde sig rede i Tusmørket at komme til Syrernes Leir, — da var der ikke een Mand. Thi Herren havde ladet Syrernes Leir høre en Lyd af Vogne og en Lyd af Heste, ja! en Lyd af en stor Hær, og de sagde den Ene til den Anden: «See! Israels Konge har leiet imod os Hethiternes Konger og Ægypternes Konger, til at komme over os». Derfor gjorde de sig rede og flyede i Tusmørket, og forlode deres Telte og deres Heste, deres Asener og Leiren, som den stod, og flyede for at redde deres Liv. Og der Israels Konge sendte Speidere ud efter Syrernes Hær, da laa hele Veien fuld af Klæder og Tøi, som de havde kastet fra sig, da de hastede afsted».

Hvor ofte jeg havde læst disse Ord, saa var Begivenheden mig altid en Gaade; i Foraarsdagene 1848 lærte jeg at forstaae den; thi da oplevede jeg for første Gang hvad en panisk

Skræk kan udrette. Det Følgende vil maaskee forekomme den Læser, der hidtil aldrig har kjendt Sligt, for at ligge udenfor Virkelighedens Grændser; men jeg tør forsikkre, at denne Mistanke er uberettiget.

En sjælden skjøn og varm Foraarsdag i Slutningen af Marts Maaned vendte den ældste Søn, Capellanen, tilfods hjem til Præstegaarden. Som Formand for Sogneforstanderskabet var han Dagen iforveien vandret til et almindeligt Møde angaaende frivillig Levering af Heste til Armeen; og om Natten havde han ligget paa en Herregaard et Par Miil borte.

En halv Miils Vei fra Præstegaarden boede en gammel Smed, hvis Dør han sjælden gik forbi uden at kigge ind og faae sig en lille Passiar, fordi Smeden altid var i godt Humeur, og fordi han som mange Smede tidt havde forunderlig træffende Svar og tørre Vittigheder paa rede Haand.

Da Capellanen traadte ind, var Smeden i fuld Aktivitet; hans Kone, Maren, stod — hvad hun ellers ikke gjorde — og trak Blæsebælgen alt hvad hun formaaede, og han holdt med Tangen en gammel Lee, der var gloende, og hug af alle Kræfter løs paa Ambolten.

«Guds Fred og god Dag, Smed!»

«Tak, Dem det Samme!»

«Hvordan har I det?»

«Hvordan vi har det? Aa! Gud hjælpe os Alle vel!» og Maren tilføiede, mens Taarerne trillede ned ad hendes Kinder:

«Ja! Gud forbarme sig dog over os arme syndige Mennesker!»

«Ja! men hvad er der dog passeret, siden I begge To see saa forstyrrede ud?»

«Hvad der er passeret? Det er ikke kommet endnu, men det kommer snart, og saa Gud hjælpe os Alle vel».

«Ja, men hvad er der da paafærde?»

«Hvor kommer De fra, siden De ingen Ting veed?»

«Jeg kommer fra D., hvor jeg gik hen i Gaar for at tale om Heste til Armeen, men jeg har ingen Ting hørt. Hvad er det dog?»

«Saa veed De ikke, at i Gaar Eftermiddag kom der en hoi Mand ridende paa en stor bruun Hest; han red hen til Sognefogden og samlede Byfolkene paa Holdepladsen oppe ved Kirken. Han fortalte, at der kom Fjender, som skjændte og brændte allevegne, og derfor skulde enhver Mand bevæbnes med Høleer; men ikke som de er, nei! «Laaret» skal rettes ud, og saa skal de sættes paa et lige Skaft eller paa et Stykke af en Lægte; derfor staaer Maren og jeg nu her

15*

og smeder alt, hvad vi kan. Aa! Gud hjælpe os! Gud hjælpe os!»

Marens Graad, der var standset et Øieblik, brød atter frem.

«Ja! Gud forbarme sig dog over os Allesammen!»

«Jeg forstaaer ikke det Allermindste af hvad du fortæller. Hvor skulde vel de Fjender komme fra?»

«Jeg veed ikke mere; men Manden sagde, at han et Sted i et Land, meget langt borte, havde slaaets med Høleer, og slaaet mangfoldige Russere ihjel med dem; det er maaskee dem, der kommer og tager Alt, hvad vi har; maaskee vor Ko med.»

Med det sædvanlige «Gud i Vold!» forlod Capellanen Smeden, ligesaa klog, som han var kommen.

Da han forlod Præstegaarden, laa Præsten i Sengen med en daarlig Fod; han blev derfor meget forundret over at see ham komme humpende op ad Alleen, saa snart han aabnede Laagen.

«Hvor har jeg dog længtes efter dig! du maa strax afsted igjen over til T., thi her er kommen skriftlig Ordre fra Stiftamtet, at enhver Baad paa denne Side Sundet skal føres over paa den anden Side, saa der ingen Overfart bliver herfra mere.»

«Saa! men siig mig dog, hvad er der foregaaet?»

«Har du ikke hørt det paa Veien? Hele Sognet er jo i Forstyrrelse; Oprørerne i Holsteen har aabnet Tugthuset i Glückstadt og slaaet Slaverne løs, for at de skal drage herop i Jylland og brænde og skjænde allevegne; det er muligt, at de i dette Øieblik ikke ere langt borte.»

«Det er umuligt. Hvor kan Nogen holde en saa stor Mængde Forbrydere sammen uden at de søge til deres Hjem, der vel for de Fleste er i Holsteen, og desuden, vi har jo læst i Avisen, at Armeen allerede samles nede ved Kolding; troer du da, at Soldaterne lod det Pak gaa herop, uden at standse det?»

«Ja! det veed jeg ikke, men Efterretningerne komme fra saa mange Sider og fra saa troværdige Kilder, at det umuligt kan være reent Opspind; du kan jo da see, at Amtmanden ogsaa er overbevist om Sandheden. Rygtet gaaer, at man allerede har seet dem i Skovene nede ved Them, og hvis det er rigtigt, saa kan det ikke vare længe, inden de er her. Amtmanden har da ikke sendt Skrivelsen om Baadene, før han har været forvisset om, at Sagen var sikker. Det er virkelig ingen Spøg!»

«Det hele er mig ubegribeligt, og jeg vil nødig give mig Udseende af, at jeg er klogere end alle I Andre; men jeg gaaer virkelig ikke over til T.,

før jeg har spist til Middag; imidlertid kan det Hele maaske klares.»

Nei! det klaredes rigtignok ikke. Hele Eftermiddagen gik hen, Alle løb ud og ind, Præstegaarden blev hele Sognets Stabskvarter, hvortil Alle søgte, for at høre Nyt. En Karl blev stillet paa Post ude ved Landeveien med stræng Ordre til ikke at lade nogen Veifarende komme forbi, før han havde sagt Alt, hvad han vidste; en lille Høi i Nærheden var fyldt med Mennesker, hvis Øine alle vare vendte speidende mod Syd, for strax at kunne melde, naar de observerede Røgen af de afbrændte Byer.

Alt var i Forvirring. Aftenen kom; skulde man vove at gaae i Seng eller ikke? Der var i den Henseende stor Uenighed, indtil der endelig kom en Overenskomst istand: Een skulde blive oppe hele Natten, de Andre fik Lov til at gaae til Ro, hvis de da havde Mod til det og kunde sove; det var ganske vist kun meget faa, der lukkede et Øie den Nat.

Denne gik dog udvortes rolig og uforstyrret hen; Morgenen brød frem med den samme klare Sol og det samme velsignede milde Veir som Gaarsdagen; men Uroen og Ængstelsen var ogsaa den samme, maaskee større. Smeden og Maren stode endnu paa deres Plads, græd og jamrede; paa Markarbeide tænkte Ingen, og hvorfor skulde

man dog ogsaa saae, naar man ikke kom til at høste?

Tidlig paa Formiddagen gik Capellanen ned ad Steenbroen for at see, hvad der rørte sig udenfor. I Porten mødte han en gammel Degne-enke, som kom humpende ved en Stok; hun standsede ham med det Spørgsmaal:

«Guds Fred! mon «ham sjel» (ham selv, saaledes kaldtes Præsten af Alle) er hjemme?»

«Jo! det troer jeg nok; men hvad vil De ham?»

«Jeg skulde have min Pension, sex Rdlr.»

For at see, hvad Virkning Ordene vilde gjøre paa hende, sagde han:

«Men, gode Mad. H.! hvor kan De dog tænke paa Pension? den Tid er forbi! seer De ikke, hvad der foregaaer rundt omkring Dem?»

«Ingen Pension! Gud Fader bevare os da i Naade; saa er jeg arme Menneske da heelt ulykkelig.»

«Da han saa, for at stille den Gamle tilfreds, svarede: «Ja, ja! gaa nu ind til ham selv, saa har han nok Pensionen til Dem!» gav hun det for ham ingenlunde smigrende Svar:

«Aa! Gu' ha' Lov, te der æ Lovn te!» (Gud være lovet, at der er Logn til.)

Lidt op paa Dagen begyndte Vognene i Række at kjøre forbi, alle kom fra Syd og droge mod

Nord; de vare læssede med Børn og alskens Huusgeraad, og styrede alle hen imod samme Maal, den store Ø, der ved Sundet var skilt fra det faste Land.

Der kom to Ryttere, men de reed den modsatte Vei; de vilde til Kjøbstaden, om de kunde naae saa langt, for at hente Efterretninger; de meente, at de dog vel i al Fald kunde see Fjenden saa tidlig, at de paa deres gode Heste kunde vende om itide og saaledes frelse deres Liv. Det blev aftalt, at der skulde passes paa, naar de kom tilbage, for at de kunde give Rapport om, hvad de havde oplevet. Om Eftermiddagen kom de, og fortalte, at de velbeholdne havde naaet Byen, og havde sat Hestene opsadlede ind i deres Kjøbmands Stald; men paa Veien havde de dog seet en Ildebrand i Sydvest; de meente, at det maatte være Landsbyen R., et Par Miil borte.

I Byen var Gaderne fulde af Mennesker, Alt var i Oprør; der blev snakket frem og tilbage om, hvad der var at gjøre; Resultatet blev, at der skulde sendes to af Byens raskeste Karle ud ad Landeveien med Paalæg om at komme tilbage saa hurtigt som muligt. De vare til Hest, men da det jo i alle Tilfælde var en grumme betænkelig Tour, forcerede de ikke deres Ridt. Næppe en Time efter kom de tilbage og for-

sikkrede, at da de kunde see F. Kirke, blev denne Landsby stukken i Brand, og de meente ogsaa at de kunde see en Hob Slaver.

Under disse Omstændigheder var det visselig ogsaa nu paa Tiden for vore Ryttere nordfra at tænke paa Retraiten. Da de forlod Byen, holdtes der en stor Forhandling, hvor iblandt Andet en temmelig aldrende Frue gjorde det Forslag, at sex af Byens unge Piger i hvide Kjoler og med røde Livbaand, samt en Blomsterkost i Haanden, skulde sendes ud for at bede om Naade; hun var vis paa, at dette vilde være et sikkert Middel til at mildne de stakkels Slavers Vrede. Mændene kjendte ikke, hvad Bestemmelsen var bleven, da de red bort før Forhandlingerne vare endte.

Ja! hvormange Galskaber og Taabeligheder kunde der ikke fortælles fra disse Par Dage.

Paa en større Gaard var Fruen ene hjemme, da Manden var længere borte i et offentligt Hverv. Folkene følte ingen Lyst til at blive ved Gaarden, og en efter en forsvandt de, saa Fruen med sine to Børn var ganske alene; i sin Forladthed krøb hun derfor i Skjul. Manden kom imidlertid hjem, men fandt hele Gaarden tom for Mennesker; han spændte fra, gik fra Sted til Sted, kaldte og raabte, men der kom intet Svar; Alt var som uddød. Tilsidst kom han ned i Laden, raabte sin Kones Navn, og da hun kjendte ham paa

Røsten, kom hun frem; hun var med Bornene kravlet op paa det høie Hølad, og laa i Mulm og Mørke under Hanebjælkerne.

Paa en anden Gaard, der eiedes af en Enke, var denne saaledes slaaet af Skræk, at hun i sin Befippelse løb rundt i Huset, bestandig med sine Børn ved Haanden, for at være sikker paa, at hun havde dem, og den ene Beslutning galere end den anden blev tagen. Endelig fik hun en lys Idee; hun lod Kudsken lægge Tøiet paa Hestene og Stadsvognen gjøre færdig. I Vognen satte hun saa en stor Fodpose, hvori Børnene bleve placerede med et mægtigt Rugbrød imellem sig, saa havde hun jo sikkret dem baade for Kulde og for Hungersnød. Saaledes var Alt færdigt; selv kunde hun hurtig stige op og fare bort, naar Fjenden kom nærmere.

En pudsig Scene foregik nede ved Sundet, hvor Færgemanden, der var en gammel Sømand, som tog Alt med Ro, boede og havde Gjæstgiveri. Den store Ø paa den anden Side af Sundet var naturligviis bleven i høieste Grad allarmeret; for at skaffe sig paalidelig Underretning om, hvad der foregik i den øvrige Verden, besluttede Herredsfogden at sende en Mand over som Speider, hvis han kunde finde Nogen, som vilde udsætte sit Liv. Endelig meldte sig en for længe siden falleret Kjøbmand, der ikke, som

man jo heller ikke dengang med Billighed kunde forlange, var Medlem af Afholdenhedsselskabet.

Han kom over Vandet om Natten, medens Gjæstgiveren laa og sov de Retfærdiges Søvn, uden at lade sig forstyrre af vilde Tanker; og Folkene, som tænkte, at kunde han sove, saa kunde de ogsaa, gjorde som han. I Nattens Mørke stod en lille Lampe, hvis Skin skulde vise Færgen Vei, i det Kammer, hvor Manden laa, og, da Kjøbmanden var velbekjendt hermed, bankede han paa Ruden og raabte:

«H.! Staa op! staa øieblikkelig op!»

«Ja, ja! hvem er det? er det E.?»

«Ja vist er det saa!»

«Naa! hvad vil Du?»

«Staa op! siger jeg i F.....s Navn! skynd dig, jeg er Kurer, udsendt af Øvrigheden, og skal have Extrapost, og det skal være strax paa Timen; troer du, at jeg har Tid til at staa her og vrøvle?»

«Ja, ja! men du maa dog give mig Tid til at tage mine Buxer paa!»

«Buxer! F..... i Vold med dine Buxer; er det Tid til at snakke om Buxer?»

Gjæstgiveren, der var Situationen temmelig voxen, kom endelig ud og fik Forklaring af Manden om den vigtige Sendelse, rigtignok forsynet med adskillige Eder paa, at han øieblikkelig

maatte have Extrapost, for hurtig at komme ind i Landet og have Syn for Sagen.

«Ja! hør nu, du pleier ellers at være en billig og medgjørlig Mand, det maa du ogsaa være nu; vi skal jo nu først see, hvem det er, der staaer for Tour til at kjøre. — Ja seer du, det er en Mand, der boer tre Fjerdingvei borte, oppe ved Byen, men nu skal Drengen strax blive sendt afsted, og jeg skal paalægge ham at sætte sine Træsko. Men hør nu, før Vognen kommer, kan du jo ingen Ting udrette, sæt dig derfor ned i Lænestolen og hvil dig, nu skal jeg see mig om efter en forsvarlig Toddy.»

Dette Forslag fandt Manden ikke saa urimeligt, han satte sig ned, Toddyen var kraftig, saa den virkede en rolig Søvn, som der blev sørget for, ikke blev forstyrret før op paa Formiddagen; men Vognen udeblev; thi Gjæstgiveren kjendte sine Folk.

Efter sin Søvn vendte Kureren atter hjem, for at aflægge Rapport. Hvorledes den lød, veed jeg ikke tilfulde, men en Deel af den bragte den Efterretning, at Borgerne og Slaverne i Kjøbstaden S. myrdede hinanden i Gaderne, og som en Følge deraf rykkede en civil Embedsmand, der tidligere havde været Officer, over Sundet med femhundrede Hjælpetropper. Som en Følge af denne raske Beslutning kom der en Estafette

til Kjøbstaden H. med sikker Efterretning om, at sexhundrede Slaver vare deels fangne deels halshuggede ved Randers.

Det lettede dog noget.

Næste Dag straalede Solen som de foregaaende Dage; tilsyneladende var Alt uforandret, og dog havde man en Følelse af, at hele Stillingen var en anden; de Fleste vare komne til Besindelse, Enhver var meer falden til Ro, uagtet Ingen vidste, hvorfor, lige saa lidt som hvorfra den kom, den kom umærkelig som Skrækken; thi der var endnu ingen Efterretning kommen som bekræftede, at det Hele var Indbildning.

Det gik nu, som det pleiede; de mest Forsagte vilde give det Udseende af, at de havde været fuldkommen rolige, og de mest Forblindede, at de havde været de mest fremsynede; flaue vare dog de Fleste, og jeg husker godt, hvor det generede mig, at Oprørerne skulde have denne Historie at lee af. Senere, da jeg kom til Holsteen, erfarede jeg dog, at Indvaanerne, især paa Ostkysten, havde havt et lignende Feberanfald, dog med den Forskjel, at vi Danske spillede Slavernes Rolle. Det gik vidtomkring, at vi havde gjort Landgang i Neustädter Bugten og sendte Patrouiller ud for at plyndre. Her opdagedes det dog, hvorfra Rygtet havde sin Oprindelse; der var kommen en lille Jagt, hvis hele

Besætning bestod af en Mand og en Dreng; disse vare gaaede i Land i en Jolle og vare komne ind i et Bondehuus for at bede om lidt Mælk til en lille Gris, de havde ombord. Det var Aarsagen til hele Forskrækkelsen.

Vistnok kunde det, efter den Erfaring, som var gjort i Slavekrigens Dage, ikke undgaaes, at da Mandskabet indkaldtes, de forskjellige Afdelinger droge Syd paa, og da Udsigten til en uundgaaelig Krig kom nærmere og nærmere, saa begyndte ogsaa de mere Rolige iblandt os at drage Slutninger fra Befolkningens Mod under Slavekrigen og til Hærens, og Mange grebes af Frygt for, at Udfaldet kun kunde blive sørgeligt og til Forsmædelse for os Alle.

Denne Frygt slog, Gud være lovet! feil. Inden kort Tid vaagnede de Kræfter, der saalænge havde ligget saaledes i Dvale, at Mange meente, at de ikke fandtes mere; den Mening, at vort unge Mandskab kunde være godt nok til at bruge Hakker og Spader, men ikke Sværd og Spyd, blev gjort til Skamme.

Ligesom der dengang ikke kjendtes noget Bedøvelsesmiddel til at mildne Smerterne for de Saarede og for dem, der bleve amputerede, men de maatte med fuld Bevidsthed og uafdæmpet Følelse gjennemgaae enhver Operation, saaledes fandtes der heller ingen Telegraf til at imøde-

komme de Længselsfuldes Længsel i Hjemmet; før Avisen kom, maatte de nøies med de smaa Løbesedler, der spredtes hele Landet over, og som i de faa Ord, de indeholdt, lode de fleste Spørgsmaal ubesvarede; uagtet de bleve læste mange Gange, forfra og atter forfra, og til sidst imellem Linierne, saa fik man dog saa sjælden den Oplysning, hvorefter man sukkede.

Der kom Løbesedler om Fægtningen ved Bou, om det storartede Indtog i det trofaste Flensborg, og endelig om Slaget ved Slesvig. Ingensinde er vel noget Slag mindre følt som et tabt Slag end dette sidste, og aldrig har vel noget Tilbagetog mindre forringet et Folks Mod og Lyst til at opoffre sig selv end dette. Sangerens Ord:

Vegen er for Overmagt liden Flok tilsidst;
Men af Danmarks Ære den Intet haver mist!
Slutter Kreds og staaer fast, alle danske Mænd!
Gud han raader, naar vi fange Seier igjen!

de bleve forstaaede af Alle, og sungne ikke alene som et Ord, der skulde bringe Trøst, men som et Kald til «at mande sig op», baade for Mænd og Kvinder. Det er i de store som i de smaa Sorgens og Modgangens Tider, der er intet ringere Middel imod dem, end at sidde med Hænderne i Skjødet og ruge over sine Tanker.

Hvor var det dog en velsignet Tid, fordi

Alle følte sig som En; Ingen, ikke den Ringeste skjød noget Krav fra sig, Ingen vovede at udtal det Ord: «Hav mig undskyldt!» Opoffrelse a Eiendom og Gods, af det Kjæreste, vi eiede lærte os det Urimelige: at Hengivelse kan bliv et Folks Levebrød; det Bedste var ikke for godt

Der kom Opraab til at levere Heste til Armeen for Betaling, de bleve leverede uden nogen Er statning, og inden lang Tid kom der en Med delelse om, at der ikke kunde modtages flere Der blev forlangt Penge, og de strømmede ind selv Forbryderne i Tugthuset bade om, at d maatte give deres Arbeidsfortjeneste til Soldaterne Vinteren kom, og hele Landet blev en Fabrik a Uldtøi; Lazaratherne fyldtes med Syge, og Alle Hænder kom i Bevægelse for at plukke Charpi saa der maatte vinkes af, fordi de tilsendte Masse bleve for store.

Mange Familieforsørgere vare borte, et, to, tr Aar; men de, der vendte tilbage med det samm Spørgsmaal til Kone og Børn, som Herren gjord sine Disciple: «Fattedes Eder Noget?» kunde over alt faae det Svar: «Nei! os fattedes Intet.» Hjerte og Hænder havde staaet aabne for dem, og der som der var Nogen, som havde en Mark at dyrke saa var der ingen Grændse imellem den og Na boens.

En saadan forunderlig Folkevækkelses Tid

faaer et Menneske vistnok kun Lov til at opleve een Gang i sit Liv; men han har ogsaa faaet nok; han har faaet rig Velsignelse for sit hele Liv; men de, som ikke have havt den Lykke at opleve en saadan Tid, kunne vel næppe forstaae, hvorfor de Gamle nu altid helst sidde i Stilhed og tænke paa de Dage fra fordum, for i dem at søge Trøst for de trange Urettens og Voldsmagtens Tider, som siden ere komne.

Da Mange, som ikke have seet Krigens Rædsler saa nær som jeg, de, der ikke have lidt under dens strænge Virkelighed det, jeg og mangfoldige Andre led, de kunne vel synes: «hvor er det dog muligt, at I i Eders Alderdom kunne leve af saadanne gruelige Minder, eller endogsaa gjemme dem som et af Eders Livs kosteligste Klenodier? man skulde dog synes, at netop I maatte være de Første til at forbande Krigen, og de Ivrigste til at arbeide for, at den aldrig skal vende tilbage; men det er langtfra Tilfældet; medens I ellers i Forsamlinger sidde i Taushed, naar der tales om Fredens Tider, saa løses Eders Tunge, og den Stumme kan blive veltalende, naar I kunne faae Lov til at male de gamle, ofte gyselige Minder frem for den unge Slægt?

Hav os undskyldt og tilgiv os! Netop fordi vi have oplevet Krigen, see vi anderledes paa den end I. Vi troe, at de Krige, hvori vi havde

den Ære at deltage, har været Stenen, «der ikke blev udkastet af Menneskehaand», men af ham, om hvem der staaer skrevet: «Han mættede mig med beske Urter, han gav mig rigelig Malurt at drikke, men det er ikke af sit Hjerte, at han plager og bedrøver Menneskenes Børn. Thi jeg kjender de Tanker, som jeg tænker over Eder, siger Herren, Tanker om Fred og ikke om Ulykke, for at give Eder en Fremtid og et Haab.»

Vi have tilvisse i Krigen seet, at der var en Haand, der hver Stund skrev tydeligt nok: «Mene, Mene, Tekel, Ufarsin», og som mindede os om, at der var kun et Skridt imellem os og Døden; men vi saae meget mere; thi vi erfarede det ofte, at Krigens Rædsler og de Sygdomme, der fulgte med dem, omvendte Hjerter fra Døden til Livet; vi saae, hvorledes Egenkjærligheden brødes og forvandledes til den mest opoffrende Hengivelse, og vi saae, at Krigens Frugter ikke alene vare Dødens bittre, men ogsaa Livets søde og velsignede. Kort sagt: Gudsdommen, hvorunder vi gik, viste sig som Fredsbringer, og Profetens knusende Hjul, der rullede frem over os, viste, «at Livets Aand var i dem».

Dersom Nogen paa Grund af dette Syn paa Krigen vilde beskylde os for at elske den, for at vi ere «krigsgale», da er dette meget ubilligt. Naar Menigheden paa Almindelig Bededag læser

den gamle Bøn i Kirken: «Befal dine hellige Engle at leire sig omkring det ganske Land, og bortvend naadeligen fra os alle velfortjente Plager, Krig og Blodstyrtning o. s. v. samt al anden Ulykke baade til Liv og Sjæl. Giv Fred, Herre! i vore Dage, giv Lykke og Salighed i vore Lande!» — da bede vi denne Bøn saa oprigtigt og alvorligt som nogen Anden; men Hovedvægten lægge vi paa de følgende Ord: «Lad din Ære bo fremdeles iblandt os, at Trofasthed og Sandhed maa stedse møde hverandre, Retfærdighed og Fred kysse hverandre.

Enhver Landmand, hvis Mark er fuld af Ukrudt, venter ikke med at udrydde dette, indtil det har sat Blomst, han søger efter dets Rod. Krigen er en Blomst, der som oftest bæres frem af de onde Tanker, som udgaa fra Menneskets Hjerte, derfor ere vi Fredens Venner i den Forstand, at vi vende os med Aandens Sværd imod de onde Tanker, at der kan voxe Trofasthed og Sandhed frem istedetfor Løgn og Uret; vi arbeide i Haabet, om vi end, saa godt som Nogen, veed, at ingensinde faae vi at see «Ulven sammen med Lammet» eller Pantheren lege med Kiddet.

Vi tvivle ikke om, at Herrens Kors er Veien til Kronen, og han har ingen anden Hensigt med det; men dersom Nogen derfor daglig raaber: «Send mig dit Kors, Herre! send mig dit Kors»!

saa er han kommen videre frem ad Helliggjørelsens Vei end vi. Derfor er det os umuligt at ønske eller at bede om Krigen; men, naar den kommer, tage vi imod den i den faste Tro, «Herren har ikkun Fredstanker med os.»

I den gamle Præstegaard gik det daglige Liv som sædvanlig; men Alle vare grebne af den nye Aand, og fulgte i stor Iver med i Alt, hvad der angik Krigen og Fædrelandet. De to Dage i Ugen, da den gaaende Post bragte Aviserne, bleve, ikke uden følelige Offre, forøget til tre, og, naar Ventetiden alligevel syntes for lang, blev En eller Anden sendt ud for at gaae ham imøde, og bringe den store sorte Posttaske ind til Præsten, der stod parat med Nøglen; omkring ham stod hele Familien med spændt Opmærksomhed, til Indholdet laa udbredt for Alles Øine.

Var der ingen Anden, der havde Lyst til at gaae ud paa Veien, saa var Louise altid rede.

Det var omtrent et Aar, siden Studenten forlod sin Huuslærerplads; han var vendt tilbage til Kjobenhavn for at fortsætte det afbrudte Studium. Det var en Aftale imellem Louise og ham, at de skulde skrive til hinanden hver fjortende Dag, — oftere lod det sig ikke gjøre paa Grund af

den høie Porto, da hvert Brev kostede sex og tyve Skilling. Hun vidste altsaa, naar hun kunde vente Brev, og hun stod derfor, naar hun ikke gik ud paa Veien, stadig paa Høien i Haven om Sommeren; om Vinteren ved Karnapvinduet med Øinene vendte mod Sønderport, for strax at være ved Haanden, naar Posten dreiede fra Landeveien og ind i Gaarden.

Brevene kom og gik regelmæssigt, og det syntes som om Studenten læste med stor Flid. For alle Andre i Præstegaarden var Brevenes Indhold en Hemmelighed, og paa det stadige Spørgsmaal: «Hvad Nyt?» fik de det staaende Svar: «Der er ingen Ting; han gaaer desuden næsten aldrig ud.» De følte sig meget lidt tilfredsstillede ved denne Oplysning, og det var dem en Gaade, hvorledes et Brev paa fire tæt skrevne Sider kunde være blottet for enhver Nyhed. Om Brevenes Indhold fik som sagt Ingen Noget at vide, men, naar hun atter traadte ind i Stuen, var det dog ikke vanskeligt at læse paa hendes Ansigt, om det mere eller mindre var et Udtryk for hans gamle Skinsyge.

Med Aaret 1848 skete der en Forandring. Louise kunde ikke holde det skjult, at han mere og mere blev greben af de store Begivenheder; hun glædede sig over det, fordi hun selv var greben, og regnede ham det til Ære, at han be-

gyndte at rives med. Han var en stadig Deeltager i alle Studentermøder og andre offentlige Forsamlinger, og hans Tanker vare mere der end ved Dogmatiken. En enkelt Postdag kunde vel et Brev udeblive; men det kunde jo ikke være anderledes, da hans Tid var saa optaget.

Tre Dage efter at Løgn og Forræderi havde seiret i Rendsborg, udgik der et et Cirkulære fra Krigsministeriet om, at ethvert Compagni maatte antage fire unge Mennesker med fornøden Dannelse i Meniges Nummer, for at de efter nogle Ugers Uddannelse kunde blive Underofficerer og, efter tre à fire Maaneder, Officerer.

Det var ikke faa Studerende og andre unge Mennesker, som grebe denne Leilighed til at træde ind i Tjenesten, og der var mange af dem, der gjorde god Fyldest, og som med Hæder tjente sig op inden Krigens Slutning; men der var ogsaa Mange, der bleve stærkt skuffede, og som aldrig naaede det Maal, de havde havt i Sigte.

Det var atter Postdag i Præstegaarden; Louise stod paa sin Post, da det var hendes Brevdag. Hun læste aldrig sine Breve inde i Dagligstuen, men altid ene paa sit Værelse, selv om hun var saa optaget, at der kunde gaae en halv Dag hen, inden hun fik Tid, saa opsatte hun dog Læsningen, indtil hun kunde nyde den for sig selv.

Brevet kom, hun tog det og gik bort. Alle

i Huset vidste, at hun vilde have Ro, det faldt derfor Ingen ind at forstyrre hende; men imod Sædvane blev hun borte. Tiden nærmede sig, da Thebordet skulde dækkes og det var hendes Uge, men hun kom ikke! Endelig gik hendes Moder hen, for at kalde paa hende, men heller ikke hun kom tilbage.

Da hun traadte ind i «Jomfruburet», som Værelset blev kaldt, fandt hun hende siddende i et Hjørne af Sofaen med den ene Haand for Panden, som om hun besindede sig paa Noget, den anden laa i Skjødet og holdt Brevet.

«Hvad er der skeet, kjæreste Louise?»

Hun svarede ikke, og sad ganske ubevægelig, ikke engang da hendes Moder tog Brevet ud af hendes Haand, rørte hun sig.

Ingen havde nogensinde seet hans Breve, og hun havde aldrig indviet Nogen i deres Indhold, dette var det første og det sidste nogen Anden fik at see.

Moderen læste det, det var temmelig langt, og det var et Opsigelsesbrev.

Han begyndte med at underrette hende om, at han foreløbig havde opgivet sine Studeringer; det var ham umuligt længere at sidde stille over Bøgerne, da saa mange Andre lagde dem tilside. Han følte en uimodstaaelig Trang til at kjæmpe for sit Fædreland, ligesom sine Brødre, og han

gjorde dette Skridt i det sikkre Haab, at han derved skulde bryde sig en Bane med Ære. Men for ganske at kunne leve for dette Maal, maatte han være frigjort for ethvert andet Baand, og maatte ogsaa bringe det Offer, at løse det, der bandt ham til hende; hun maatte være forvisset om, at det var det dyreste Offer, han kunde bringe sit Fædreland. Han bad hende brænde eller sende ham alle hans Breve, lige som han vilde sende dem af hendes, som han endnu havde. Han sluttede med at takke hende for den Tid, han havde kendt hende, og bad hende tilgive de Gange, han maaskee havde bedrøvet hende, og deri kun see et Tegn paa hans store Kjærlighed, der havde elsket hende saa høit.

Da Moderen havde læst Brevet, tog hun sit Barn om Halsen, og Taarerne brøde frem hos dem begge. Moderen forlod hende med de Ord: «Nu, elskede Louise, nu har du kun os, og nu maa du nøies med vor Kjærlighed; den døer aldrig, og den skal hjælpe til at mildne dit Saar,» og gik ind i sin Mands Værelse for at fortælle ham, hvad der var skeet.

Næste Morgen, da den sædvanlige Andagtstime var tilende, gik Alle, Forældre og Sødskende hen til Louise; et trofast Kys skulde tale for dem.

Fra den Dag blev Studentens Navn aldrig

mere nævnet i den gamle Præstegaard, men i hendes Hjerte stod det uudsletteligt skrevet. Hun tog imod Posten som sædvanlig, fulgte Krigens Begivenheder med stor Opmærksomhed; hun søgte maaskee efter hans Navn, — men fandt det aldrig.

Han naaede kun et kort Stykke frem paa den Vei, han havde haabet at tilbagelægge; thi kort efter at han var ankommen til Afdelingen, blev han angreben af Typhus, og døde paa et Lazareth.

Der staar skrevet: «Naar man trykker et Øie, saa fremkommer der Taarer, naar man trykker et Hjerte, saa sætter det Mærke.» Det skal vel sige, at der gives Sorger, som løbe bort med Taarerne, men Hjertesorger, for dem gives der intet Afløb.

Louises Sorg satte Mærke. Dette var kjendeligt ikke alene derpaa, at da hun atter kunde begynde at synge, da var hendes skjønne Stemme forandret, den lød, som om den kom fra et Instrument, der havde taget Skade, eller der var sat en Sordine paa; og heller ikke derpaa, at der nu ved Øiet var kommet et Udtryk, som aldrig havde været der før; nei! det var øiensynligt for Alle, at dette ene Øieblik havde nedbrudt hende for hele Livet. Før havde hun meget sjælden kjendt til Sygdom; før havde hendes Fingre løbet saa let over Tangenterne; paa en Gang nægtede den ene Haand sin gamle Tjeneste, Kraften be-

gyndte at svinde bort, mere og mere visnede den hen, og det ene Øie forandrede sig, — det var Haanden og Øiet paa Hjertesiden.

Der blev gjort Alt, hvad der kunde gjøres, men Intet hjalp. Det blev aldrig udtalt, men det var Alles Overbevisning, at det var «Mærket paa Hjertetrykket,» der ikke kunde tages bort ved noget Menneskes Haand.

Men i disse sørgelige Aar, da det udvortes Menneske forvandledes fra Styrke til Skrøbelighed, foregik der en anden glædelig Forandring, den nemlig, som Apostelen beskriver i de Ord: «Derfor blive vi ikke trætte; thi om endog vort udvortes Menneske fordærves, fornyes dog det indvortes Menneske Dag for Dag.» Hun forvandledes, blev bestandig mere og mere from og elskelig; den store Uret, hun havde lidt, havde hos hende ikke avlet den Bitterhed, der avles hos saa Mange, eller den Mangel paa Følelse for Andres Lykke, hvortil egen Modgang synes at give Mange en vis Ret; nei! havde der maaskee i Begyndelsen været Noget af dette, saa var det aldeles overvundet. Hun havde altid havt et kjærligt Sind, men i Tidernes Løb blev dette Sind til hele hendes Væsen, saa Alt gik op i Kjærlighed; og hin Oktober Aften, da hendes Kjæreste stode omkring hende, for at modtage hendes sidste Farvel! da var hun et Kjærligheds Kar, som den

store Pottemager havde dannet af det skrøbelige Leer, for at han kunde gjemme sin egen Kjærlighed deri.

Derfor stode de Alle saa fulde af Haab omkring hendes Kiste, fordi de havde seet det for deres Øine, at det Forkrænkelige var blevet opslugt af det Uforkrænkelige; de havde daglig været Vidne til den Kjærlighed, «som mange Vande ikke kunne slukke, ei heller Strømme overskylle.»

Louises Fader blev skaanet for at miste sit Hjertebarn; han var gaaet bort et Par Aar iforveien.

Børnene vare i hans sidste Dage spredte vidtomkring; kun Moderen, en Søn og to Døtre vare i Præstegaarden, da han døde. De vidste nok, at de saa skulde nødes til at forlade den; men de takkede Gud for, at selv efter Præstens Død havde de endnu Lov til et heelt Aar at blive i det gamle Hjem. Præsten havde altid, endogsaa den sidste Aften i Samtalen med sin Hustru, bedet dem takke Gud for det Aar efter en Præsts Død, der kaldes Naadensaaret, og med Rette; thi det er et Naadesaar. Tak Gud, sagde han saa ofte, «at der er givet Eder tolv hele Maaneder, inden I skulle rykke Teltpælene op og rulle Teltlærredet

sammen for at søge hen til andre Græsgange. I have god Tid til at samle Alt, hvad der kan tages med, til at lægge Planer og til nøje at udregne, hvor det bedste Sted til atter at opslaae Teltet, findes; I have Tid til endnu en Gang, den allersidste, at samle den hele Kreds, der voxede op i Læ af det gamle velsignede Huus, omkring Eder, vandre om fra Sted til Sted, for endnu tilsidst at fæstne de gamle Minder saaledes, at de kunne leve hos Eder i al Eders Fremtid.» Det kan vel siges om Naadensaaret i dets nuværende Skikkelse, at selv om det første, der opleves, kan være svært at komme over for den unge Præst, saa er dette dog Betingelsen for det sidste, og om dette kan det i Sandhed siges: «Fordærv det ikke; thi der er en Velsignelse deri.»

I længere Tid havde den gamle Præst været skrøbelig, en smertelig Sygdom slog sig til og tog de sidste Kræfter. Alle, ogsaa han selv, vidste, at Afreisen nærmede sig; der var Intet at haabe, og der var intet at frygte; han længtes nu efter at vandre herfra og at være hos sin Herre.

Den sidste Nat var kommen, en deilig Midsommersnat, hvor Mørket var fortrængt af Lyset. Den Syge havde efter en voldsom Kamp fundet nogen Ro; han bad sin gamle trofaste Hustru om

at lægge sin Haand i hans og lade ham beholde den til det Sidste!

Nu ønskede han kun at gjøre op med hende.

«Jeg veed, at du vil være stærk nok til at lukke mine Øine; du har altid været den stærkeste af os to, og bestandig har jeg kunnet støtte mig til dig. Vorherre har været saa trofast imod os i de syv og fyrretyve Aar, han vil heller ikke tage sin Trofasthed fra dig og Børnene den Tid, I har tilbage. — Naar jeg seer tilbage paa mine halvtredsindstyve Præsteaar, saa kunde jeg vel forfærdes ved at see, at jeg Intet, ikke det Ringeste, har, som jeg tør kalde min Fortjeneste, og hvormed jeg kan træde frem for min Herre og Dommer; jeg har søgt efter det, og atter søgt, men jeg har aldrig kunnet finde det; mig tilhører mit Ansigts Blusel. Du skal alligevel vide det, at jeg frygter ikke, fordi jeg har givet den fuldkomne Kjærlighed Rum, og den har jaget Frygten ud; ligesom jeg hernede gav dig min Tro, saaledes har jeg unyttige Tjener ogsaa givet ham min Tro, som har skjænket mig Syndernes Forladelse, og træder frem for mig; jeg veed Intet til Salighed uden ham. Han være lovet i al Evighed!

Og nu du selv, du min stærkeste, trofasteste Kjærlighed her paa Jorden! Dig, hvem jeg tør kalde, som Apostelen: «mit eget Hjerte!» Tak! for hver Dag vi deelte med hinanden, ikke en

eneste undtagen: Nu forlader jeg dig paa en Maade en liden Stund, men vi veed, at det kun er, som naar jeg saa ofte reiste fra dig i flere Dage. Der er Intet, der staar fastere for mig, end dette: «At hvad jeg end skal miste, dig mister jeg ikke, aldrig, aldrig; du kommer til mig; thi vi begyndte som To, men Dag for Dag i de mange Aar lod Gud os voxe sammen mere og mere, saa vi ere ikke mere To, men Een, og Døden er ikke overvunden for Halvdelen, men for det Hele. Om vi deroppe kan længes efter Nogen, troer jeg ikke; thi saa vilde jeg længes efter dig, men skilt fra mig er du ikke, ligesaalidt som jeg fra dig. Glæd dig til den Stund, da vi skulle mødes og dele Herrens Herlighed med hinanden.

Over Eet har jeg bestandig tænkt i disse Dage, ja! vel egentlig mit hele Liv, det er over Børnene. Vi har saa ofte i en af Psalmerne bedet den Bøn, at, naar vi samledes hos Gud, vi

Ingen af vore Kjære maatte savne!

Troer ikke ogsaa du, at de nok kommer alle Ni? Jeg har gaaet dem igjennem allesammen, og jeg synes ikke, at jeg har nogen Grund til at frygte for, at vi skulle miste nogen af dem; jeg kan Ingen undvære! Nei! de komme nok alle; Vorherre har jo givet dem sin Tro med os;

og naar jeg nu snart faaer Lov til at see vor Frelser, som han er, og har sagt ham: Tak! Tak! for alle Ting, saa vil jeg føie til: «Nu har du bedt mig herind, opfyld nu denne ene Bøn: Lad mig ingen af Mine savne.»

Giv mig saa et Afskedskys, nu er jeg saa usigelig træt; og lad mig beholde din Haand.»

Saaledes bleve de siddende sammen.

Da Morgenrøden brød frem og hun rullede Gardinerne op, da var han ikke træt mere, han var vandret bort

Som Sol gaaer ned bag Lunden.

Hun er forlængst gaaet efter ham; men de Børn, der ere tilbage, vandre og kjæmpe hver for sig den gode Strid, at de kunne naae det samme Maal som de kjære gamle Forældre, og der er ingen iblandt dem, som i den daglige Bøn for Børn og Børneborn glemme at slutte med:

O! lad os ingen af Vore savne!

